

**ВІДБІЛЕНЕ
СЛЬОЗАМИ
ПОЛОТНО
МЕРЕЖИЛА,
ЖИЛА,
ПЕРЕЖИВАЛА**

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ХАРКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ
ХРИСТІЯНСЬКИЙ БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД
ІМЕНІ АНДРІЯ ПЕРВОЗВАНОВОГО

**ВІДБІЛЕНЕ СЛЪОЗАМИ ПОЛОТНО
МЕРЕЖИЛА, ЖИЛА,
ПЕРЕЖИВАЛА...**

Харків
2005

ББК 84.126 (4УКР)

В 42

Видання здійснено за сприяння християнського благодійного фонду імені Андрія Первозваного в рамках видавничої програми ХОЦНТ

В 42   **Відбілене** сльозами полотно мережила, жила, переживала.../ Передмова Володимира Гальперіна; передне слово Мирослави Семенової; збирач матеріалів і автор статей Олена Тройно; упоряд. та підготовка тексту Світлани Телегіної. — Х: Регіон-інформ, 2005. — 164 с.

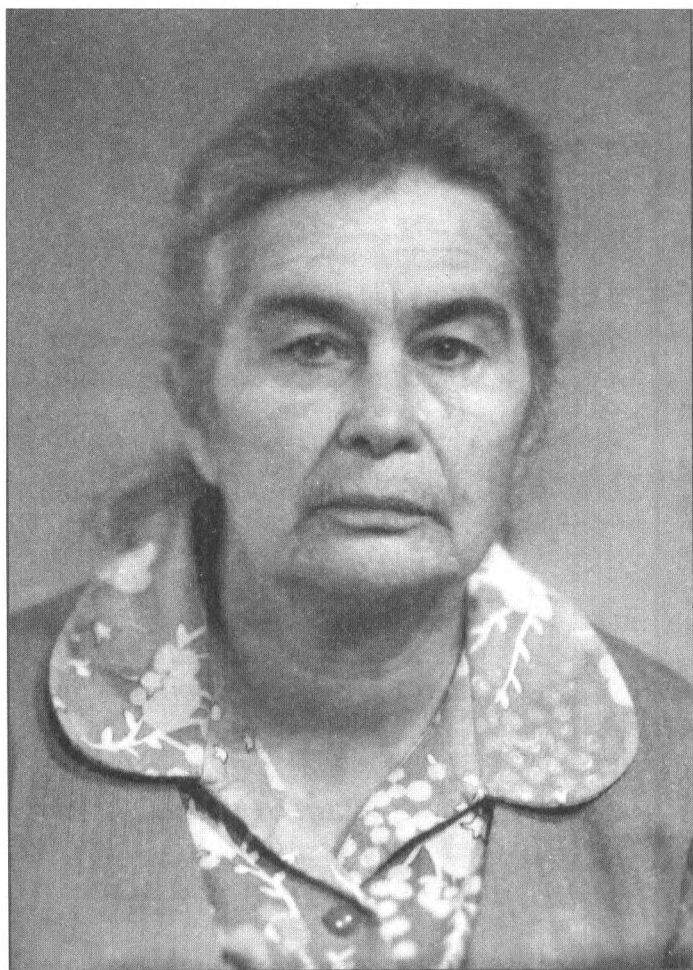
ISBN 966–7291–78–2

Ілюстроване видання знайомить з українською вишивкою. Розглядаються особливості самобутньої народної вишивки, що побутувала на Слобожанщині. До альбому ввійшло понад 80 чорно-білих фотографій рушників і майже 40 сорочок.

Видання розраховане на учнів та студентів художніх навчальних закладів, викладачів народознавства, майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, етнографів, широке коло читачів.

ББК 84.126 (4УКР)

ISBN 966–7291–78–2

Олена Трохимівна Тройно
(1916–2004)

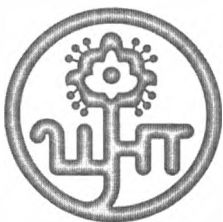
*Відбілене сльозами полотно
мережила, жила, переживала,
А потім крізь прочинене вікно
своїх синів з дороги виглядала.*

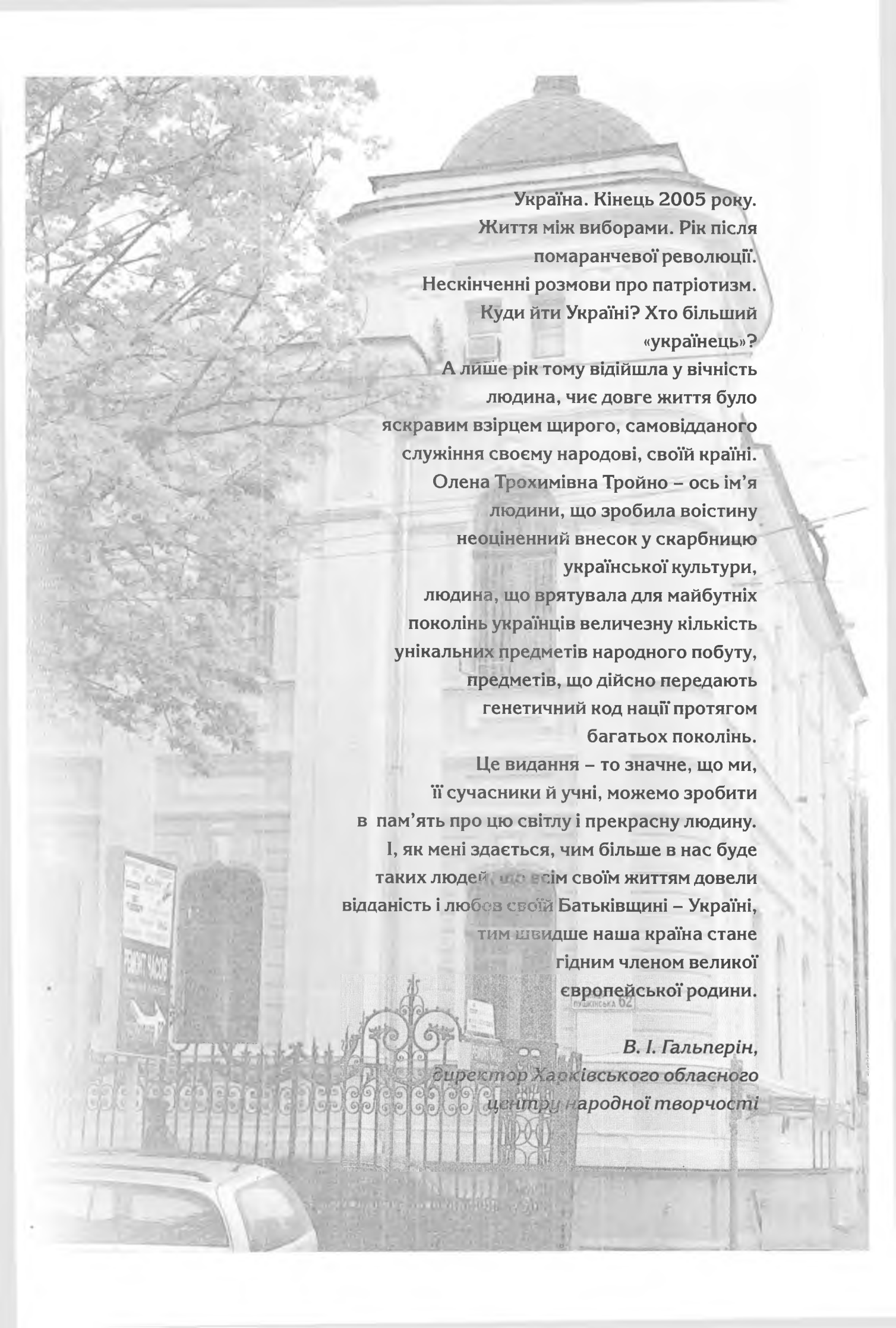
*Тернова голка падала із рук,
снувалась з похоронок чорна нитка.
Неначе Всесвіт вишитий з розлук,
неначе душу хтось із горя виткав.*

*Неначе білі лебеді крізь ніч
Чумацький Шлях закрили на тів неба.
Синам не видно, хоч надривно клич,
як повернутись по зірках до тебе.*

*Колола пальці, душу і віки
та карбувала долю трудоднями.
А вишиті сльозами рушники
лягали навесні на чорні рами.*

Л. Логвиненко

Україна. Кінець 2005 року.
Життя між виборами. Рік після
помаранчевої революції.
Нескінченні розмови про патріотизм.
Куди йти Україні? Хто більший
«українець»?

А лише рік тому відійшла у вічність
людина, чие довге життя було
яскравим взірцем щирого, самовідданого
служіння своєму народові, своїй країні.

Олена Трохимівна Тройно – ось ім'я
людини, що зробила воістину
неоціненний внесок у скарбницю
української культури,
людина, що врятувала для майбутніх
поколінь українців величезну кількість
унікальних предметів народного побуту,
предметів, що дійсно передають
генетичний код нації протягом
багатьох поколінь.

Це видання – то значне, що ми,
її сучасники й учні, можемо зробити
в пам'ять про цю світлу і прекрасну людину.

І, як мені здається, чим більше в нас буде
таких людей, що всім своїм життям довели
відданість і любов своїй Батьківщині – Україні,
тим швидше наша країна стане
гідним членом великої
європейської родини.

*В. І. Гальперін,
директор Харківського обласного
центру народної творчості*

Пам'яті подвижниці

З Оленою Трохимівною Тройно я познайомилася в 1986 році, коли захопилася традиційним народним одягом Слобожанщини, його історією, особливостями. Мені потрібен був учитель-практик, фахівець своєї справи, людина, яка б не лише зналася на одязі, а й була закохана в народну творчість.

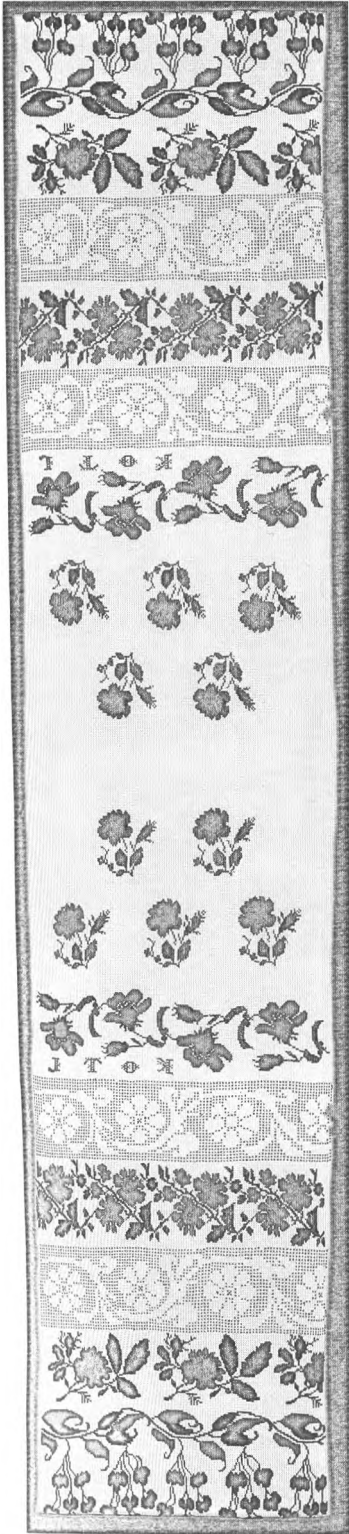
І от, завдяки працівникам Харківського художнього музею, я познайомилася з О.Т. Тройно. Незважаючи на вік, це була молода душею збирачка народних скарбів, завзята і невтомно працелюбна. Та чому була? Вона залишається. Бо смерть – це забуття, а О.Т. Тройно була і назавжди буде з нами, з тими, кого вона навчала, любила, кому заповіла свої творчі здобутки. Олена Трохимівна стала для мене близькою і рідною людиною. Часто буває, що ставлення людини до себе не збігається зі ставленням до неї інших. Постійне незадоволення собою – риса характеру Олени Трохимівни. З одного боку, це краяло серце, з іншого – штовхало долати труднощі, перемагати хвороби і негаразди. Мені пощастило зустріти непересічну особистість, небайдужу, закохану в життя людину, яка гостро відчувала швидкоплинність часу і намагалася наповнювати його творчістю. Моє сприйняття Олени Трохимівни сформувалося під впливом тривалого товариства, її розповідей про особисте життя, спільного захоплення народною творчістю.

Народилася О.Т. Тройно на Покрову 1916 року у с. Городищі Луганської області. Дитинство пройшло в Маріуполі Донецької області. Олена Трохимівна була хворобливою дитиною, але навчалася добре. Особливо любила природничі науки, зокрема хімію. Успішно склала іспити і 1935 року вступила до Харківського політехнічного інституту.

Мати хворіла на туберкульоз, але ніколи не втрачала оптимізму, була завжди веселою, слугувала прикладом для доньки. У лікарні поряд з нею навіть одужували безнадійно хворі. За що б не бралася, все робила досконало і неперевершено. Але найбільш любила вишивати. У 30-ті рр. минулого століття модним був одяг з ручною вишивкою, тому дівчата носили блузи і сорочки, майстерно вишиті власноруч. Олена Трохимівна зберегла вишиту мамою білизну і сорочки і сама чудово вишивала, бо мама з дитинства привчила її до цієї копіткої праці.

Після війни Олена Трохимівна пов'язала своє життя із Харковом. Вона багато років працювала інженером, проєктувальником, науковим співробітником у конструкторському бюро науково-дослідного інституту механізації будівництва. Креслення, розробки, баштові та автомобільні крани, їх

модифікації, будівельні та дорожні машини... Але не це вабило її. Вона мріяла про щось більше, поетичніше.

І от 1959 року у Харкові відкрилася студія декоративно-прикладного мистецтва. Чотири роки навчання в студії були найщасливішим періодом у житті. Природна обдарованість, технічна освіта, здібності до креслення тільки допомагали майстрині у створенні вишуканих орнаментів.

На пенсії розпочалося друге творче життя Олени Трохимівни. Із вдячністю долі згадувала роботу творчим майстром в експериментальному цеху фабрики «Україна». Красиво оздоблений одяг, вишита білизна, скатертини, рушники мали попит у колишньому Радянському Союзі та за його межами. Так одну із сорочок ручної роботи з фабрики «Україна» придбала англійська королева. На жаль, сьогодні машинна вишивка майже повністю витіснила ручне вишивання. Машинну вишивку не порівняти з ручною, у якій втілені щирість серця та тепло рук майстринь.

О.Т. Тройно щедро ділилася знаннями та творчими здобутками, вела курси народної вишивки у Будинку вчених, навчала вишивати студентів кредитно-фінансового технікуму, запрошувала додому учнів із найближчих шкіл. Мені також пощастило навчатися вишиванню в Олени Трохимівни, опанувати секрети техніки вишивки, а їх більше 200.

Крім вишивки, Олена Трохимівна опанувала мистецтво ткацтва. Її роботи не раз виставлялися на виставках, зокрема в Лаврському музеї в Києві. Чим би не займалася Олена Трохимівна, спочатку вона прискіпливо вивчала проблематику питання.

У XVIII-XIX ст. Харків був центром коцарства. Наші коци можна було побачити у багатьох країнах світу. До початку XX ст. цей промисел остаточно занепав. Олена Трохимівна вивчила історію коцарства, технологію виготовлення харківських коців і навчилася мистецтву їх виготовлення.

Ще працюючи в науково-дослідному інституті, О.Т. Тройно почала збирати сорочки, рушники, предмети народного побуту по селах Харківської області. Олена Трохимівна зажила слави, стала визнаним фахівцем: з нею радились науковці, цитували в статтях і книгах.

Минали роки. На Олексіївці в однокімнатній квартирі з собачками Бебою і Монькою жила самотня жінка. Вона мала багато друзів, які постійно її відвідували, вітали зі святом. Усе важче було поратись по господарству. Усе рідше їздила в експедиції, ходила до бібліотеки, відвідувала музеї. Менше стала приділяти уваги чотириногим друзям. Постала проблема з бібліотекою, багатою колекцією.

На початку 90-х років ми з Оленою Трохимівною вирішили власноруч, хоча б у фотографіях, зробити альбоми рушників і сорочок. Тоді не вдалося зацікавити державні ус-

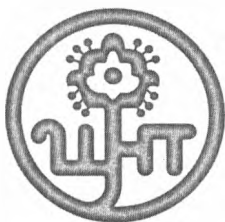
танови в необхідності такого видання, тому й вирішили робити все самотужки. Ми з чоловіком зайнялися чорно-білими світлинами, Олена Трохимівна написала вступні статті, оформила рукописні видання й переплела. Ці альбоми як безцінний вияв любові до витворів народного мистецтва, яке Олена Трохимівна палко пропагувала.

Багато рушників Олена Трохимівна роздарувала тим, кого найбільше цінувала і любила: Наталії Зубицькій, Раїсі Кириченко, а також продала тим, хто бажав мати біля серця часточку України. І полетіли українські рушники до Сполучених Штатів Америки, Австралії, Німеччини, Франції, Росії...

Але найліпші колекційні рушники, які хотів придбати Київський музей Івана Гончара, вона все-таки заповіла Харкову. Трапилась людина, що своєю людяністю сподобалася О.І. Тройно. Це була Ольга Василівна Перевала – представник Фонду Андрія Первозваного, який очолює Володимир Ізраїлевич Гальперін. Ще за життя Олени Трохимівни у Харківському обласному центрі народної творчості відкрито виставку з її колекції, що втішило Олену Трохимівну.

2004 року не стало Олени Трохимівни Тройно. Але вона встигла багато зробити, залишила по собі добру пам'ять і найбільший духовний скарб – колекцію рушників.

М.О. Семенова,
кандидат педагогічних наук,
учитель-методист гімназії № 6 м. Харкова,
учасниця дослідницько-виконавського
гурту ХОЦНТ „Муравський шлях”.

Слобожанські рушники

Слобожанщиною, або Слобідською Україною, називають землі Харківської, Сумської, Донецької, Белгородської, частини Курської та Воронежської областей. У XVI – XVII ст. на територію Слобідської України переселяються українські селяни, козаки з Лівобережної України, Подніпров'я, котрі втікали від кріпацького гніту. Українці засновували поселення – слободи (звідти і назва цього краю).

Перші поселенці переважно були заможними господарями, неодмінно мали свою худобу, коней, воли, чумацькі вози – мажа, богослужбні книги київських і львівських видань, вчителів для вихованих дітей.

Здавна славиться Україна народними промислами і талановитими митцями: гончарами, ткачами, килимарниками, вишивальницями, котрі створювали необхідні в житті речі, які поєднували в собі красу та доцільність.

В усьому розмаїтті українського декоративного мистецтва вишивання займає провідне місце. В Україні не було місцевості, де б не вмiли чи не любили вишивати. Кожна місцевість мала віддавна вироблені, притаманні лише їй типи вишивок, свої улюблені узори.

За кількістю вишитих рушників, сорочок, які дівчина готувала до весілля, судили про її працьовитість та вміння. Майстерності відтворювати чарівну і дивну красу на полотні вчилися у своєї матусі чи бабусі.

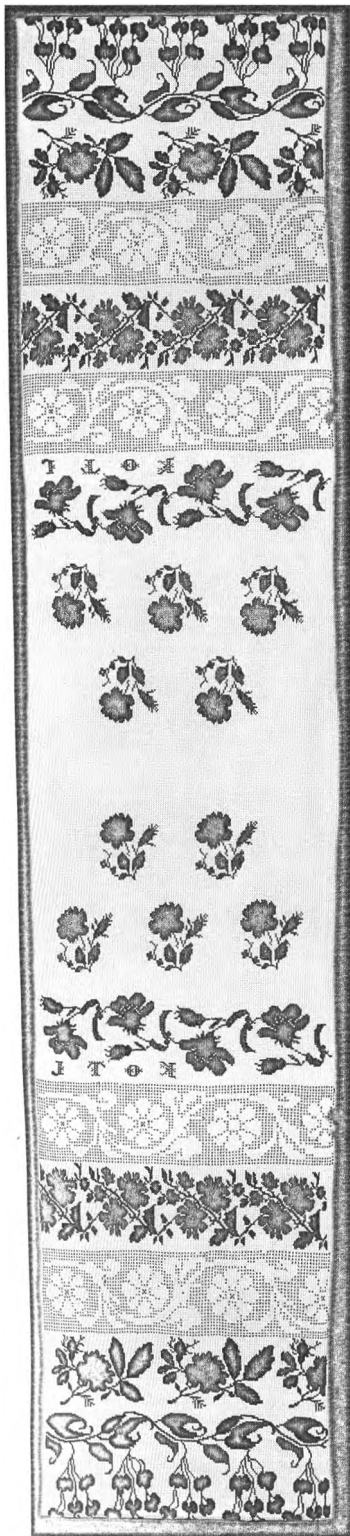
Червоною заповолоччю вишивали рушничок. Були рушники обрядові і побутові, котрі використовувалися дуже широко.

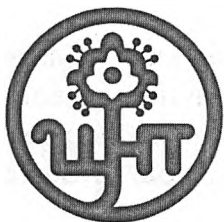
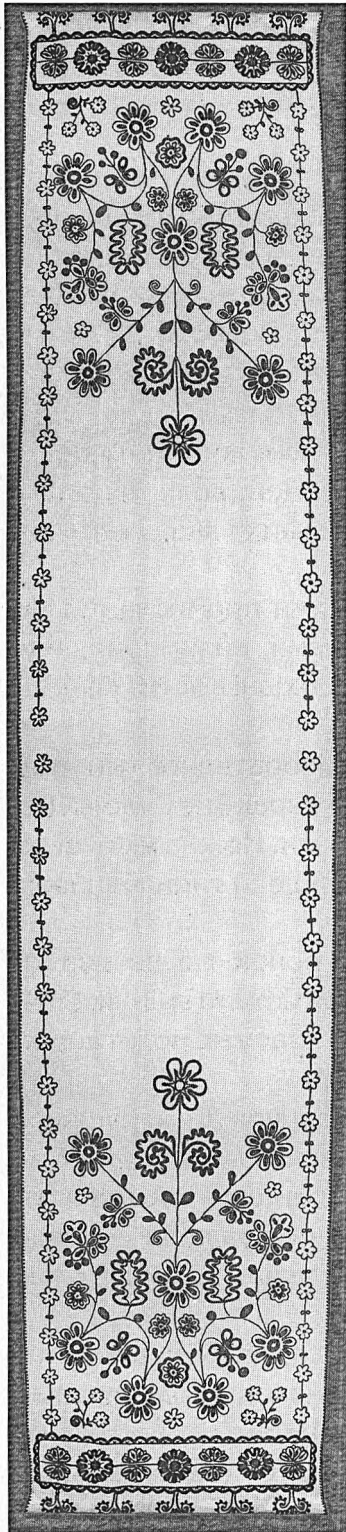
Серед речей з вишивкою найпоширенішим був рушник. Без рушника не обходились ніде: ним витирали лице, руки. Він завжди був при руці, тому від слова «рука» перейняв свою назву.

Без вишитого рушника не мислилося свято. Рушник мав декоративне та образно-символічне значення. Він завжди символізував гостинність, на ньому підносили дорогим гостям хліб-сіль. Коли будували хату, на рушниках піднімали сволок, а потім їх дарували майстрам.

Особливо важливу роль відігравали рушники у весільному ритуалі. Рушники дарували старостам (перев'язували через плече – це так звані «плечові» рушники), на заручинах рушником пов'язували руки молодим.

Весільний рушник, як і весь посаг, дівчина заздалегідь готувала сама. У ткання і вишивання рушника вкладалося багато дівочих мрій про коханого, одруження, сподівань на щасливе подружнє життя. І мить, коли молоді «ставали на рушник», вважалася апогеєм весілля.

Рушник супроводжував людину все життя – від народження, коли на рушник приймали новонародженого, і до провідів в останню путь. На рушниках спускали домовину в могилу.

Були рушники подарункові – рекрутам, синові в дорогу. Рушники використовують у побуті: «стирок» – для посуду, утиральник – для рук і обличчя.

Велике значення мали рушники для декоративного оздоблення інтер'єру. Їх вішали на стінах між вікнами, дверима («на кілок») – це кілкові рушники, що вишиваються по всій довжині полотна.

Прикрашали образа «набожниками» – довгими вузькими рушниками, що також оздоблені суцільним орнаментом.

На рушниках відображались різні жанрові події.

Нові сучасні обряди передбачають нову роль рушника. Вони вносять в сьогоденну обрядовість поетичність, художність. Його використовують на весіллі, проводах хлопців до армії. З хлібом-сіллю на рушнику зустрічають дорогих гостей.

Рушник і нині прикрашає наше житло.

Вишивання як орнаментальне, так і зображувальне, було відоме на східнослов'янських землях задовго до Київської Русі.

Хоча самих пам'яток шиття того часу не збереглося, проте про це свідчать дані розкопок, літопису, старовинні малюнки. Вишивок давньоруського часу, виконаних на домотканому матеріалі, до нас дійшло мало. Це кілька знахідок, що датуються кінцем X – початком XI ст.

Найдавнішу археологічну знахідку рушника зі слідами вишивки та близько ста двадцяти срібних монет, загорнутих у полотно, знайдені у Києві, яку датують кінцем X – початком XI ст. Рушники XII – XVII ст. не збереглися. Але якими вони були, можна судити за фресками та іконами.

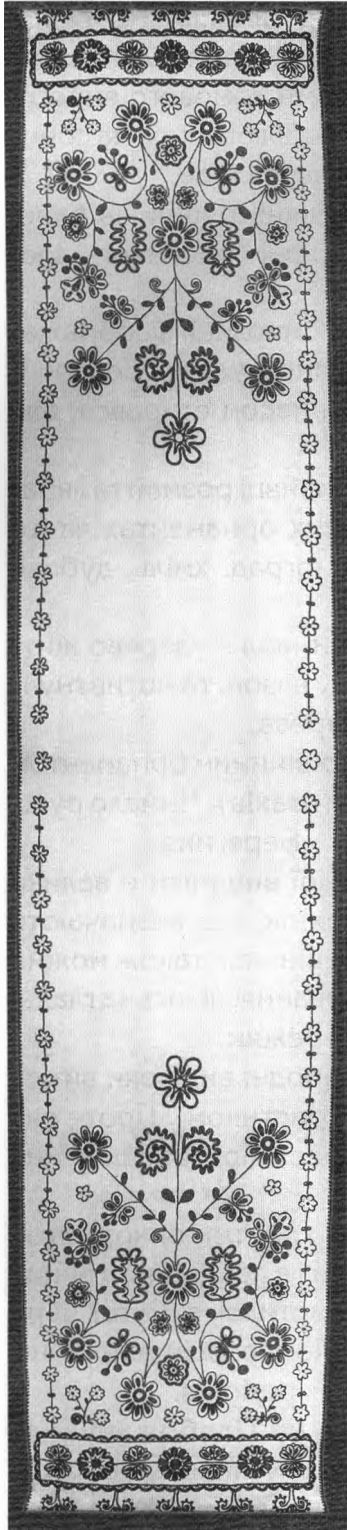
Рушники XIX–XX століть зберігають колекціонери та шанують люди як пам'ятку минулого, як сімейну реліквію.

В альбомі представлені рушники, зібрані з приватних колекцій і власників Харківської та Сумської областей.

Вишивались рушники на домотканому полотні, пізніше стало використовуватись фабричне. Оскільки на Слобожанщині льон майже не вирощувався, а були лише коноплі, тому виробляли конопляні полотна, котрі задовольняли утилітарні потреби щоденного побуту. Найвищої якості була пряжа з «плосконі» – перших білих конопель, волокна якої були довгі, міцні, білі, бархатисті. Волокна «матірки» – інших конопель, коротші, жовтуваті, пряжа з них поступається пряжі з плосконі.

Для вишивок рушників використовують кольорові нитки – заполоч, білі сурові нитки та катушні. Кольорові запо-

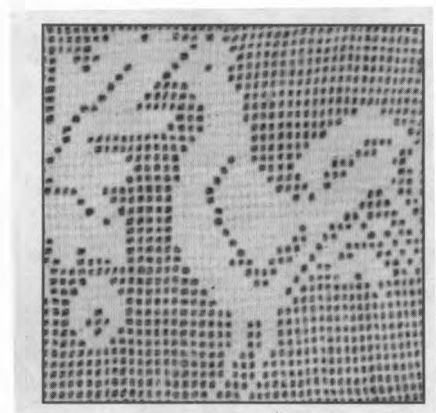
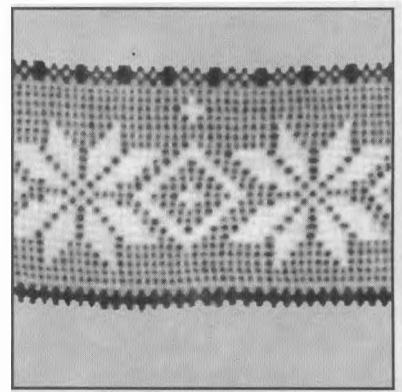
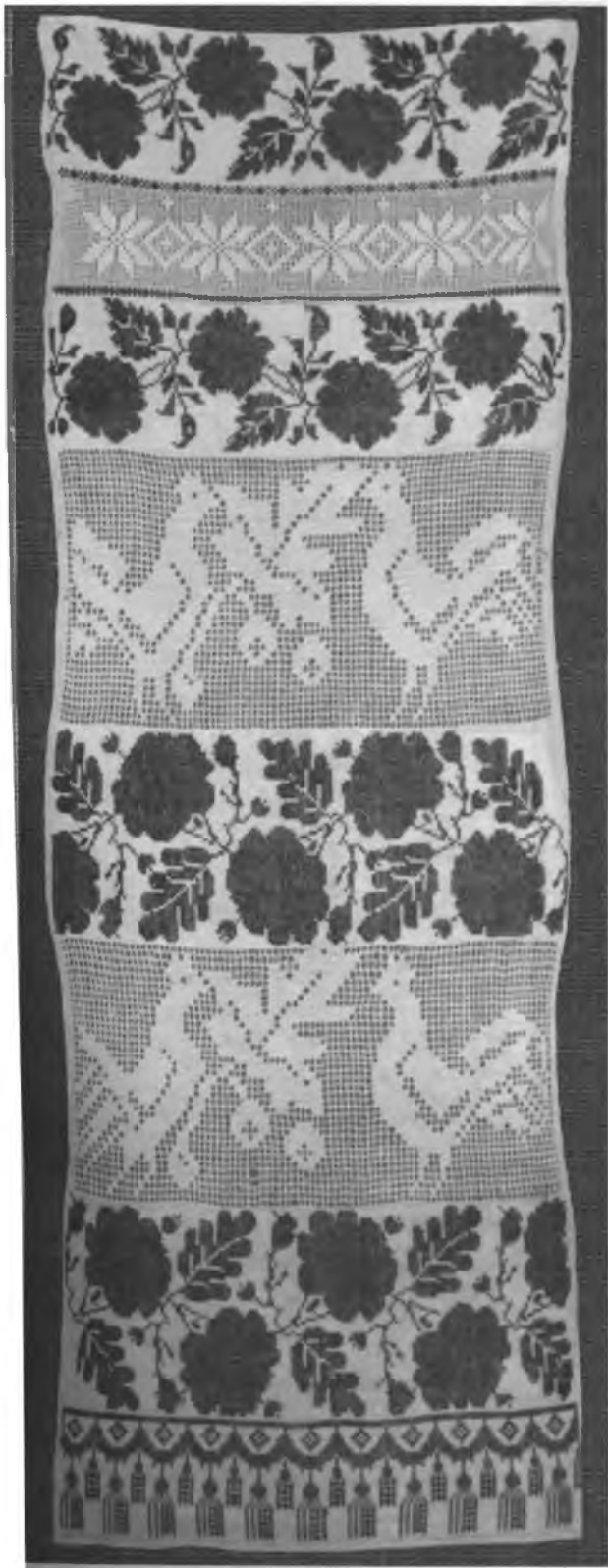
Традиційний «тюльпанчик» на слобожанських рушниках – святковий, оздоблений зубчиками. Дуже характерні і цікаві гілочки, листочки – трохи колючі. Багатопелюсткові квіточки частіше повністю зашиті або заповнені маленькими квіточками.

Техніка вишивки – тамбурний шов або ланцюжок. Це й обумовило те, що весь орнамент дуже плавний. Малюнок вишитий, ніби не відриваючи нитку.

Елементи слобожанських рушників дуже характерні і для вишивок інших областей не притаманні.

О.Т. Тройно
1990 р.

Рушник (частина).

Розмір 135x45 см.

Полотно домоткане, лляне.

Техніка вишивки: хрестик та настил по сітці.

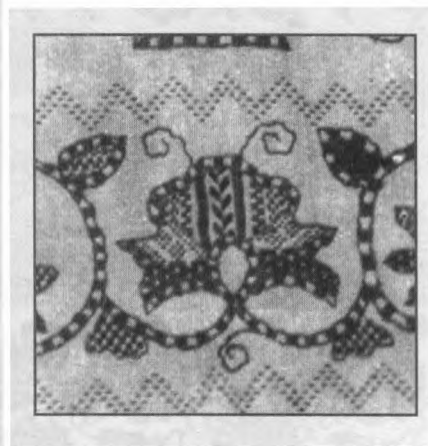
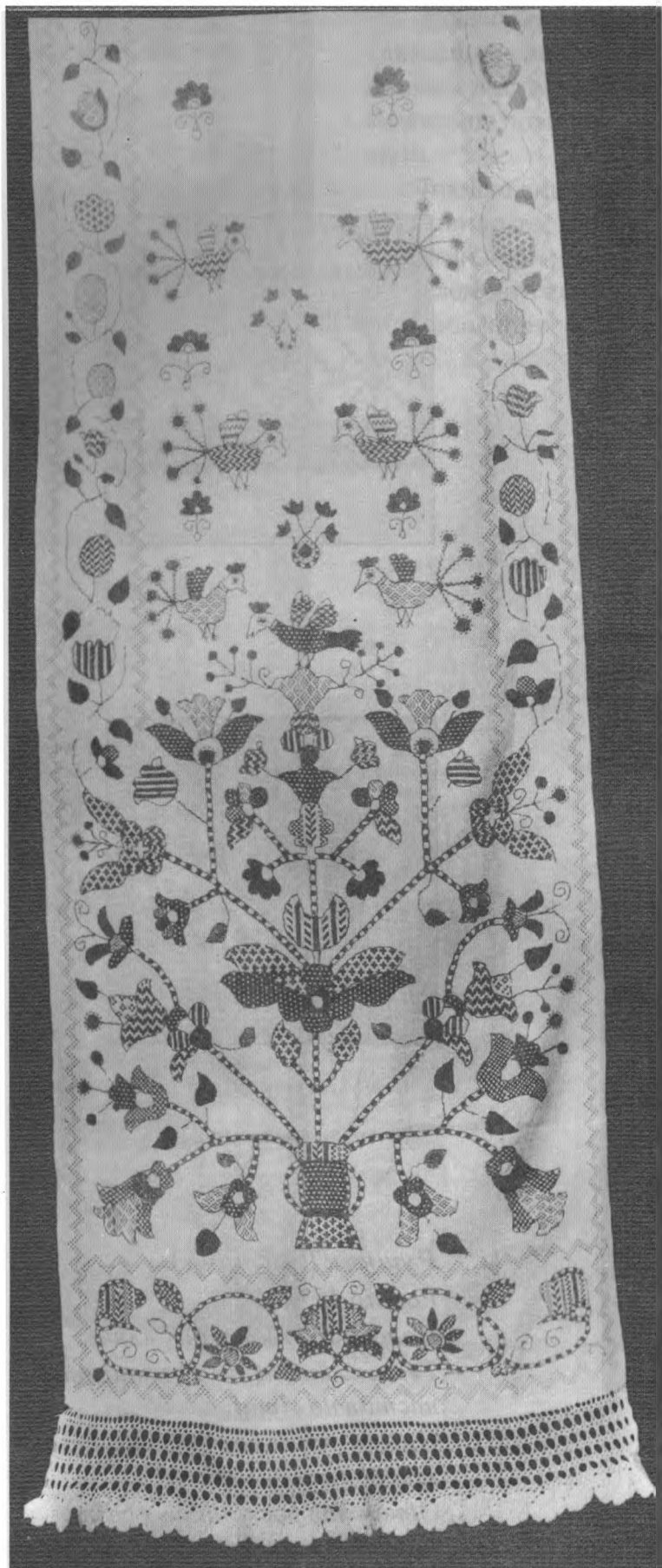
Нитки: червона, чорна та біла заповоч.

Орнамент рослинний, орніто-морфний та геометричний.

Рушник виношений.

Харківська область.

XIX ст.

Рушник.

Розмір 280x53 см.

Полотно домоткане, конопляне, грубе.

Техніка вишивки: полтавська гладь, рушникові заповнення – стебловий шов.

Нитки: червона заполоч, товста.

Орнамент рослинний, стилізований.

Мереживо в'язане гачком, нитки бавовняні, товсті.

Рушник у задовільному стані, трохи виношений.

Харківська область, с. Геніївка.
XIX ст.

Рушник.

Розмір 330x48 см.

Полотно домоткане,
конопляне, грубе.

Техніка вишивки: тамбурний
шов («ланцюжок»).

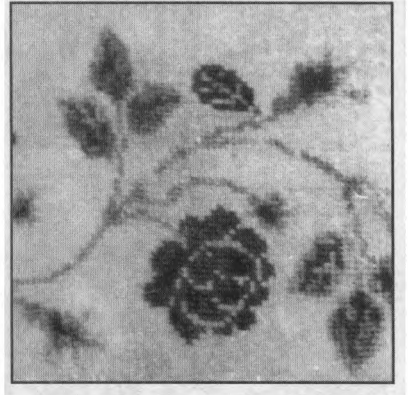
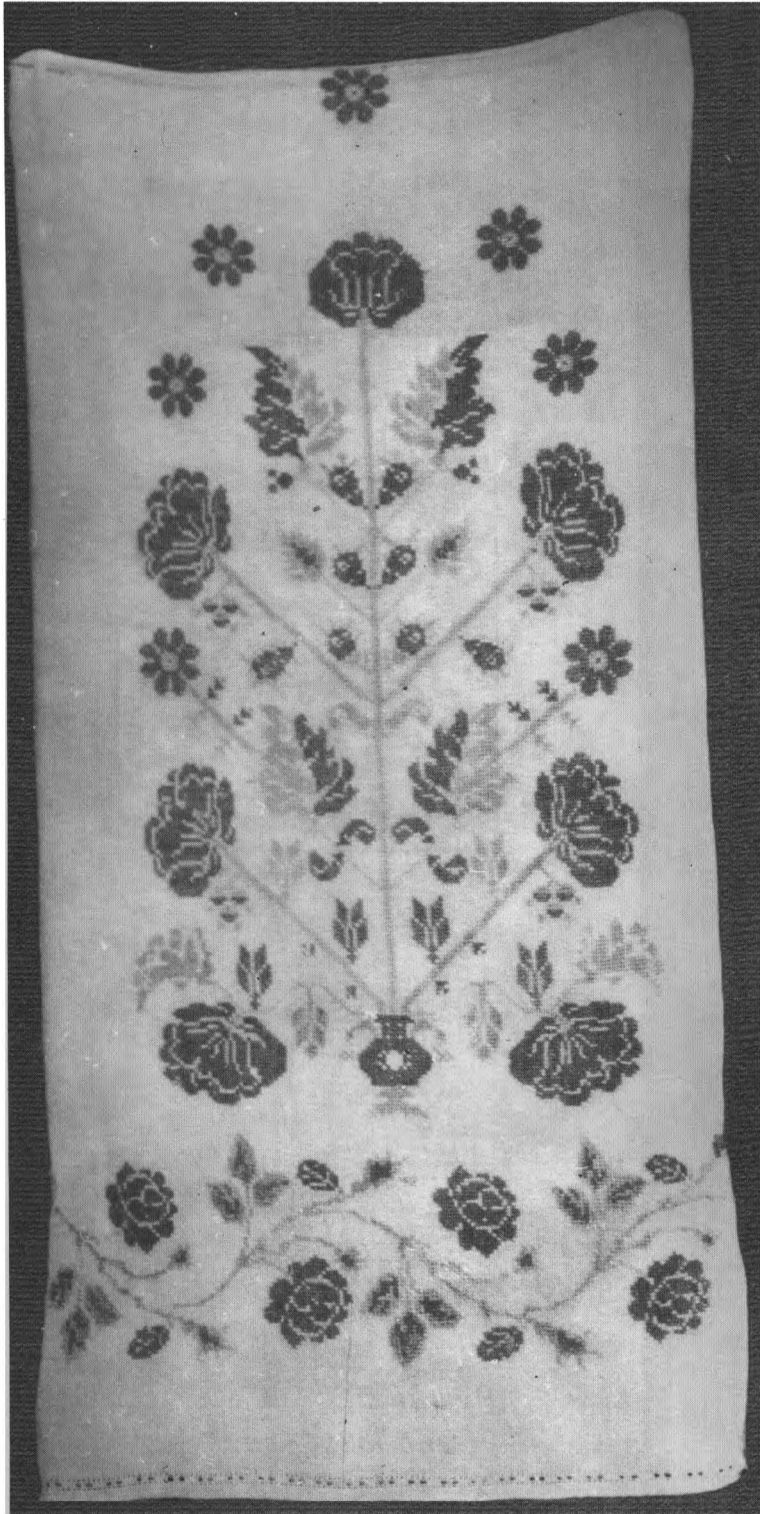
Нитки: червона заполоч.

Орнамент рослинний,
стилізований.

Рушник у доброму стані.

Сумська область, Охтирський
район.

Початок ХХ ст.

Рушник (частина).

Розмір 90x44 см.

Полотно домоткане, конопляне.

Техніка вишивки: хрестик.

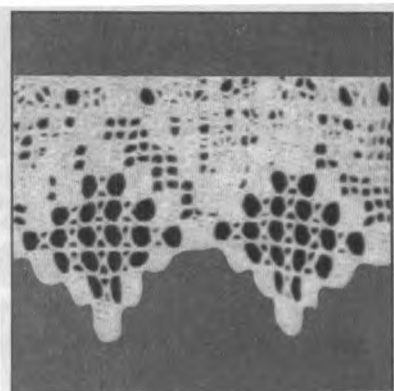
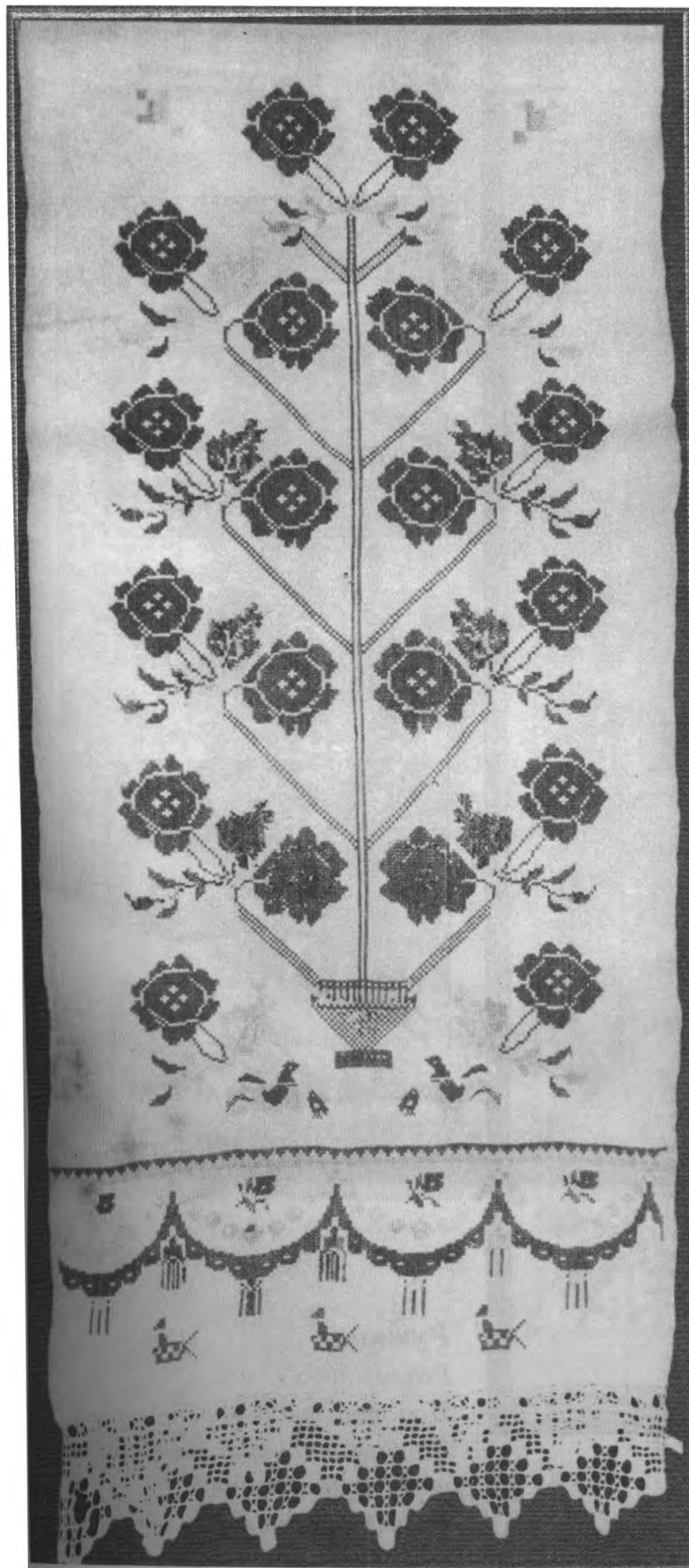
*Нитки: червона та сіра
(можливо, чорна вилиняла)
заполоч домашнього фарбування.*

Орнамент рослинний.

*Рушник виношений та трохи
пошкоджений.*

*Харківська область,
с. Тишенківка.*

Кінець XIX ст.

Рушник.

Розмір 290x47 см.

Полотно домоткане, конопляне, грубе.

Техніка вишивки: хрестик.

Нитки: червона та чорна заполоч. Чорні нитки частково вилиняли.

Орнамент рослинний та орнітоморфний.

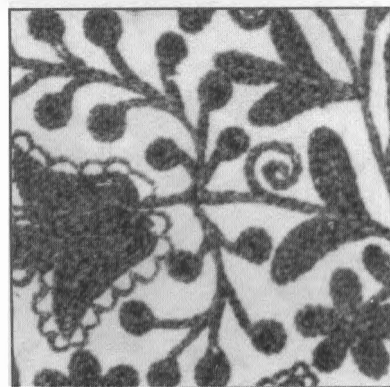
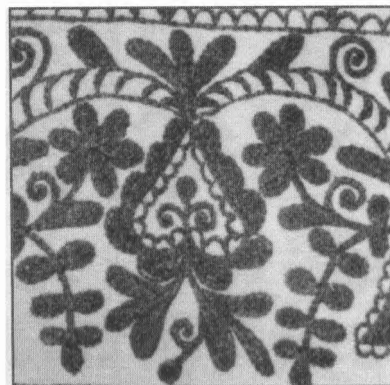
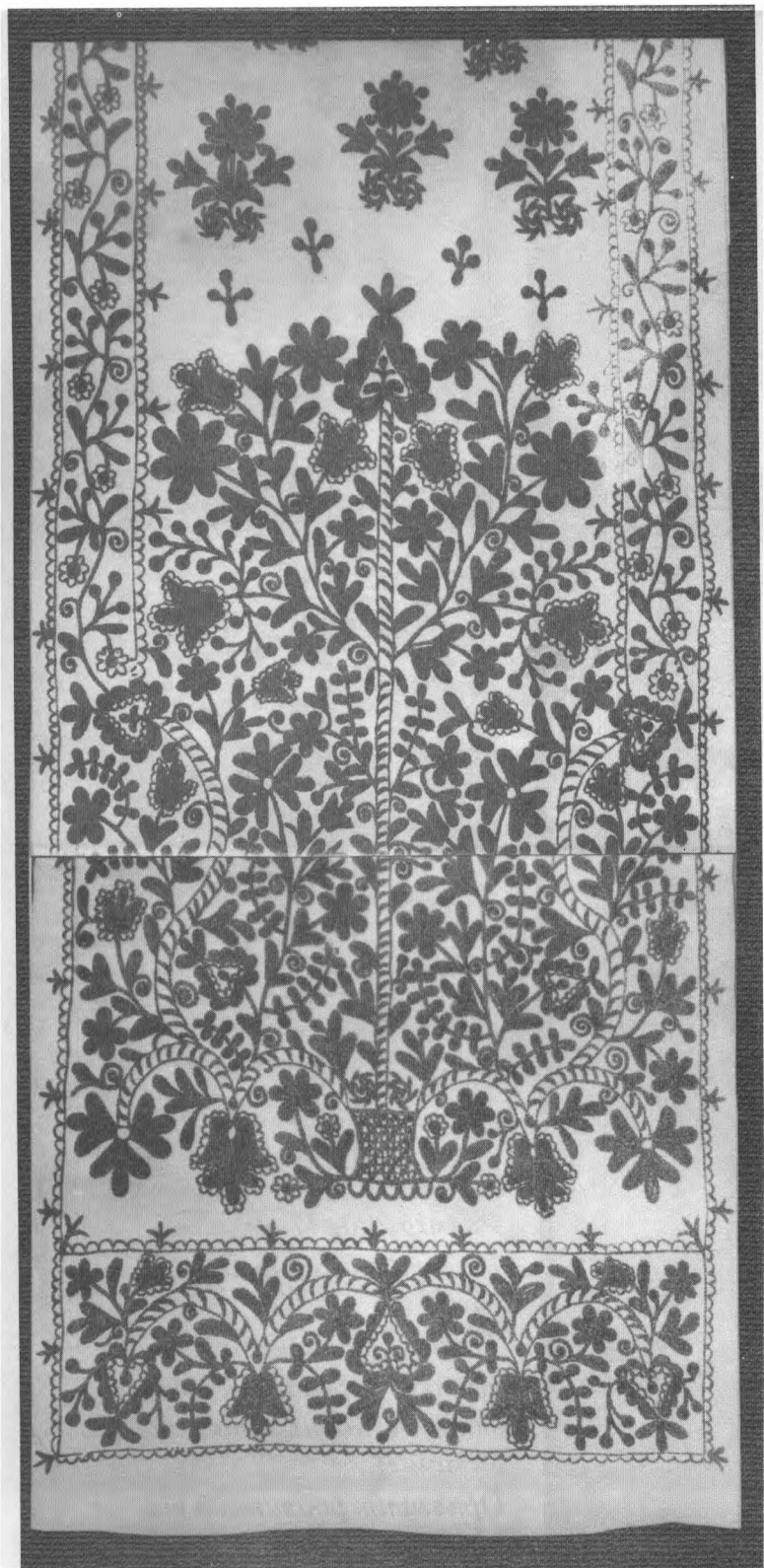
Мереживо в'язане гачком з товстих білих ниток.

Рушник у добромому стані.

*Харківська область,
Балаклійський район,
с. Щурівка.*

XIX-XX ст.

Бондаренко Тетяна Дмитрівна.

Рушник.

Розмір 300x57 см.

Полотно фабричне.

Техніка вишивки: тамбурний шов («ланцюжок»).

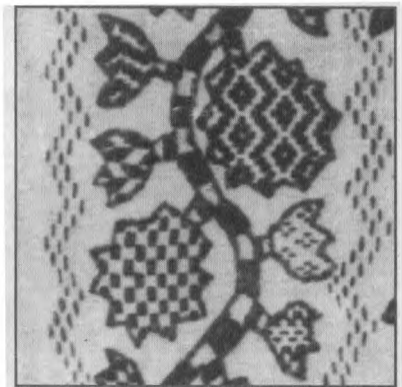
Нитки: червона заплоч.

Орнамент рослинний, стилізований.

Рушник у доброму стані.

Сумська область.

Початок ХХ ст.

Рушник.

Розмір 400x52 см.

Полотно домоткане, конопляне, грубе.

Техніка вишивки: полтавська гладь, рушникові заповнення, стебловий шов.

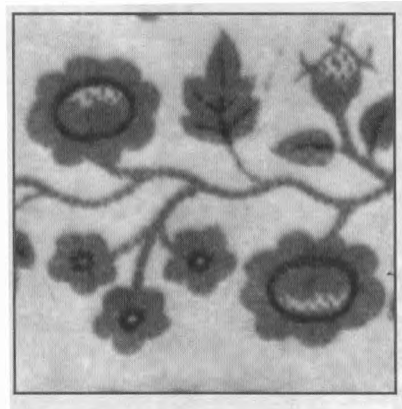
Нитки: червона заполоч.

Орнамент рослинний, стилізований.

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

Кінець XIX ст.

Рушник.

Розмір 390х65 см.

Полотно фабричне, конопляне.

Техніка вишивки: гладь та стебловий шов. Гладь поєднується із заповненням «наситкою».

Нитки: червона та темно-синя заполоч.

Орнамент рослинний.

Рушник у доброму стані.

Сумська область.

Кінець XIX ст.

Рушник.

Розмір 350x57 см.

Полотно домоткане, конопляне,
грубе.

Техніка вишивки: тамбурний
шов («ланцюжок»).

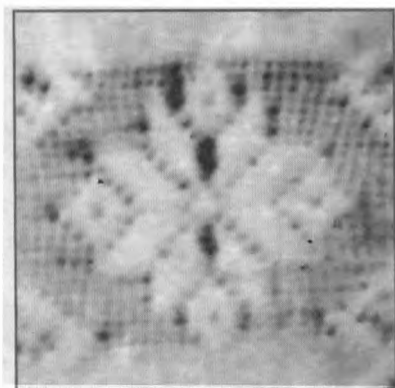
Нитки: червона заполоч.

Орнамент рослинний,
стилізований.

Рушник у доброму стані.

Сумська область, Охтирський
район.

Початок ХХ ст.

Рушник (частина).

Розмір 120x47 см.

Полотно домоткане, конопляне
грубе.

Техніка вишивки: хрестик та
настил по сітці.

Нитки: біла, червона та чорна
заполоч фабричного фарбування.

Орнамент рослинний.

Межеживо в'язане гачком
з катушних ниток.

Рушник виношений та трохи
пошкоджений.

Харківська область,
Чугуївський район, с. Андріївка.
XIX ст.

Олександра Ковалева
(Бірюкова).

Рушник.

Розмір 360x47 см.

*Полотно домоткане,
конопляне, грубе.*

*Техніка вишивки: тамбурний
шов («ланцюжок»).*

Нитки: червона заполоч.

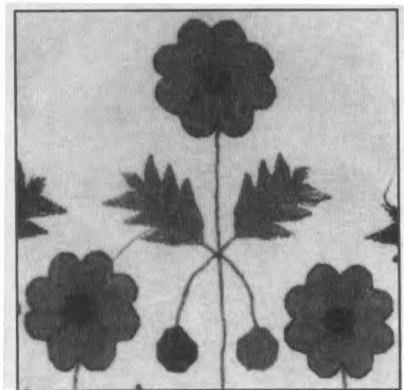
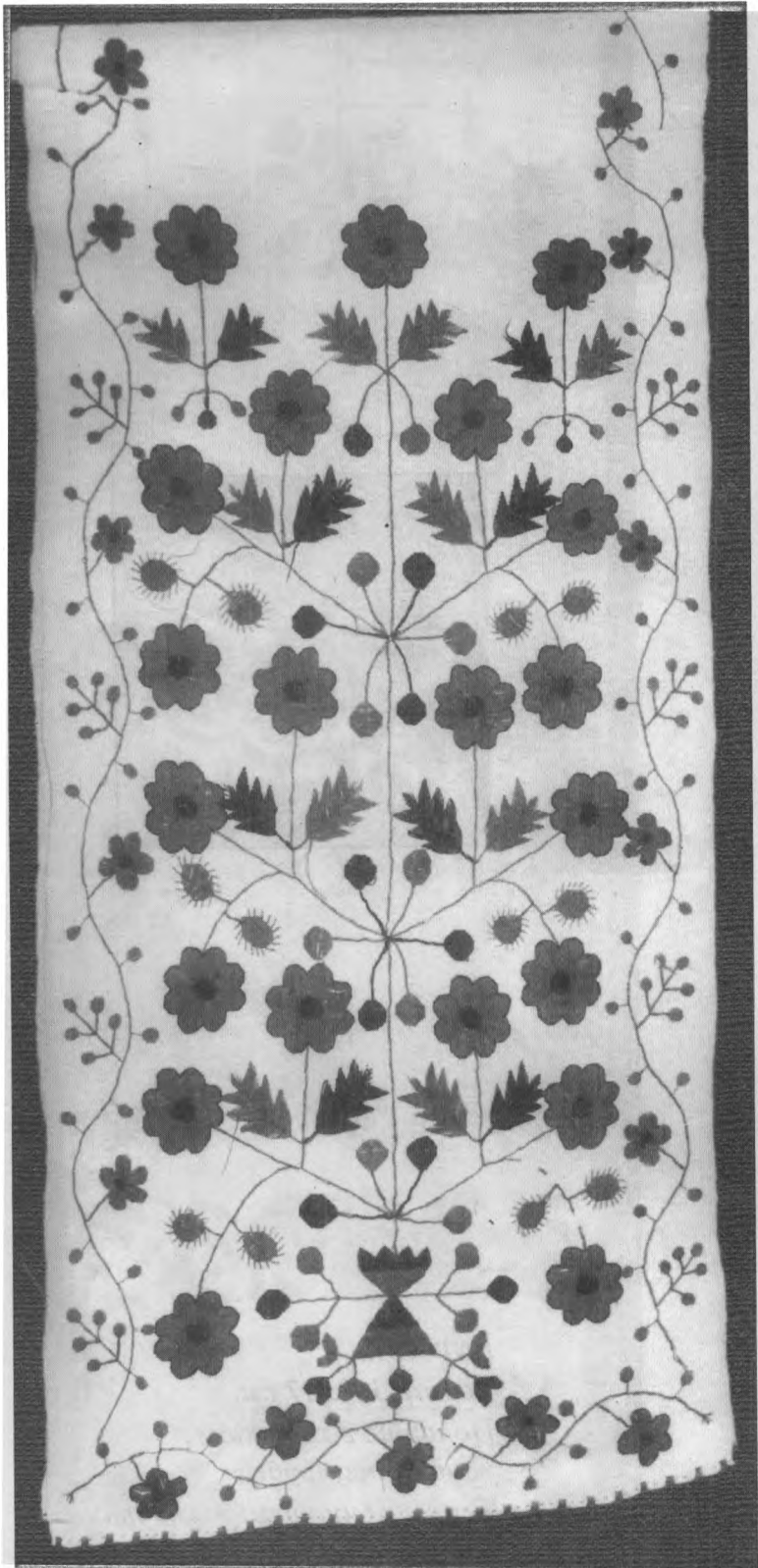
*Орнамент рослинний,
стилізований.*

*Мереживо в'язане гачком
з катушних ниток.*

Рушник у доброму стані.

Сумська область, м. Лебедин.

Початок ХХ ст.

Рушник.

Розмір 340x47 см.

*Полотно домоткане, лляне,
грубе.*

*Техніка вишивки: двостороння
гладь та стебловий шов.*

*Нитки: червона та чорна
запалоч.*

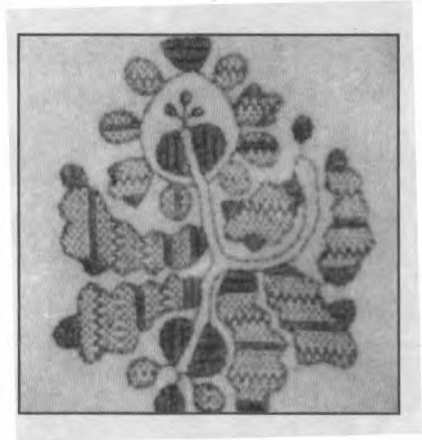
Орнамент рослинний.

Рушник у доброму стані.

*Полтавська область,
с. Запсілля.*

Кінець XIX ст.

Гаврюченко Марія Іванівна.

Рушник.

Розмір 240x40 см.

*Полотно домоткане, лляне,
тонке.*

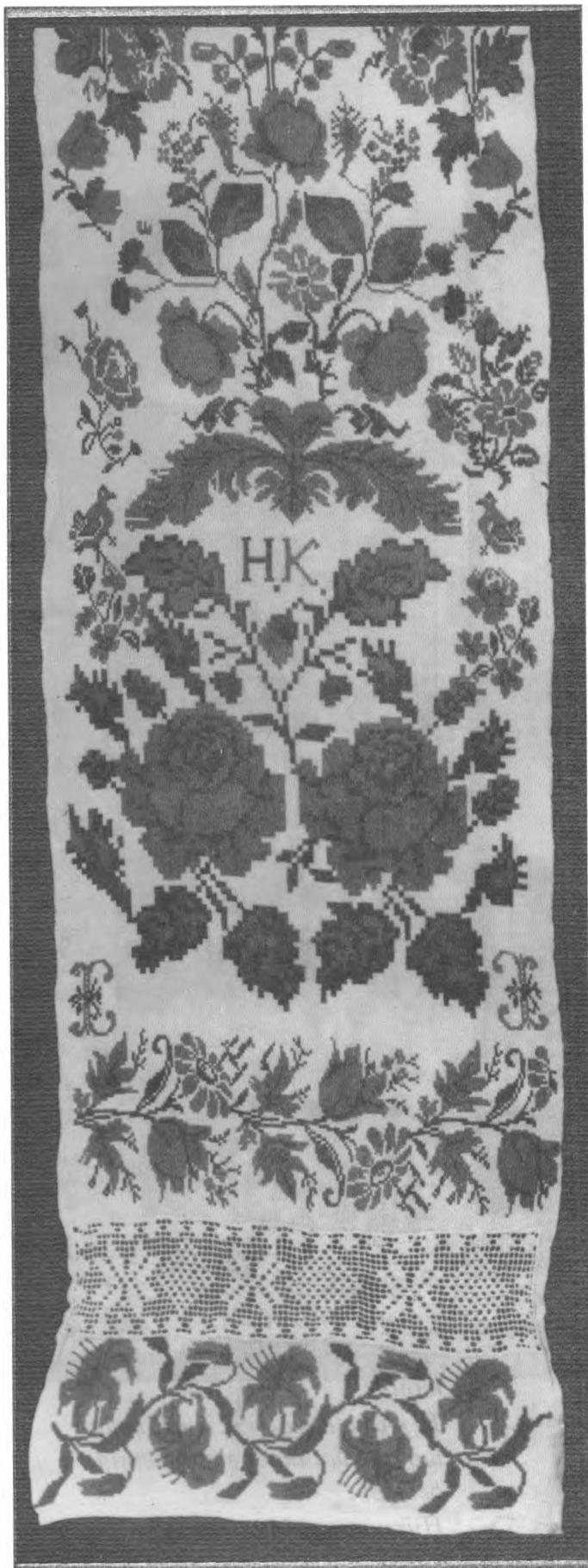
*Техніка вишивки: стебловий
шов, рушникові заповнення,
ретьазь.*

Нитки: червона заповоч.

Рушник дуже виношений.

Полтавська область.

XIX ст.

Рушник.

Розмір 335x45 см.

Полотно домоткане, конопляне, грубе.

Техніка вишивки: хрестик та настил по сітці.

Нитки: червона та чорна заповоч фабричного фарбування (хрестик), сурова біла нитка (настил).

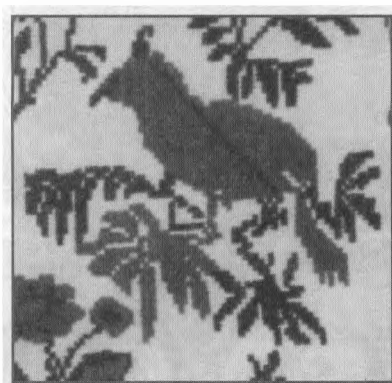
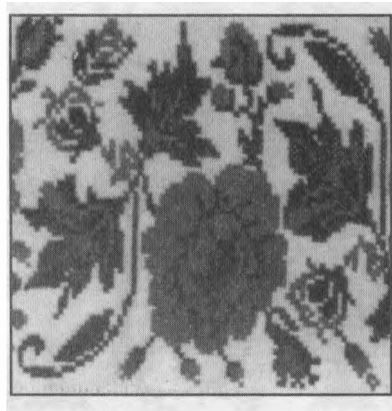
Орнамент рослинний, геометричний, монограма.

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

Початок ХХ ст.

Компанієць Наталія Федорівна.

Рушник.

Розмір 350x45 см.

Полотно домоткане, конопляне, грубе.

Техніка вишивки: хрестик.

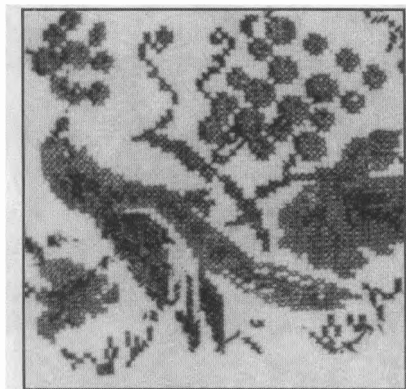
Нитки: червона та чорна заполоч фабричного фарбування.

Орнамент рослинний та орнітоморфний.

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

Початок XX ст.

Рушник.

Розмір 280x34 см.

Полотно домоткане, лляне.

Техніка вишивки: хрестик.

*Нитки: червона та чорна
заполоч.*

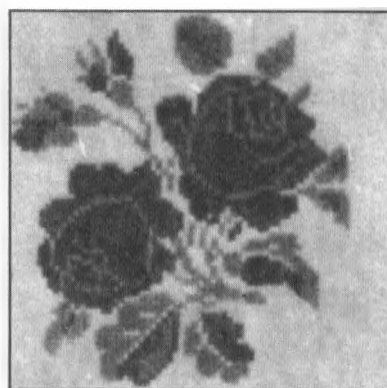
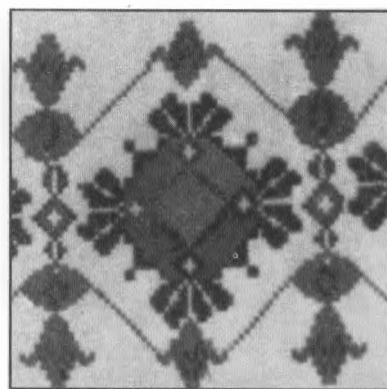
*Орнамент комбінований:
рослинний, геометричний,
орнітоморфний, вазон
з квітами. З одного боку
рушника, по всій довжині,
розміщені пташки.*

*Рушник кілковий, прикрашав
ікони чи портрет.*

*Рушник дуже виношений
та пошкоджений.*

Харківська область.

XIX ст.

Рушник.

Розмір 400x47 см.

*Полотно домоткане,
конопляне, грубе.*

Техніка вишивки: хрестик.

*Нитки: червона та чорна
заполоч фабричного фарбування.*

Чорні нитки місцями вилиняли.

*Орнамент рослинний,
геометричний
та орнітоморфний (півники).*

*Закінчується рушник
«китицями», що часто
зустрічаються в вишивках
Харківської області.*

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

XIX ст.

Рушник.

Розмір 220x47 см.

Полотно домоткане, конопляне, грубе.

Техніка вишивки: хрестик.

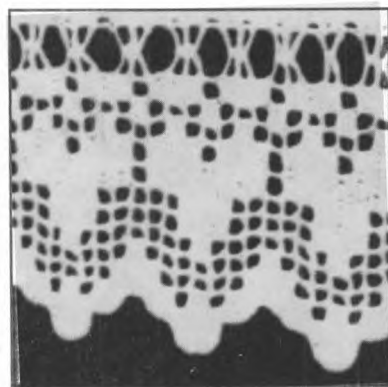
Нитки: червона та чорна започ домашнього фарбування. Чорні нитки частково дуже вилиняли.

Орнамент рослинний з вазоном.

Рушник у доброму стані, але трохи виношений.

Харківська область,
с. Тишенківка.

Початок ХХ ст.

Рушник.

Розмір 240x38 см.

Полотно фабричне конопляне.

Техніка вишивки: хрестик.

*Нитки: червона та чорна
заполоч.*

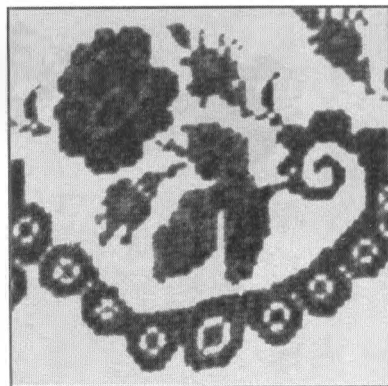
Орнамент рослинний.

*Мереживо в'язане гачком
товстою заполочтю.*

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

Початок ХХ ст.

Рушник.

Розмір 260x47 см.

Полотно конопляне, домоткане, грубе.

Техніка вишивки: хрестик.

Нитки: червона та чорна заповоч фабричного фарбування.

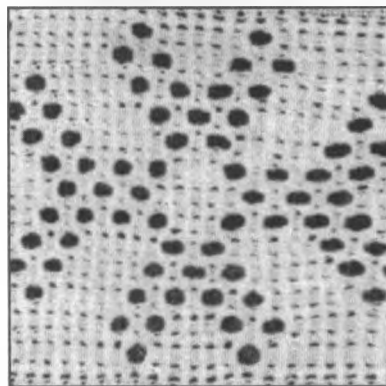
Мереживо – фабричне, пошкоджене.

Орнамент рослинний, орнітоморфний та Берегині.

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

XX ст.

Рушник.

Розмір 260x48 см.

Полотно домоткане.

Техніка вишивки: хрестик та настил по сітці.

Нитки: червона, чорна і біла заповоч. Чорні нитки вилиняли.

Орнамент рослинний, орнітоморфний, геометричний (настил) та Березині.

Рушник виношений, трохи пошкоджений.

Харківська область.

XIX-XX ст.

Рушник.

Розмір 200x45 см.

Полотно домоткане, конопляне.

Техніка вишивки: хрестик.

*Нитки: червона та сіра
(можливо, вилиняла чорна)
заполоч.*

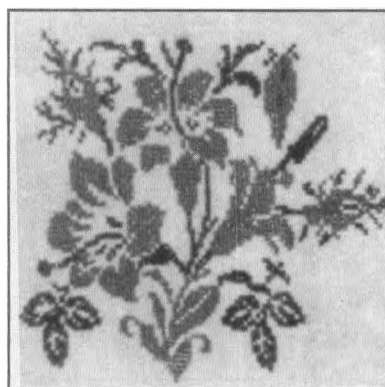
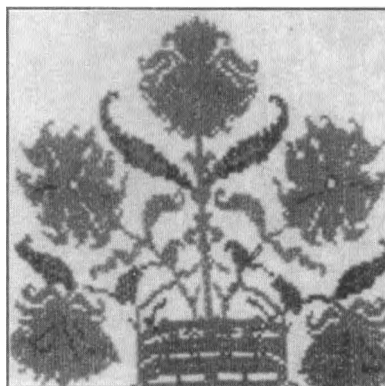
Орнамент рослинний із вазоном.

Рушник виношений.

Харківська область,

с. Тишенківка.

Кінець XIX ст.

Рушник.

Розмір 200x47 см.

Полотно домоткане, конопляне.

Техніка вишивки: хрестик.

*Нитки: червона та чорна
заполоч.*

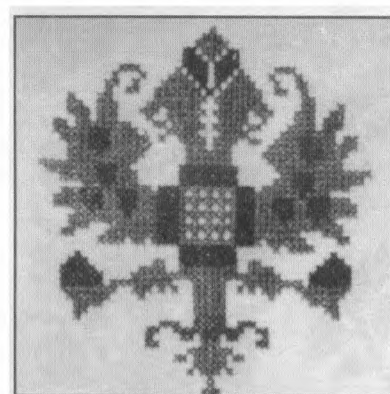
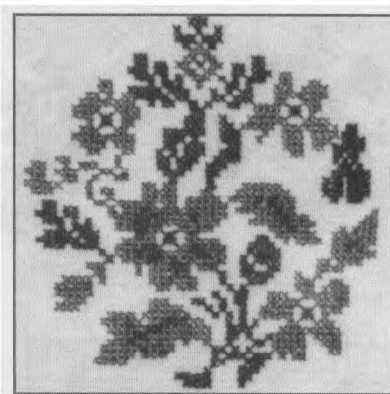
Орнамент рослинний з вазоном.

*Рушник у задовільному стані,
трохи виношений.*

Харківська область,

Валківський район.

Кінець XIX – початок XX ст.

Рушник.

Розмір 235x48 см.

Полотно домоткане, конопляне, грубе.

Техніка вишивки: хрестик.

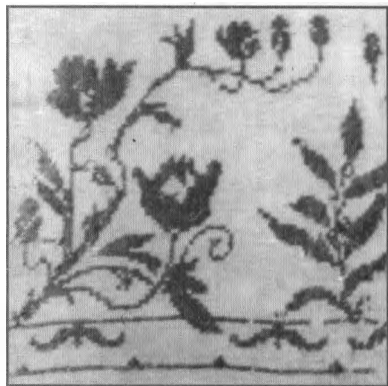
Нитки: червона та чорна заполоч.

Орнамент рослинний та орнітоморфний.

Стан рушника добрий.

Харківська область.

Початок XX ст.

Рушник (частина).

Розмір 170x44 см.

Полотно домоткане, конопляне.

Техніка вишивки: хрестик.

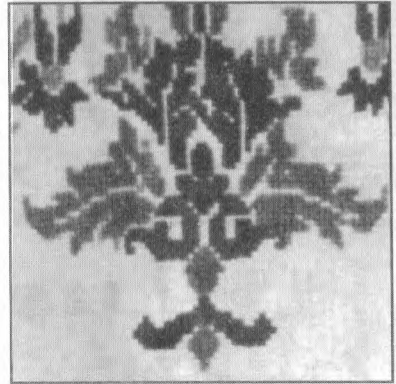
*Нитки: темно-червона заполоч
фабричного фарбування.*

*Орнамент рослинний,
незвичайної композиції.*

*Рушник дуже виношений
та пошкоджений.*

*Харківська область,
с. Тишенківка.*

Кінець XIX ст.

Рушник.

Розмір 270x45.см.

Полотно домоткане, конопляне.

Техніка вишивки: хрестик.

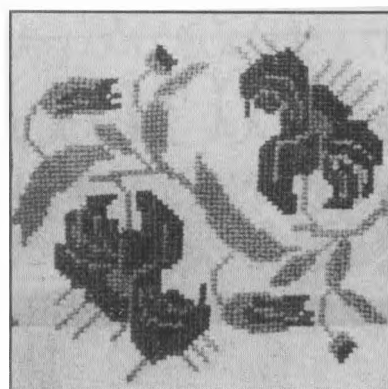
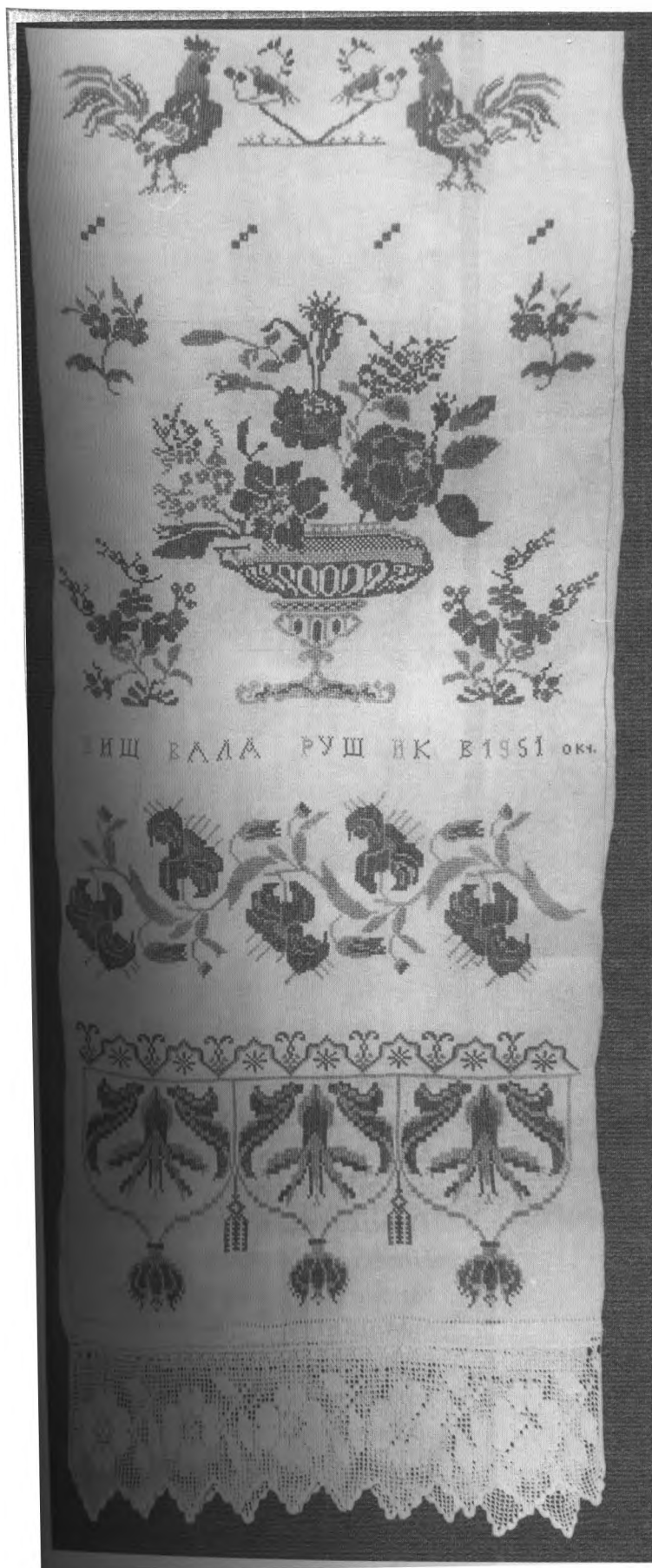
*Нитки: червона та чорна
заполоч.*

Орнамент рослинний із вазоном.

Рушник у доброму стані.

*Харківська область,
с. Тишенківка.*

Кінець XIX ст.

Рушник.

Розмір 300x50 см.

Полотно домоткане, конопляне.

Техніка вишивки: хрестик.

*Нитки: червона та чорна
заполоч.*

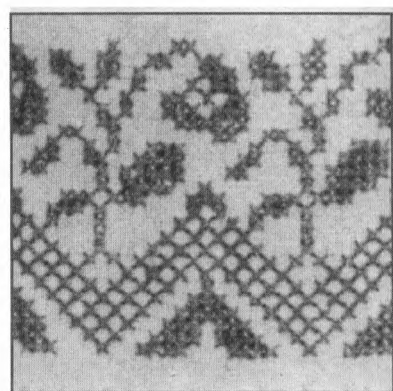
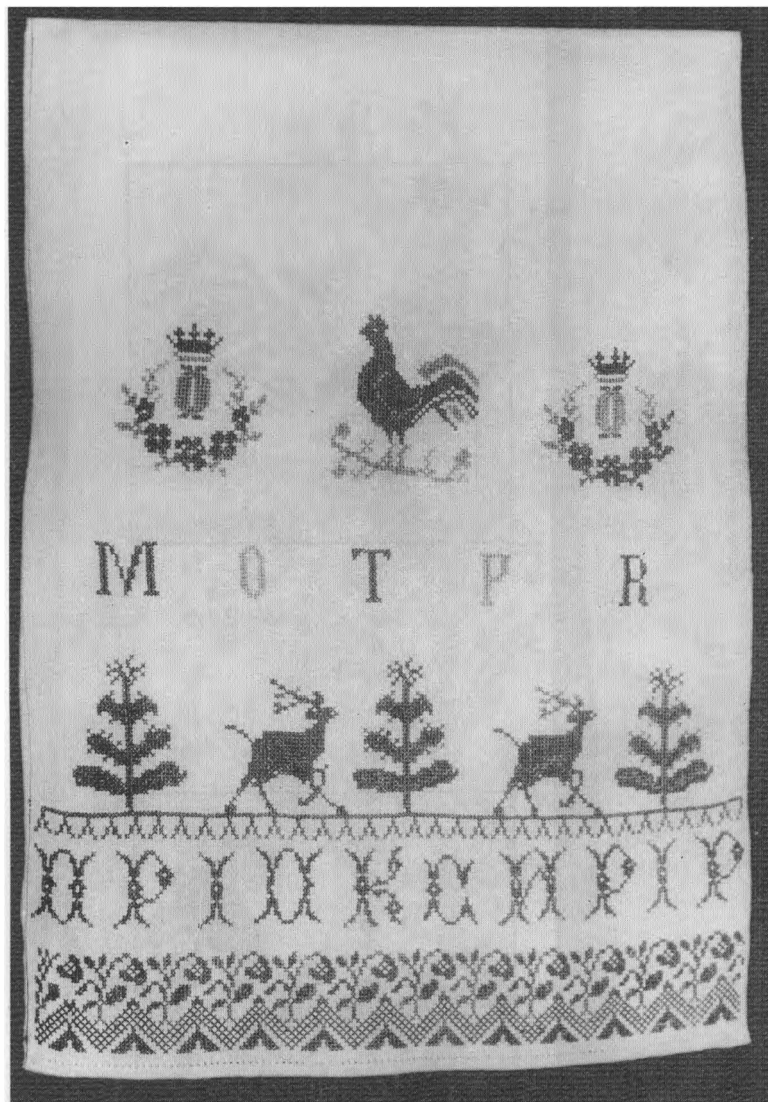
*Орнамент рослинний,
геометричний
та орнітоморфний.*

*Мереживо в'язане з катушних
ниток.*

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

XX ст.

Рушник.

Розмір 220x45 см.

Полотно домоткане,
конопляне, грубе.

Техніка вишивки: хрестик.

Нитки: червона та чорна
заполоч. Чорні нитки трохи
виліяли.

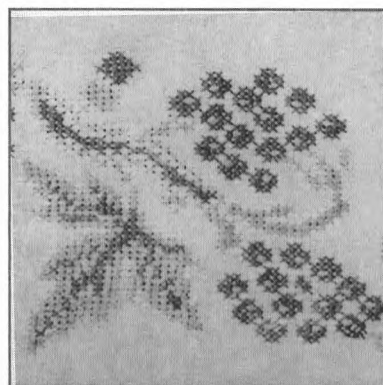
Орнамент рослинно-
геометричний, орнітоморфний,
зооморфний.

Рушник у доброму стані.

Харківська область,
Краснокутський район,
с. Чернещина.

Кінець XIX – початок XX ст.

Данільченко Ганна Степанівна.

Рушник.

Розмір 185x38 см.

Полотно фабричне, тонке.

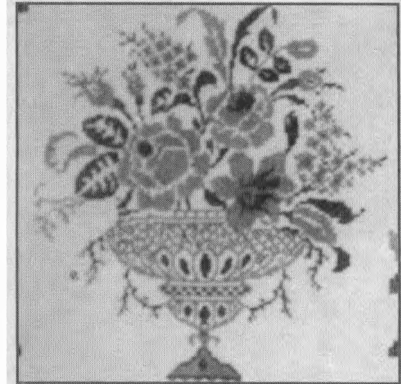
Техніка вишивки: хрестик.

Нитки: червона та чорна
(можливо сіра) заплоч.

Вишивка жанрова з рослинним
орнаментом.

Рушник виношений, трохи
пошкоджений.

Харківська область, с. Безруки.
XX ст.

Рушник.

Розмір 234x46 см.

Полотно фабричне, тонке.

Техніка вишивки: дрібний та болгарський хрестик.

Орнамент рослинний з вазоном.

Кайма з китицями.

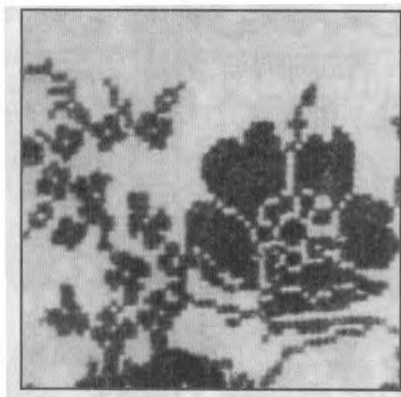
Мереживо фабричне.

Рушник у доброму стані.

Полтавська область, с. Зінків.

Початок ХХ ст.

Олексієнко О.І.

Рушник.

Розмір 250x45 см.

Полотно домоткане, конопляне.

Техніка вишивки: хрестик.

*Нитки: червона та чорна
заполоч.*

Орнамент рослинний з вазоном.

Рушник у добромустані.

Харківська область.

Кінець XIX ст.

Рушник (частина).

Розмір 125x45 см.

Полотно домоткане, лляне.

Техніка вишивки: хрестик та настил по сітці.

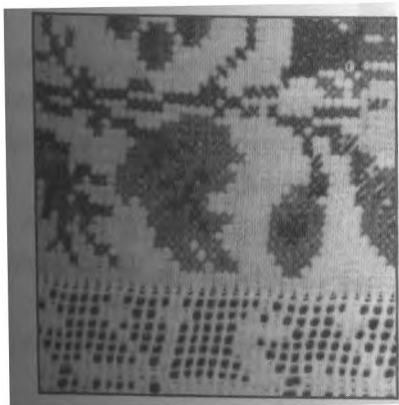
Нитки: червона, чорна, біла (по сітці) заполоч.

Орнамент рослинний.

Рушник виношений та трохи пошкоджений.

Харківська область.

Кінець XIX ст.

Рушник.

Розмір 195x48 см.

Полотно домоткане, конопляне.

Техніка вишивки: хрестик та настил по сітці.

Нитки: червона та чорна заплоч, катушні нитки (настил).

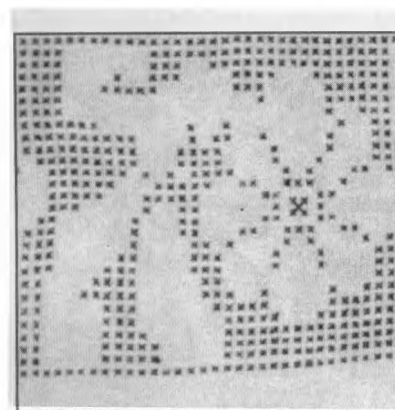
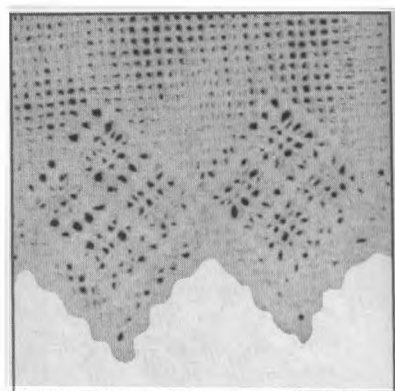
Орнамент рослинний.

Вишивка рушника закінчується китицями, що дуже часто зустрічаються на рушниках Харківської області.

Стан рушника задовільний, але дуже пошкоджена вишивка хрестиком.

Харківська область.

XIX ст.

Рушник.

Розмір 270x45 см.

Полотно домоткане,
конопляне, грубе.

Техніка вишивки: хрестик та
«обманка» (чергування смуг).

Нитки: червона та чорна
заполоч.

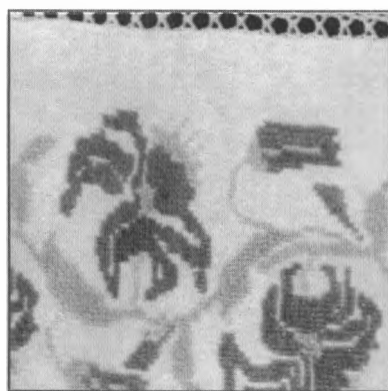
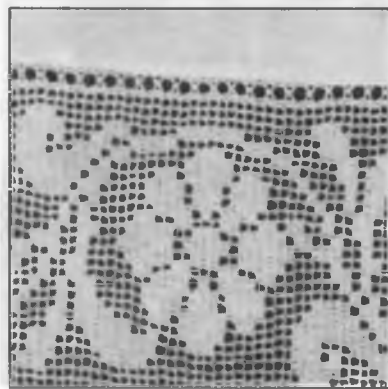
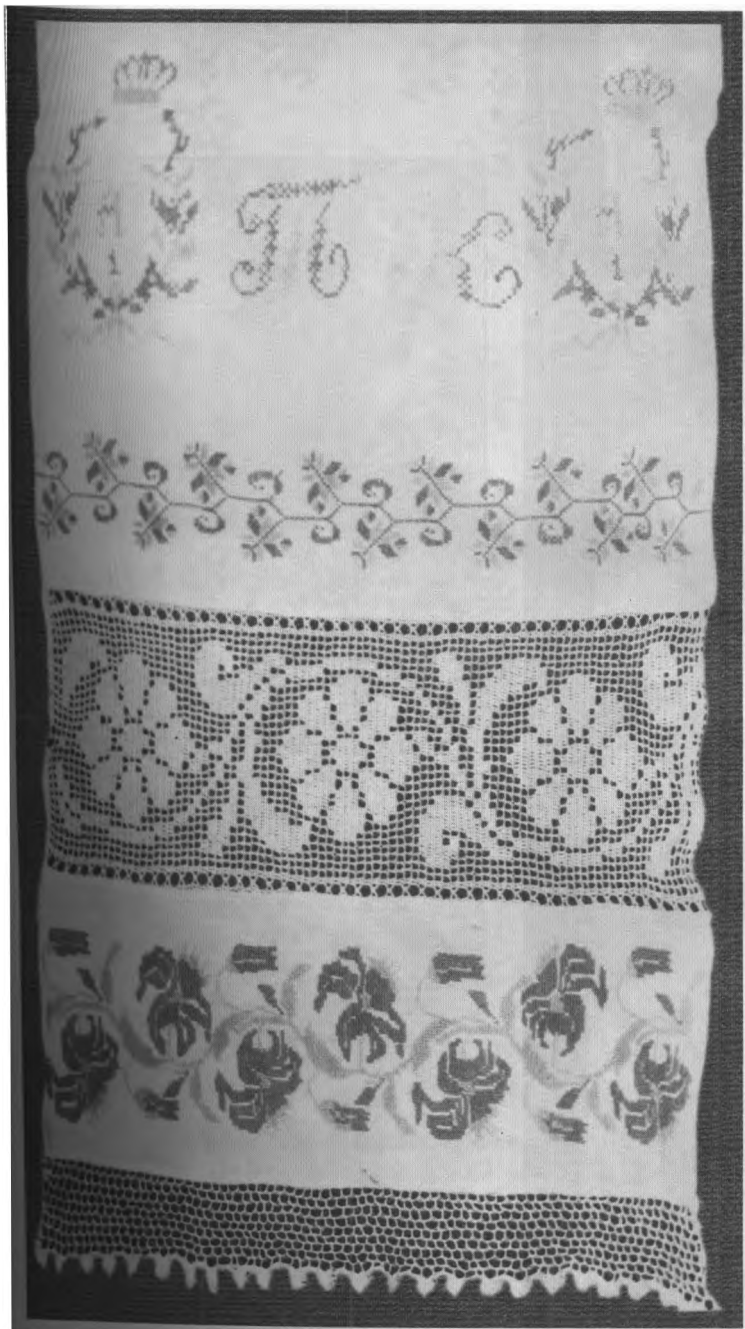
Орнамент рослинний.

Мереживо в'язане гачком
з катушних ниток.

Рушник у задовільному стані.

Харківська область.

Кінець XIX – початок XX ст.

Рушник.

Розмір 210x44 см.

Полотно фабричне, лляне, тонке.

Техніка вишивки: хрестик та настил по сітці.

Нитки: біла, червона та сіра (можливо, чорна вилиняла) заплоч.

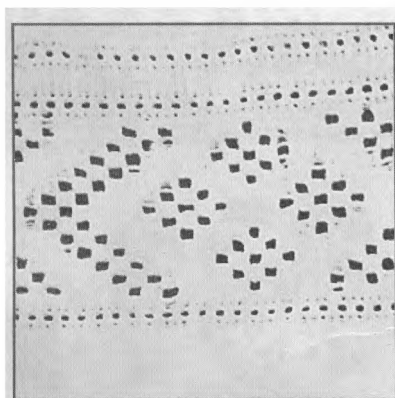
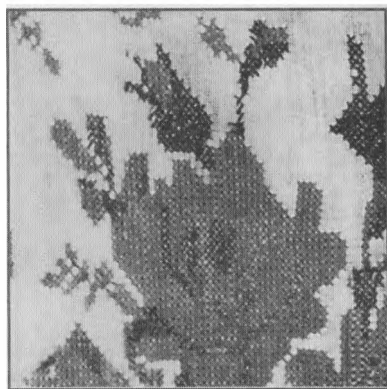
Мереживо в'язане гачком з катушних ниток.

Орнамент рослинний та геометричний з монограмами.

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

XIX ст.

Рушник (частина).

Розмір 110x53 см.

Полотно домоткане, конопляне.

Техніка вишивки: хрестик, лічильна гладь та вирізування по вставці.

Нитки: червона, чорна та біла заполоч. Чорні нитки виліяли.

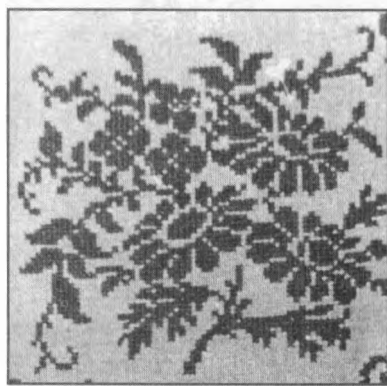
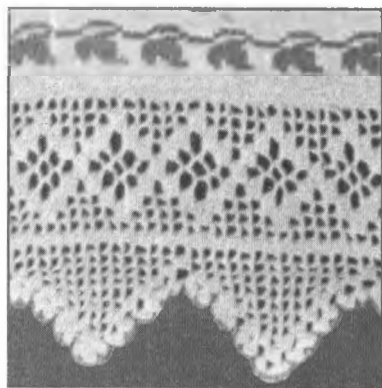
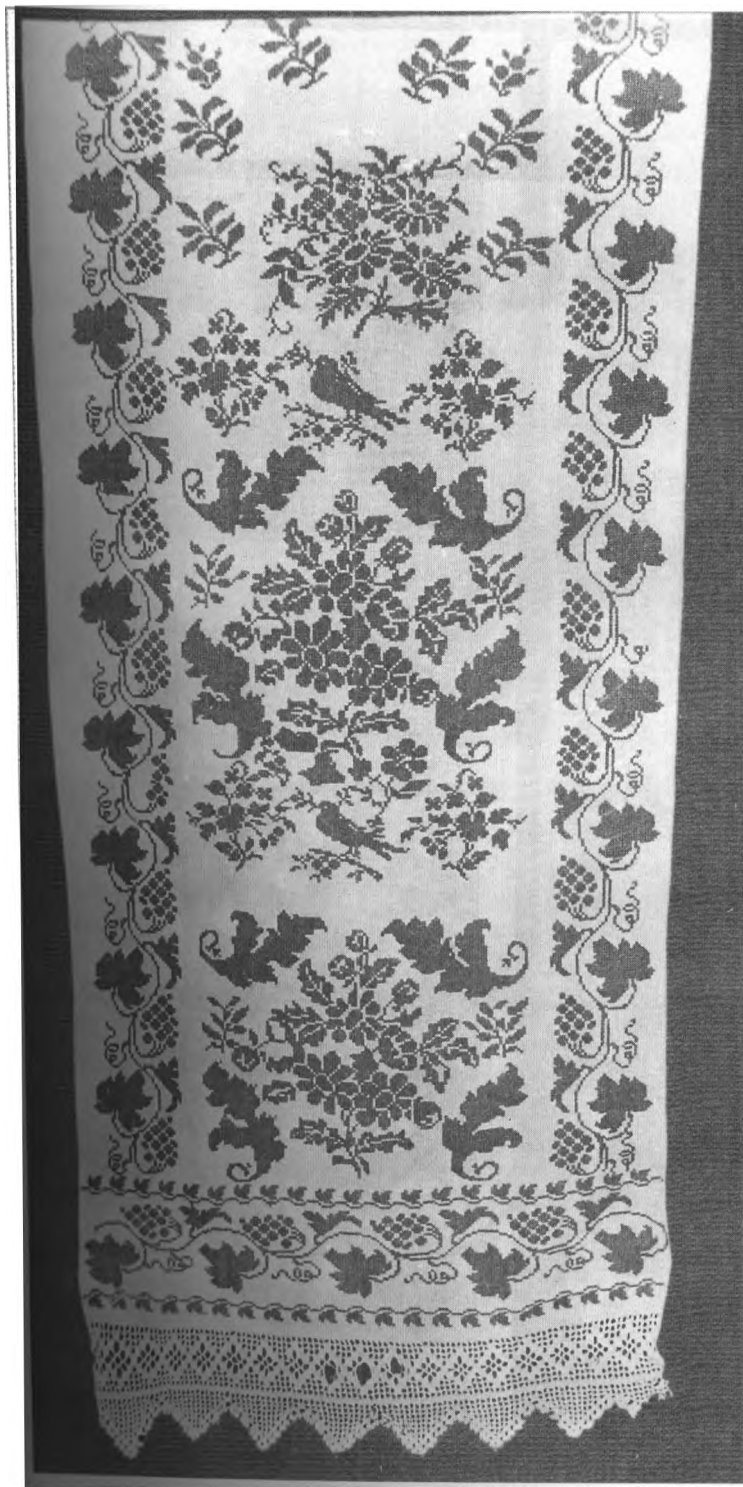
Орнамент рослинний та орнітоморфний.

Павичі виконані обманною технікою.

Частина рушника дуже виношена та пошкоджена.

Харківська область.

Початок ХХ ст.

Рушник.

Розмір 320x48 см.

*Полотно домоткане,
конопляне, грубе.*

Техніка вишивки: хрестик.

Нитки: червона заповоч.

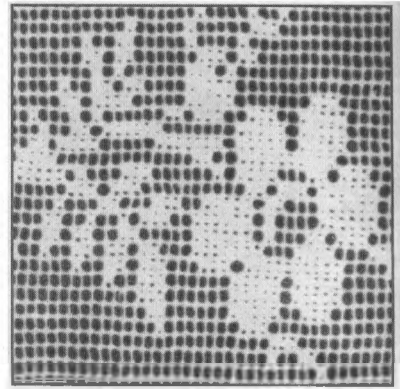
Орнамент рослинний.

Мереживо в'язане гачком.

*Рушник у доброму стані, трохи
пошкоджено мереживо.*

Харківська область.

Кінець XIX – початок XX ст.

Рушник.

Розмір 250x46 см.

*Полотно домоткане, лляне,
тонке.*

*Техніка вишивки: хрестик та
настил по сітці.*

*Нитки: біла, червона та чорна
(місцями вилиняла) заполоч.*

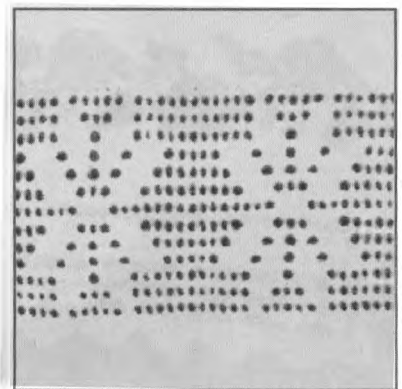
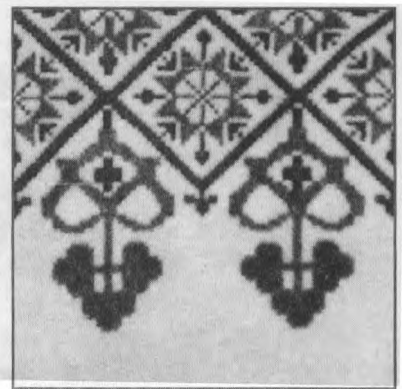
Зубці вишиті по сітці.

Орнамент рослинний.

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

Початок ХХ ст.

Рушник.

Розмір 240x35 см.

Полотно домоткане,
конопляне.

Техніка вишивки: хрестик та
настил по сітці. Сітка через
прутик.

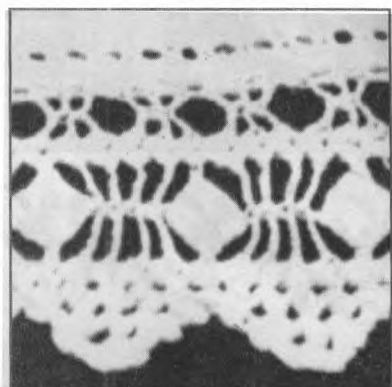
Нитки: червона, чорна заполоч
та білі катушні (на сітці).

Орнамент геометричний та
рослинний з пташками.

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

Початок ХХ ст.

Рушник.

Розмір 285x47 см.

Полотно домоткане,
конопляне, грубе.

Техніка вишивки: хрестик.

Нитки: червона та чорна
заполоч.

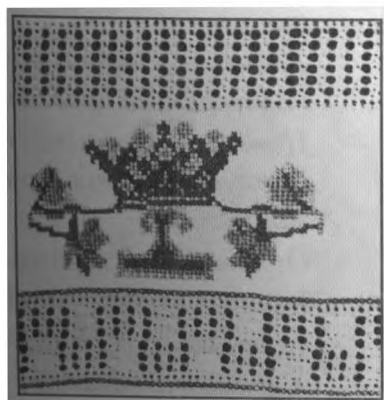
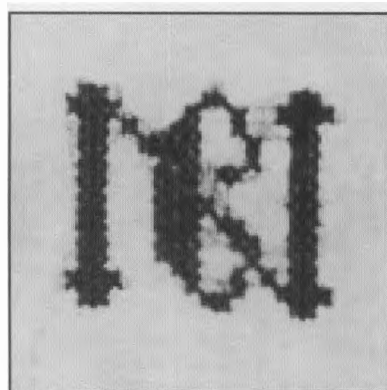
Мереживо в'язане гачком.

Орнамент рослинний,
як елемент орнаменту
використана літера «К».

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

Кінець XIX ст.

Рушник.

Розмір 200x45 см.

Полотно домоткане.

Техніка вишивки: хрестик та вузенькі смужки настилування по сітці.

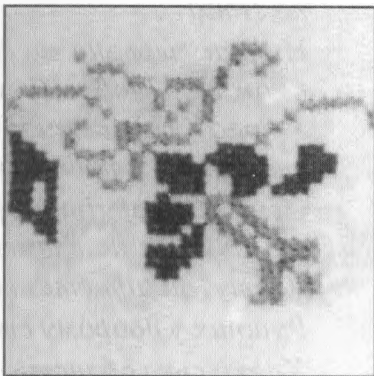
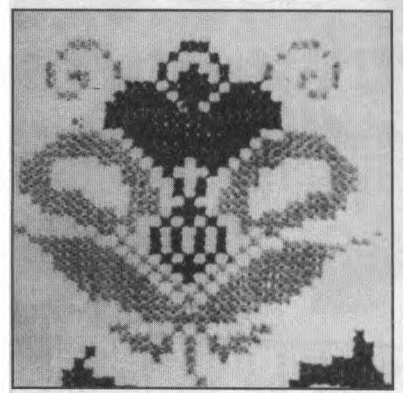
Нитки: червона та сіра (можливо, чорна вилиняла) заповоч. На настилі біла заповоч та жовті катушні нитки.

Орнамент орнітоморфний та геральдика. Як елемент орнаменту, використані монограми.

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

Кінець XIX – початок XX ст.

Рушник.

Розмір 272x41 см.

Полотно домоткане, лляне,
тонке.

Техніка вишивки: подвійний
(болгарський) хрестик.

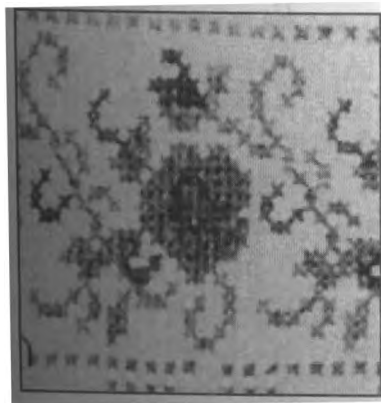
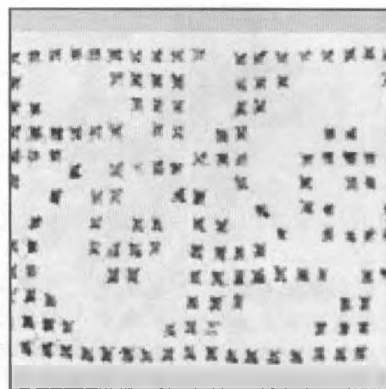
Нитки: червона та сіра
(можливо, чорна вилняла)
заполоч.

Орнамент рослинний.

Рушник виношений, вишивка
вилняла.

Харківська область.

XX ст.

Рушник.

Розмір 220x46 см.

Полотно домоткане, лляне, грубе.

Техніка вишивки: хрестик та обманка.

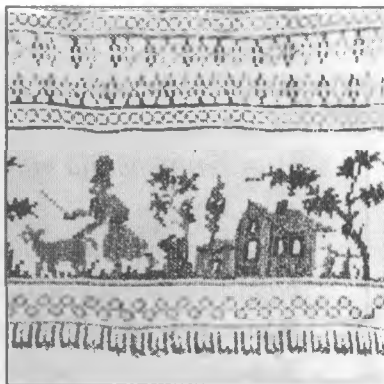
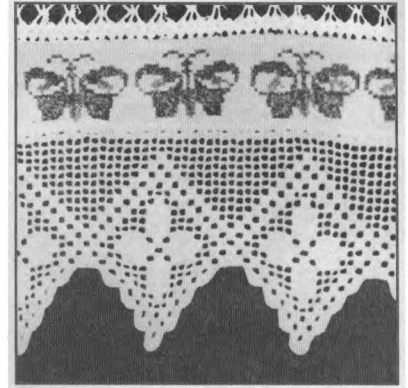
Нитки: червона та темно-сіра заповоч.

Орнамент стилізований, рослинний та геометричний.

Рушник у задовільному стані.

Чернігівська область.

XX ст.

Рушник (частина).

Розмір 60x37 см.

Полотно фабричне, лляне.

Техніка вишивки: хрестик.

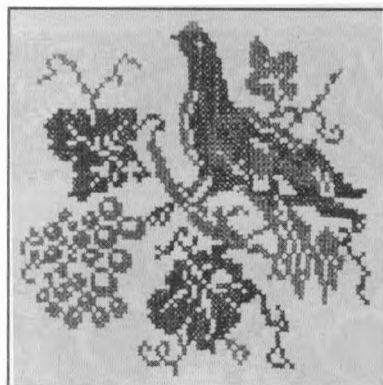
*Нитки: червона та чорна
заполоч.*

*Вишивка жанрова
з геометричним орнаментом.*

Мереживо в'язане гачком.

Харківська область.

XX ст.

Рушник.

Розмір 270x48 см.

Полотно домоткане, конопляне, грубе.

Техніка вишивки: хрестик.

Нитки: червона та чорна заповоч.

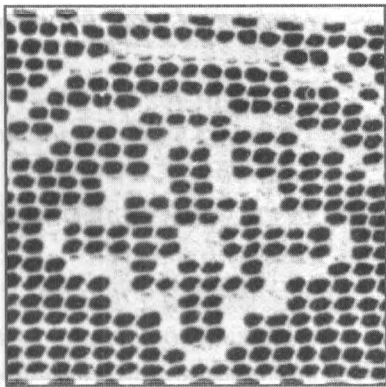
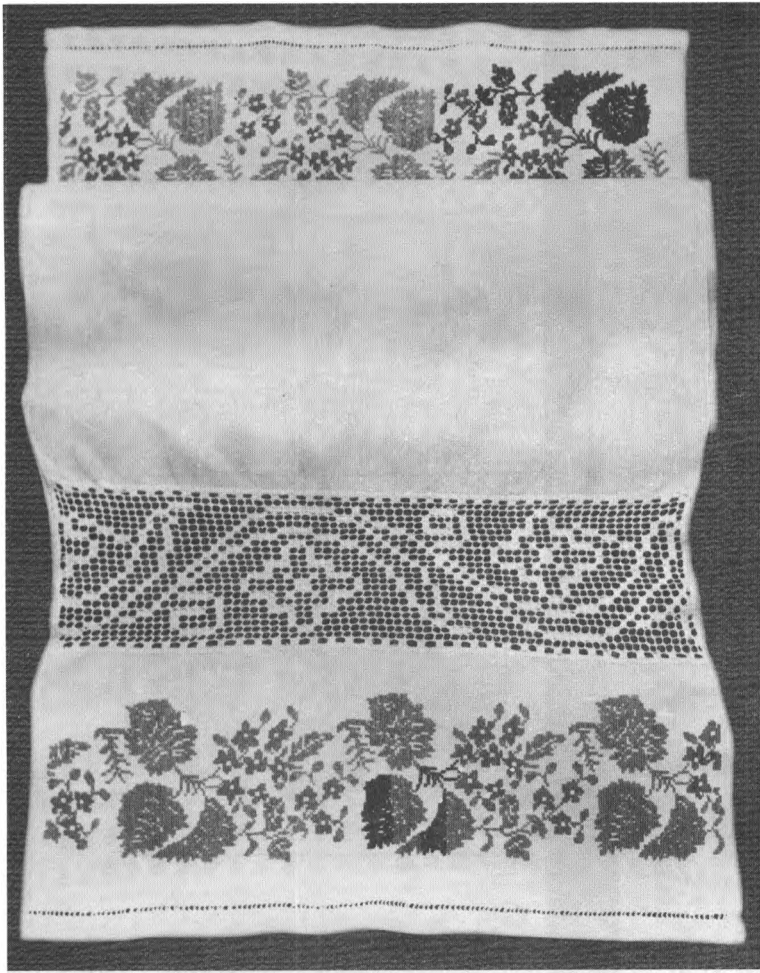
Орнамент рослинний, геометричний та орнітоморфний.

Мереживо в'язане гачком.

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

Кінець XIX – початок XX ст.

Рушник.

Розмір 200x46 см.

Полотно фабричне, лляне,
тонке.

Техніка вишивки: хрестик
та настил по сітці.

Нитки: червона та чорна
заполоч. Чорні нитки частково
виліяли.

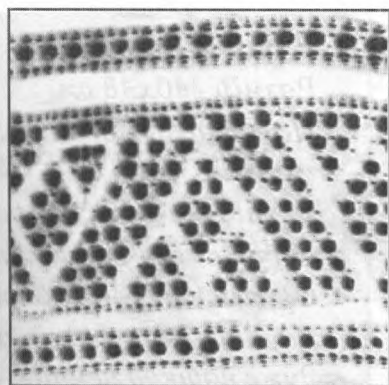
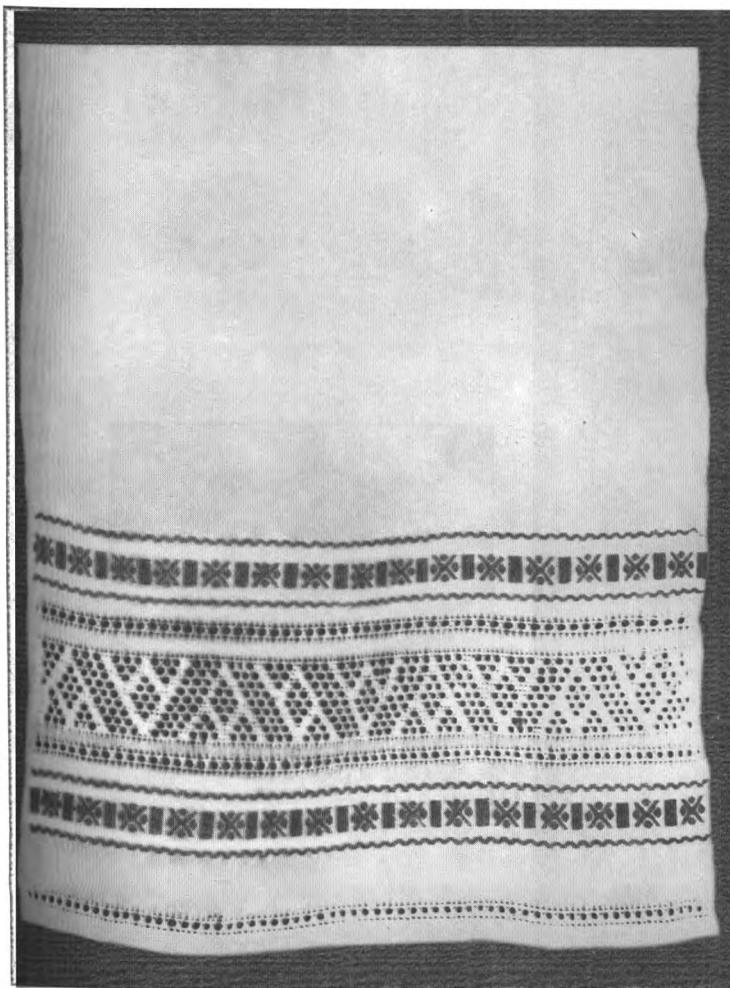
Настил виконано білими
катушними нитками.

Орнамент рослинний
та геометричний.

Рушник у задовільному стані.

Харківська область.

XX ст.

Рушник.

Розмір 205x37 см.

Полотно фабричне, лляне,
тонке.

Техніка вишивки: лічильна гладь
та настил по сітці (сітка без
прутика).

Лічильна гладь виконана
червоною заповочтю.

Настил – білими катушними
нитками.

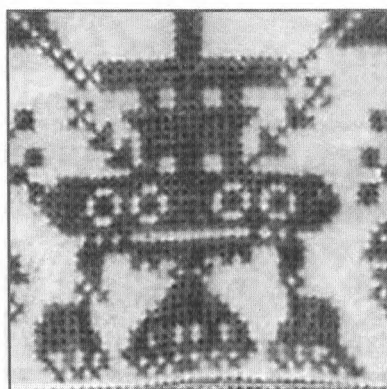
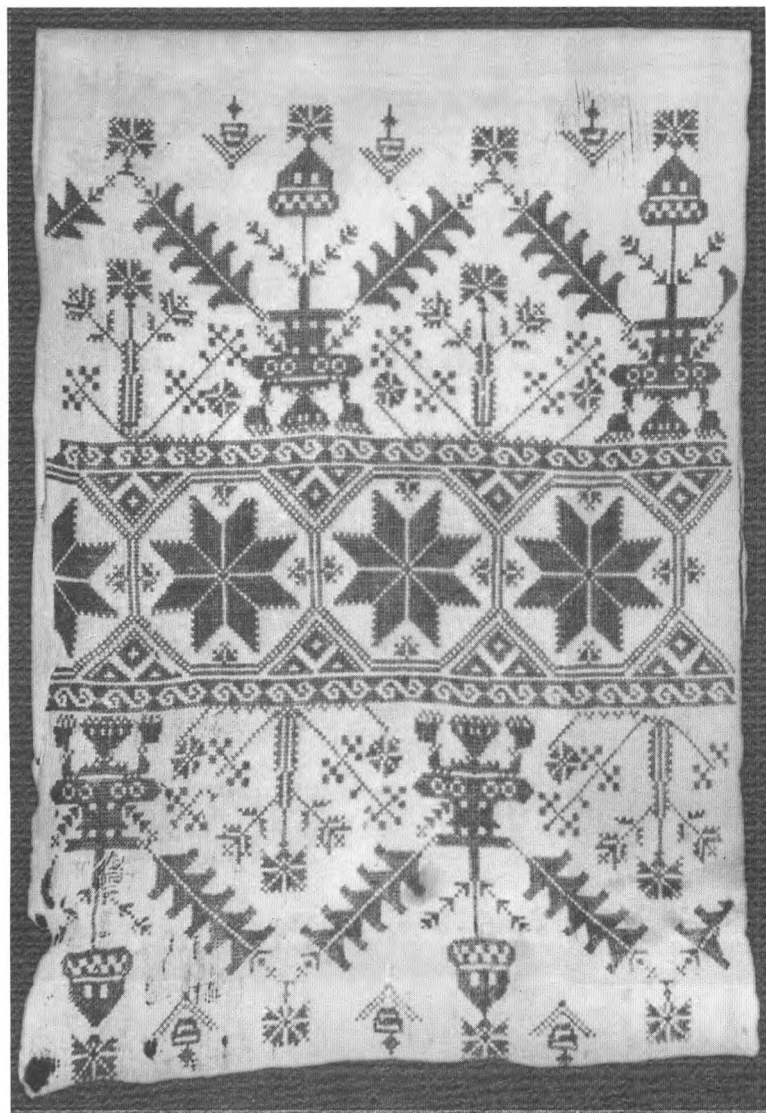
Мережка – одинарний стовпчик.

Орнамент геометричний.

Рушник трохи виношений,
але стан добрий.

Сумська область.

Початок ХХ ст.

Рушник.

Розмір 240x48 см.

Полотно домоткане, лляне, тонке.

Техніка вишивки: хрестик.

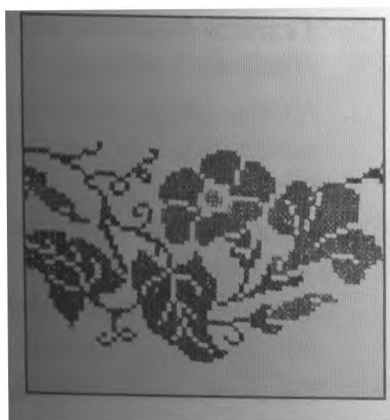
Нитки: червона заполоч.

Орнамент геометричний.

Рушник виношений, один кінець дуже пошкоджений.

Харківська область.

XIX ст.

Рушник.

Розмір 190x55 см.

*Полотно домоткане,
конопляне, тонке.*

Техніка вишивки: хрестик.

*Нитки: червона та чорна
заполоч.*

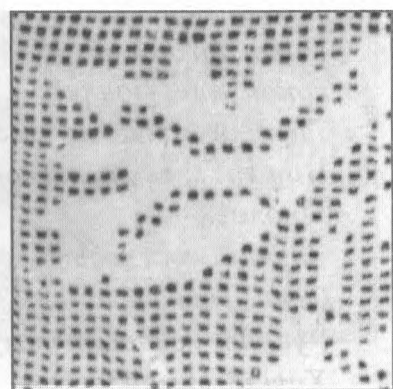
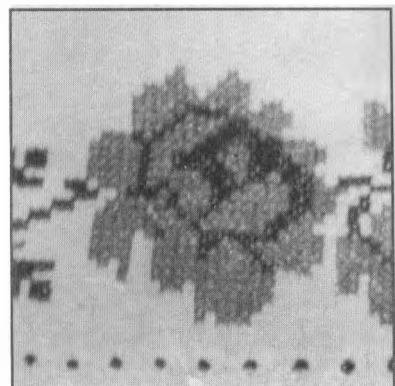
Чорні нитки частково вилиняли.

Орнамент рослинний.

Рушник у задовільному стані.

Харківська область.

Початок ХХ ст.

Рушник.

Розмір 280x45 см.

Полотно фабричне, лляне,
тонке.

Техніка вишивки: настил по
сітці та хрестик.

Нитки: біла, червона та чорна
заполоч. Чорні нитки частково
виліяли.

По краю рушника мережка
«ляхівка».

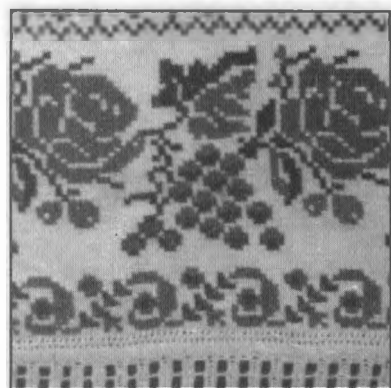
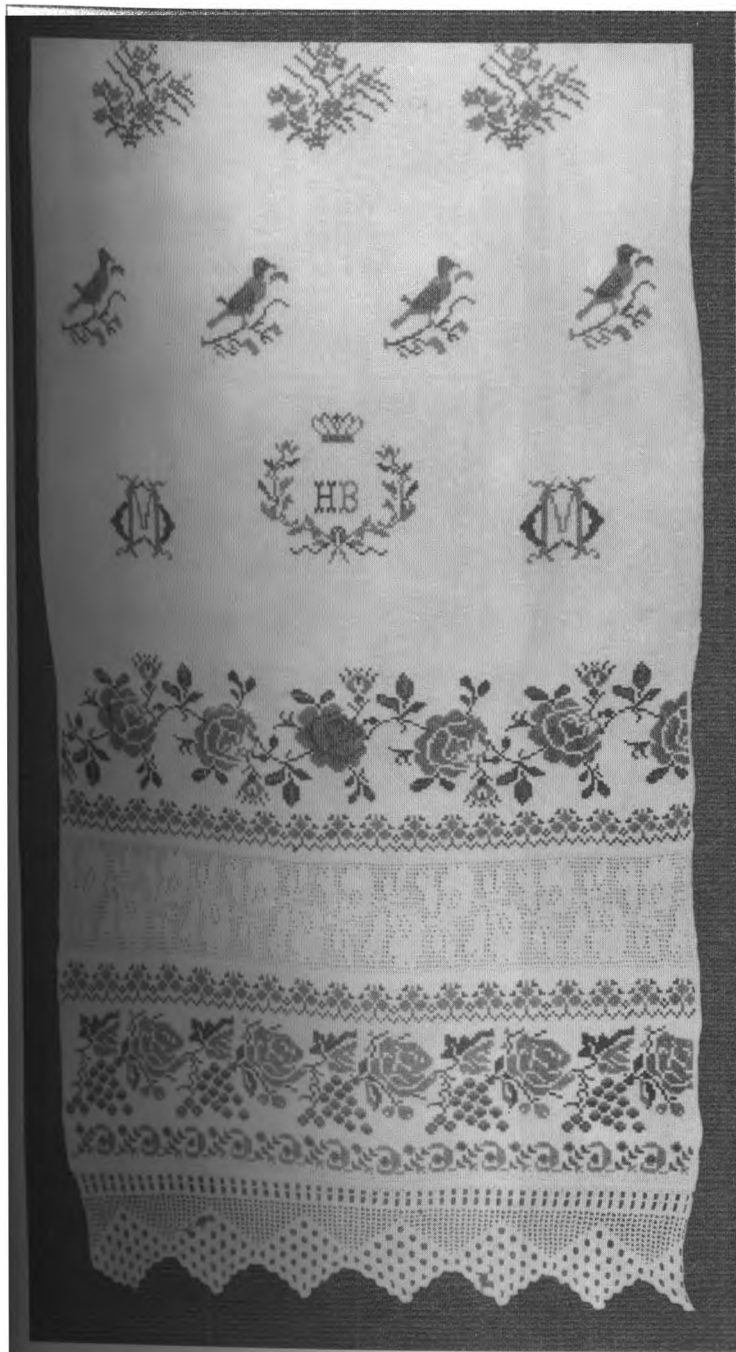
Бахрома з лляного прядива.

Орнамент рослинний.

Стан рушника добрий.

Харківська область.

Кінець XIX ст.

Рушник.

Розмір 270x47 см.

Полотно доткане, конопляне.

Техніка вишивки: хрестик та настил по сітці.

Нитки: червона та чорна заполоч, катушні (настил).

Орнамент рослинний, орнітоморфний та монограма.

Мереживо в'язане гачком з катушних ниток.

Одна сторона рушника дуже пошкоджена.

Харківська область.

Кінець XIX ст.

*Рушник обрядовий
(ритуальний).*

Розмір 300x49 см.

*Полотно домоткане,
конопляне, грубе.*

Техніка вишивки: хрестик.

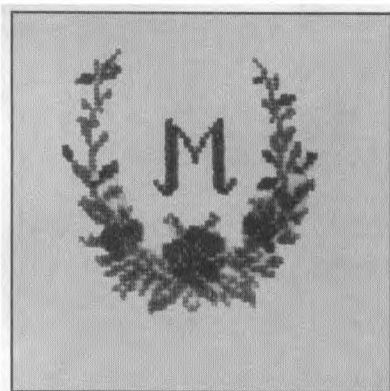
*Нитки: червона та чорна
заполоч фабричного фарбування*

*Орнамент геометричний,
рослинний із зображенням
хреста.*

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

XX ст.

*Рушник обрядовий
(ритуальний).*

Розмір 266x46 см.

Полотно домоткане, конопляне.

Техніка вишивки: хрестик.

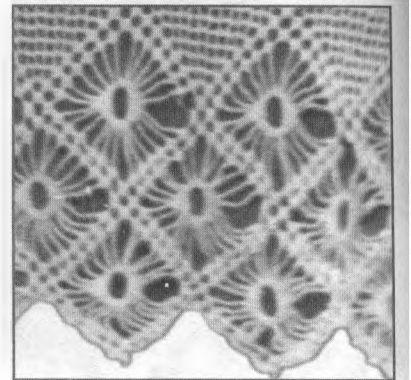
*Нитки: червона, сіра та чорна
заполоч.*

*Орнамент рослинний
з зображенням хреста.*

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

XX ст.

**Рушник обрядовий
(ритуальний).**

Розмір 280x43 см.

Полотно домоткане, конопляне,
грубе.

Техніка вишивки: хрестик.

Нитки: червона та сіра заполона.

Орнамент рослинний
із зображенням хреста.

Мереживо в'язане гачком
з катушних ниток.

Рушник у доброму стані, трохи
пошкоджене мереживо.

Харківська область.

XX ст.

Рушник.

Розмір 400x42 см.

Полотно домоткане, конопляне.

Техніка вишивки: двостороння
гладь з рушниковими
заповненнями.

Нитки: червона заполоч,
товста.

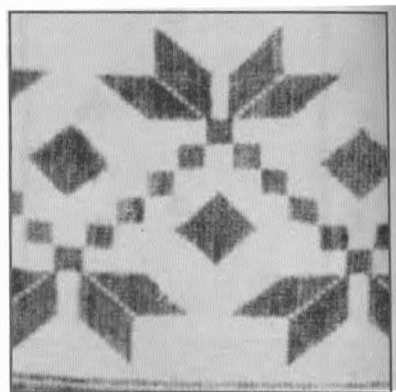
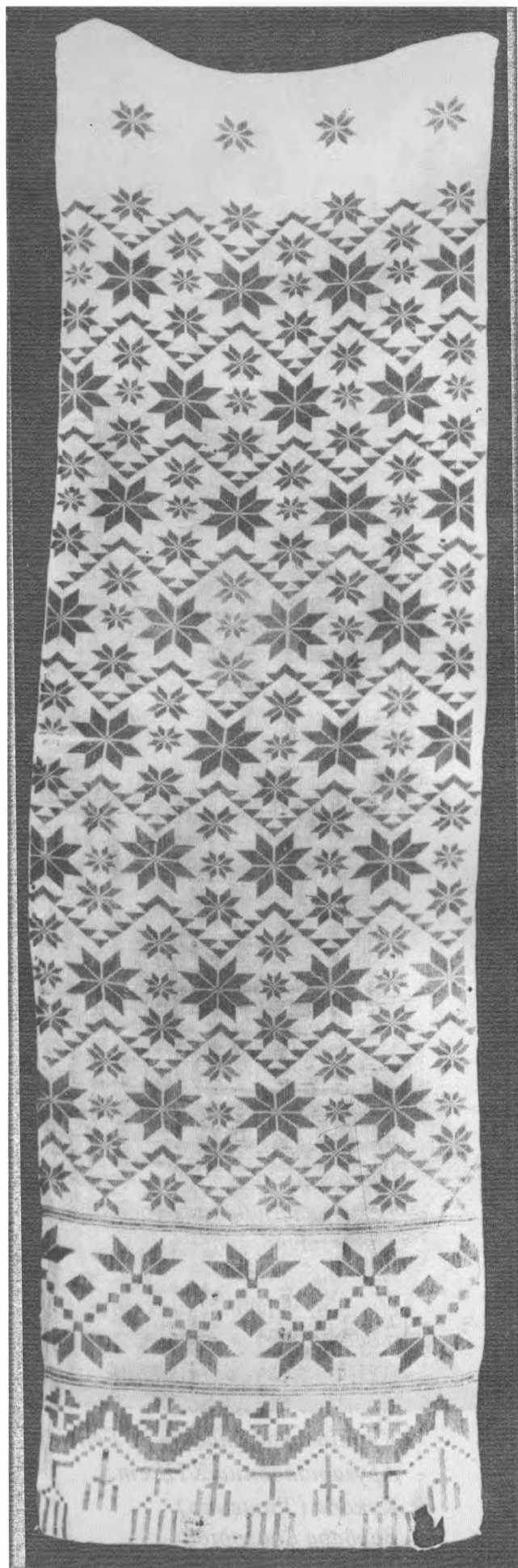
Рушник дуже виношений
та пошкоджений.

Харківська область, с. Геніївка.

Друга половина ХІХ ст.

Кукоба (Тищенко)

Варвара Григорівна.

Рушник (частина).

Розмір 160x46 см.

Полотно домоткане, коноплян.

Техніка вишивки: хрестик.

Хрестик дуже дрібненький, добре виконаний.

Нитки: червона заполоч фабричного фарбування.

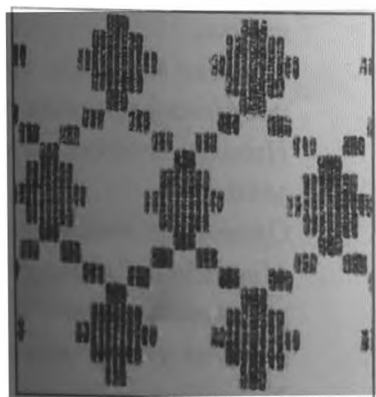
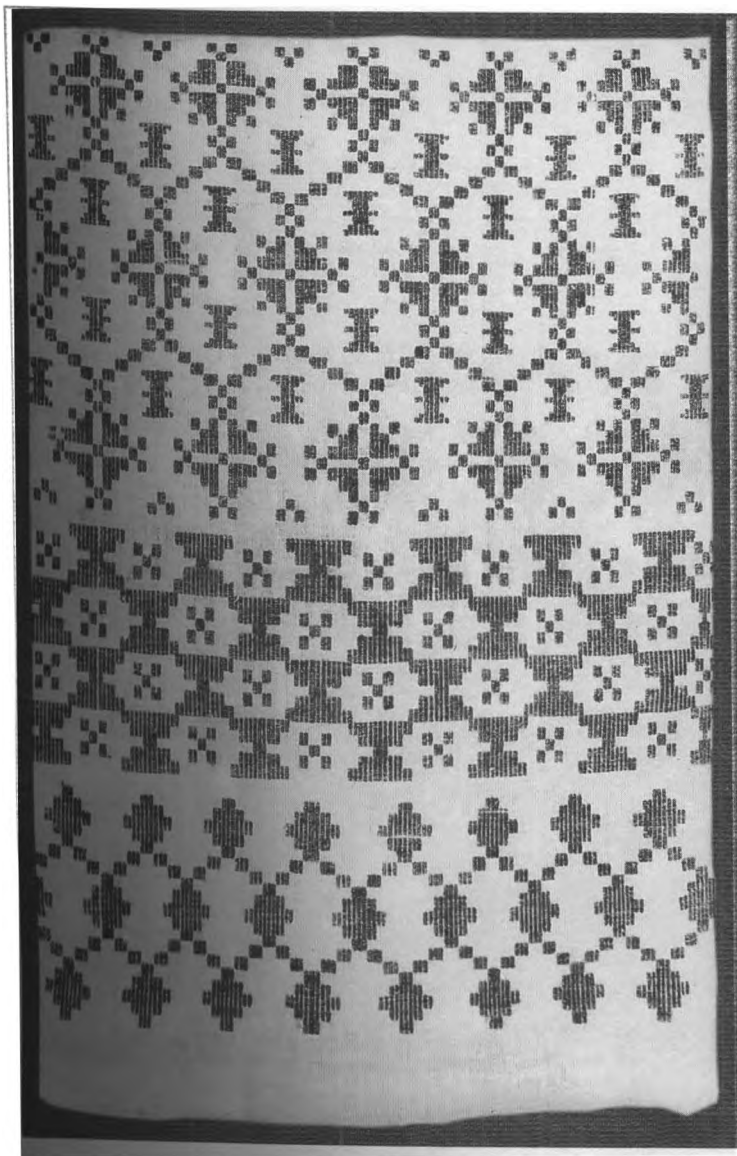
Орнамент геометричний, суцільний.

Рушник закінчується китицями

Рушник виношений і трохи пошкоджений.

Харківська область, с. Тишенківка.

Кінець XIX ст.

Рушник.

Розмір 350x50 см.

*Полотно домоткане,
конопляне, грубе.*

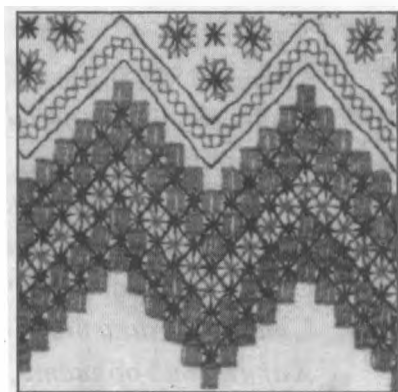
Техніка вишивки: «качалочка».

Нитки: червона заполоч.

Орнамент геометричний.

Стан рушника відмінний.

*Харківська область,
с. Черемушна.*

Рушник.

Розмір 235x42 см.

Полотно фабричне, лляне,
тонке.

Техніка вишивки: точна гладь,
подвійний хрестик та штапівка.

Нитки: червона та чорна
заполоч.

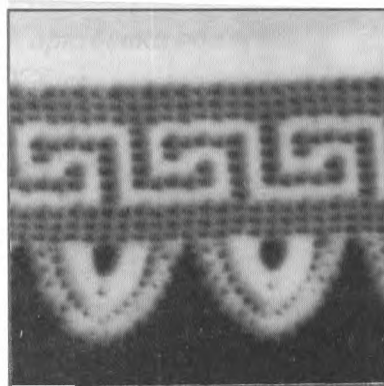
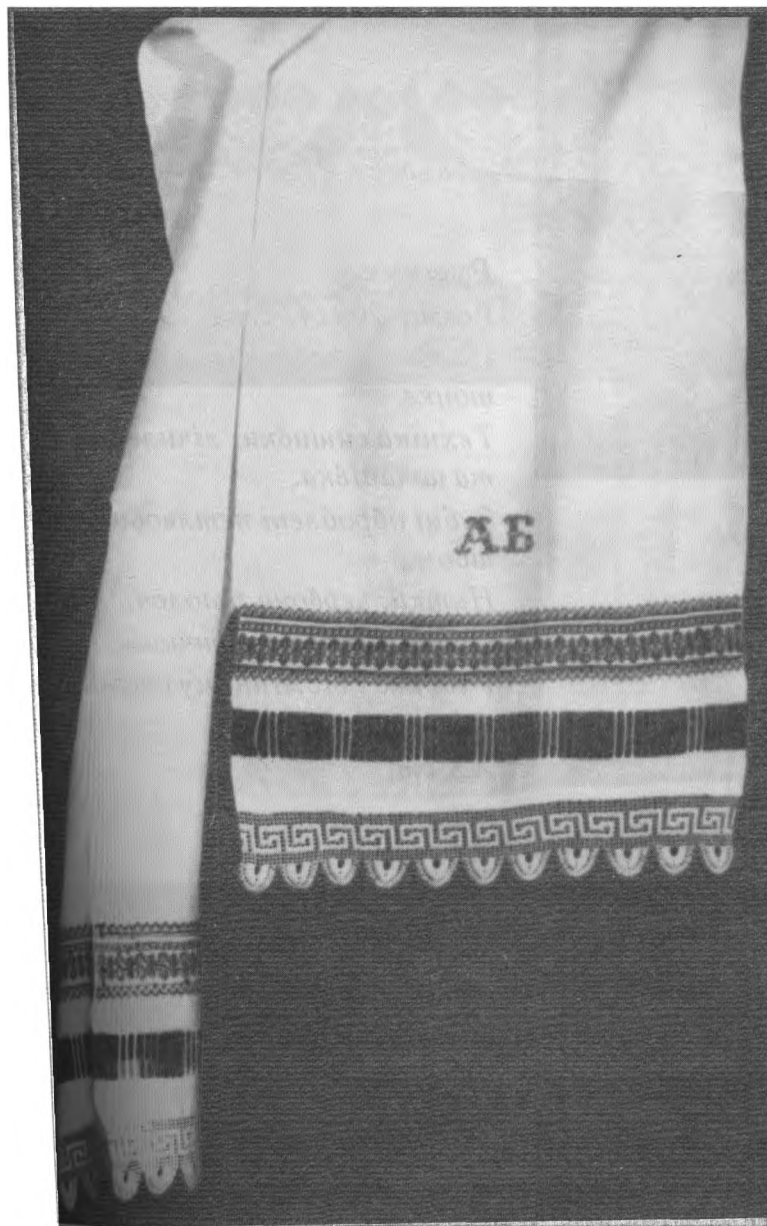
Орнамент геометричний.

Мереживо в'язане гачком
з катушних ниток.

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

XX ст.

Рушник.

Розмір 175x38 см.

*Полотно фабричне, лляне,
тонке.*

*Техніка вишивки: хрестик та
оригінальна вишивка зі смужок.*

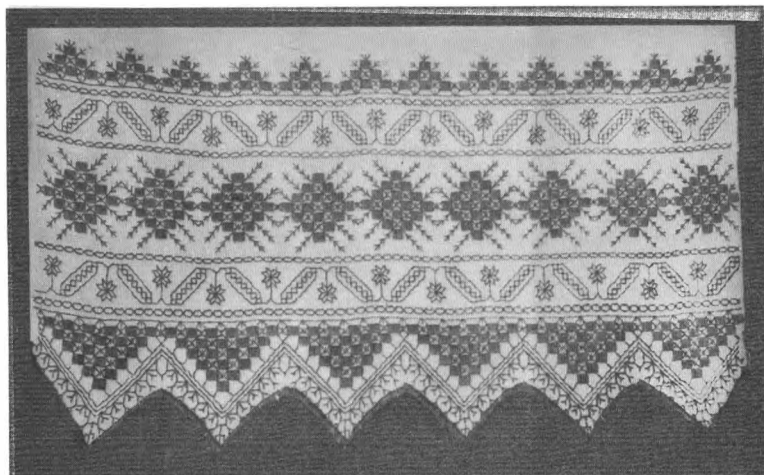
*Нитки: червона, синя та біла
заполоч.*

*Мереживо в'язане гачком
з тонких катушних ниток.*

Рушник у відмінному стані.

Харківська область.

XX ст.

Рушник.

Розмір 200x47 см.

Полотно фабричне, лляне,
тонке.

Техніка вишивки: лічильна глад
та штанівка.

Зубці оброблені петльовим
швом.

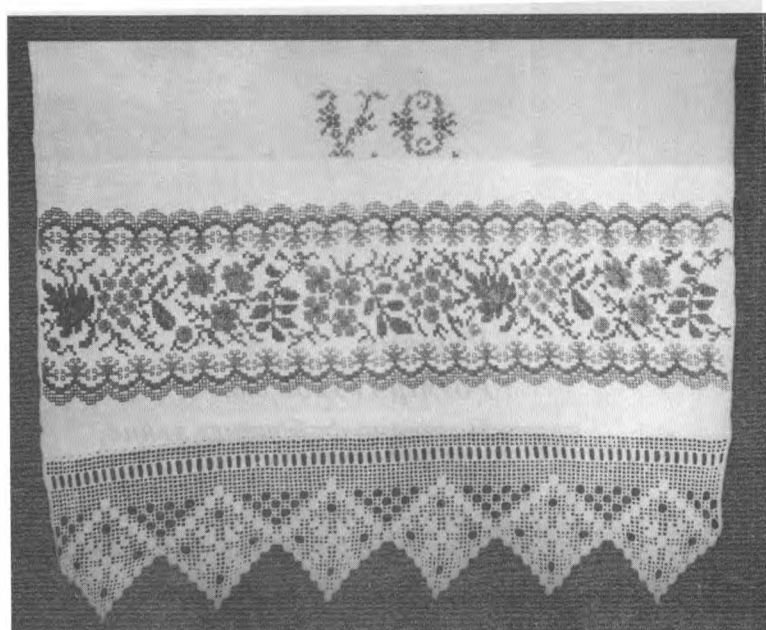
Нитки: червона заполоч.

Орнамент геометричний.

Рушник у відмінному стані.

Сумська область.

XX ст.

Рушник.

Розмір 200x45 см.

Полотно фабричне, лляне,
тонке.

Техніка вишивки: хрестик
та штанівка.

Нитки: червоні та чорні.

Орнамент рослинний
та геометричний.

Мереживо в'язане гачком
з катушних ниток.

Рушник у відмінному стані.

Харківська область.

XX ст.

Рушник.

Розмір 225x45 см.

Полотно домоткане, конопляне, грубе.

Техніка вишивки: хрестик.

Нитки: червона та чорна заполоч.

Орнамент рослинний та орнітоморфний.

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

XX ст.

Рушник.

Розмір 200x43 см.

Полотно фабричне, лляне, тонке.

Техніка вишивки: хрестик.

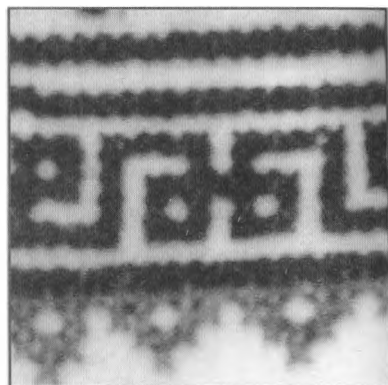
Нитки: червоні та чорні.

Орнамент рослинний.

Рушник у задовільному стані.

Харківська область.

Початок XX ст.

Рушник.

Розмір 150x38 см.

*Полотно дмоткане,
конопляне, грубе.*

Техніка вишивки: хрестик.

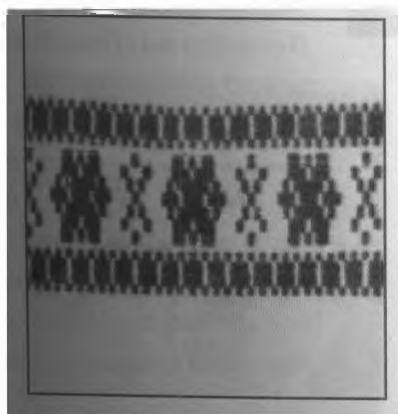
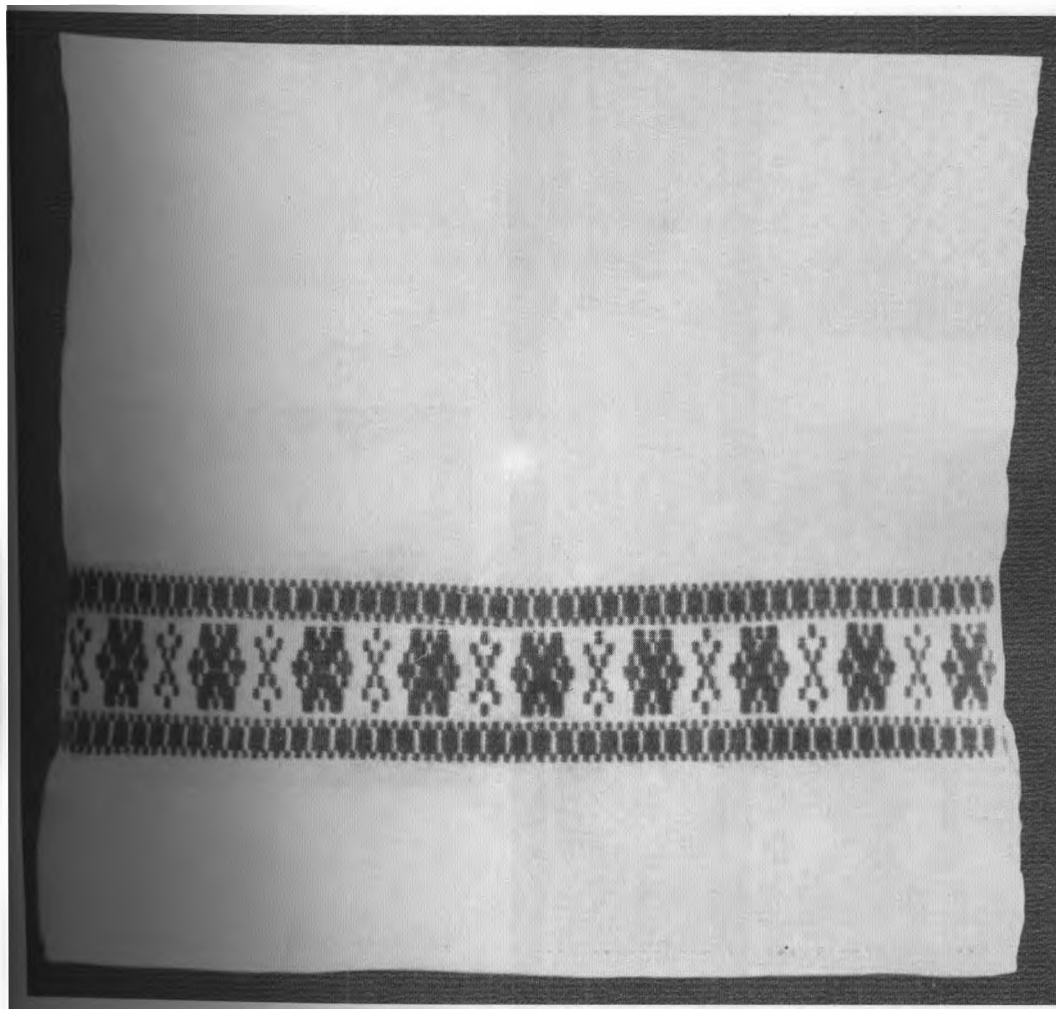
*Нитки: червона та чорна
запощ.*

*Орнамент рослинний
та геометричний.*

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

Початок ХХ ст.

Рушник.

Розмір 170x47 см.

Полотно домоткане, конопляне,
грубе.

Техніка вишивки: лічильна
гладь, «занизування».

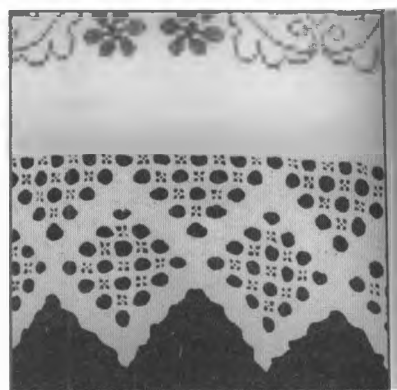
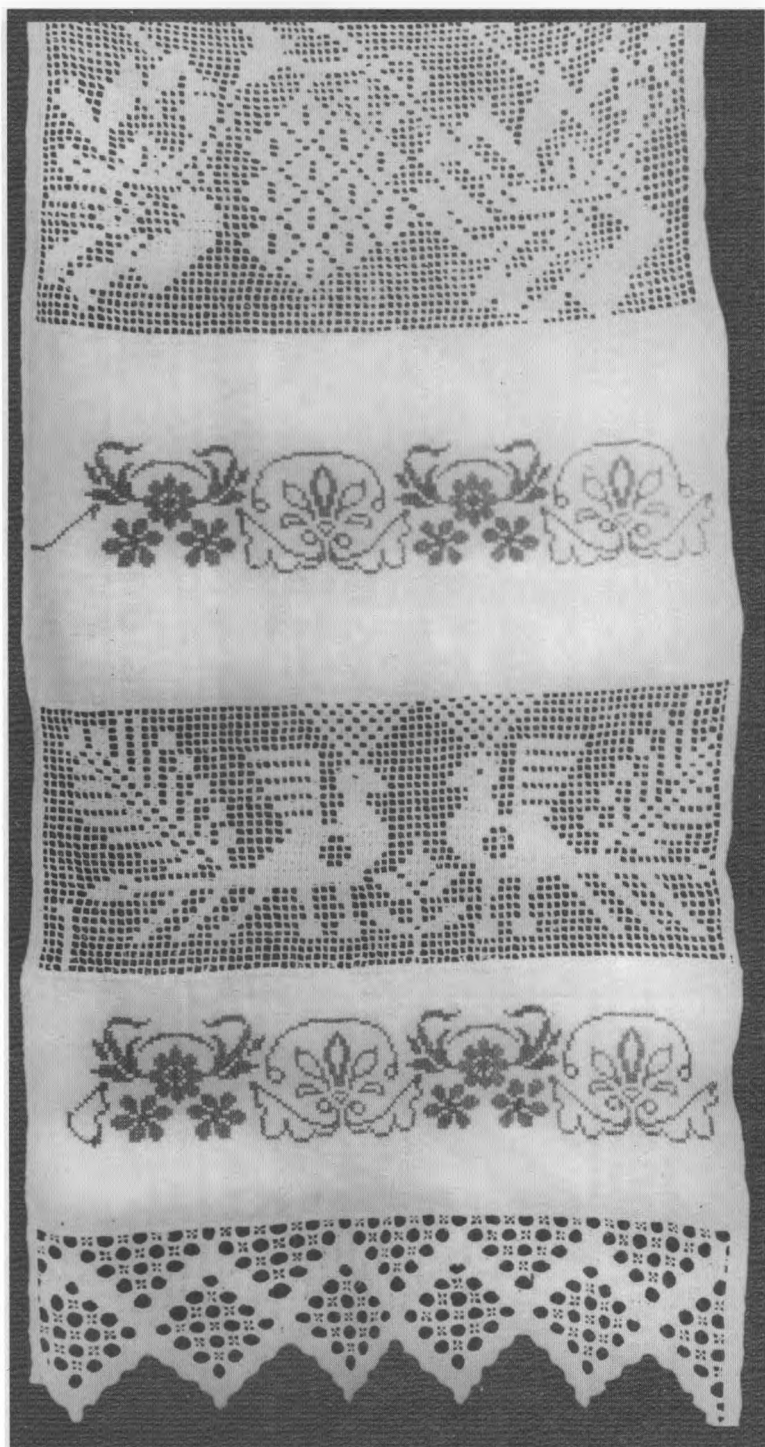
Нитки: червона заполич
фабричного фарбування.

Орнамент геометричний.

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

Кінець XIX ст.

Рушник (частина).

Розмір 100x46 см.

*Полотно домоткане, конопля,
грубе.*

*Техніка вишивки: хрестик та
настил по сітці.*

*Хрестик виконаний червоною
та чорною заповоччю.*

Чорні нитки трохи вилиняли.

*Вишивка по сітці виконана
білою заповоччю.*

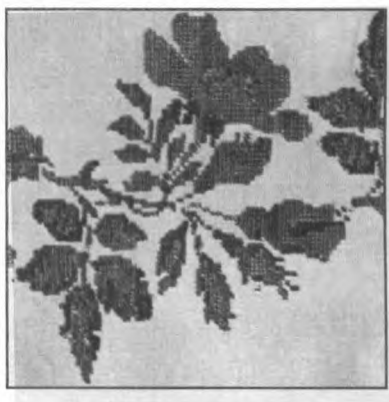
*Рушник закінчується зубцями,
виконаними по полотну
оригінальною технікою, що
рідко зустрічається.*

*Орнамент стилізований,
рослинний та орнітоморфний.*

*Частина рушника у доброму
стані.*

Харківська область.

Кінець XIX ст.

Рушник.

Розмір 206x40 см.

Полотно фабричне, лляне.

Техніка вишивки: хрестик та прошва по сітці.

Нитки: червона, чорна та біла заполоч.

Орнамент рослинний та геометричний на прошві.

Мереживо в'язане гачком.

Рушник у задовільному стані, трохи виношений та пошкоджений.

Харківська область.

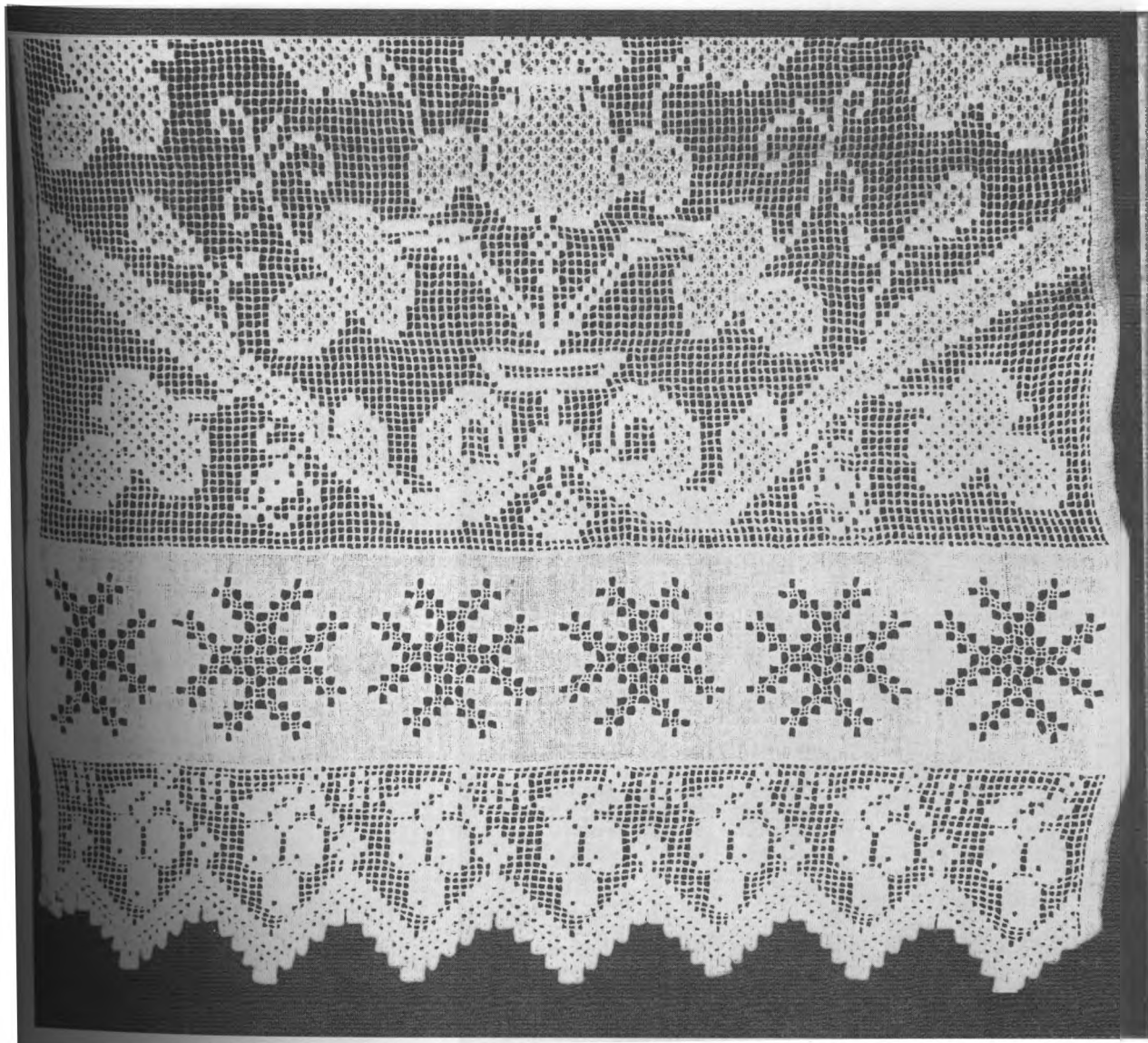
XX ст.

Рушник.

Розмір 250x46 см.

Полотно домоткане, конопляне.

Техніка вишивки: вирізування з «ляхівкою», настил по сітці із заповненням оригінальною технікою.

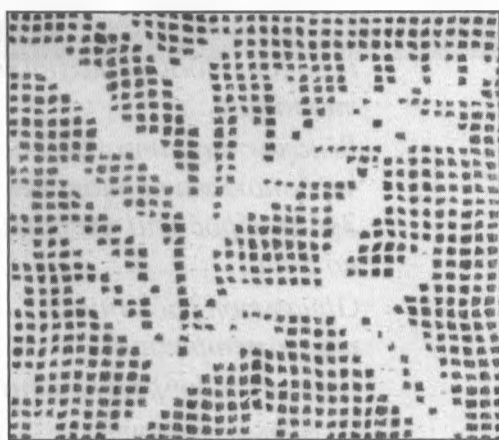
Віночок вишито хрестиком червоною та чорною заповочтю. Зубці оброблені настилом по сітці.

Орнамент рослинний та геометричний.

Рушник у доброму стані.

Сумська область.

XX ст.

Рушник.

Розмір 270x47 см.

*Полотно домоткане, конопляне,
грубе.*

*Техніка вишивки: настил
по сітці.*

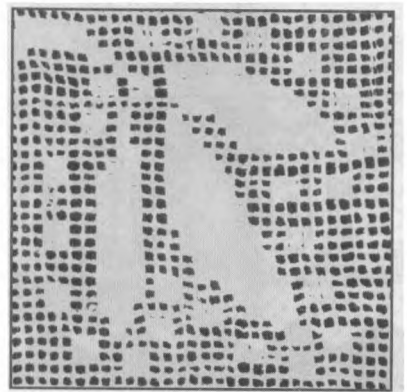
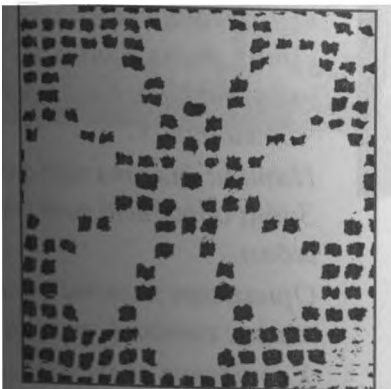
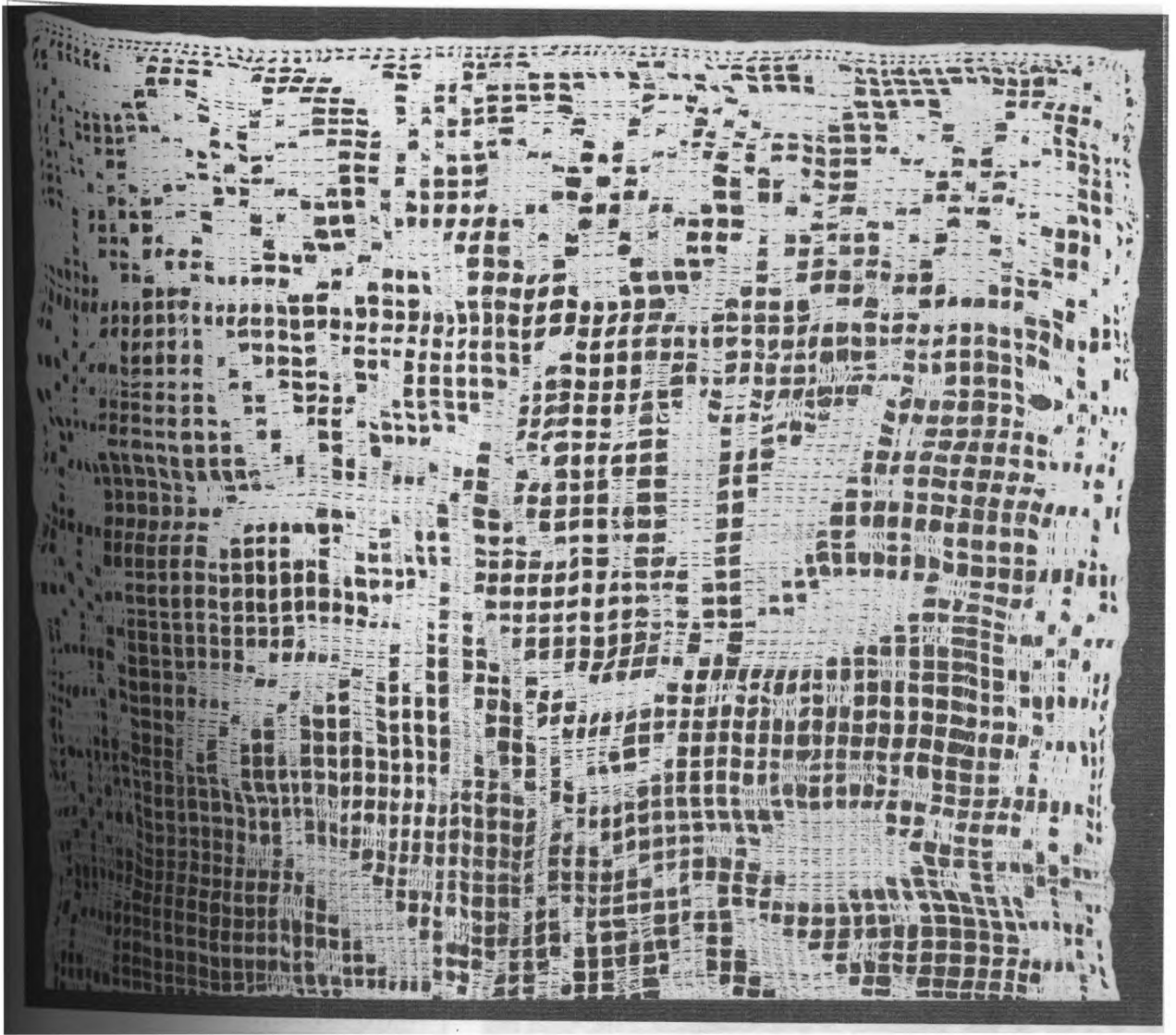
Нитки: біла заплоч.

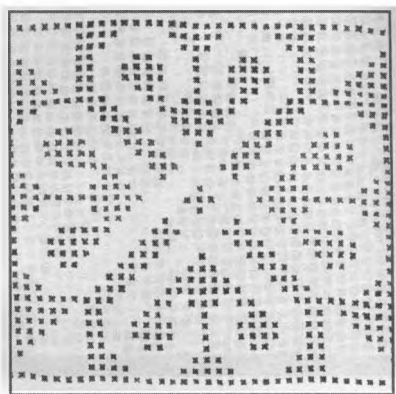
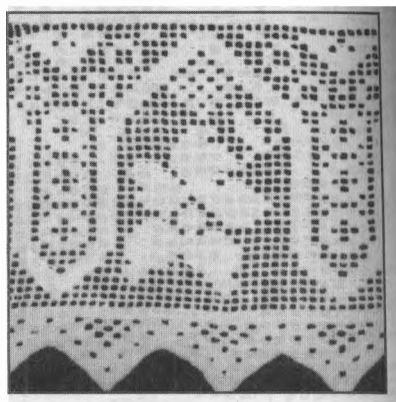
*Орнамент рослинний,
геометризований.*

Стан рушника добрий.

Полтавська область.

XIX ст.

Рушник.

Розмір 280x53 см.

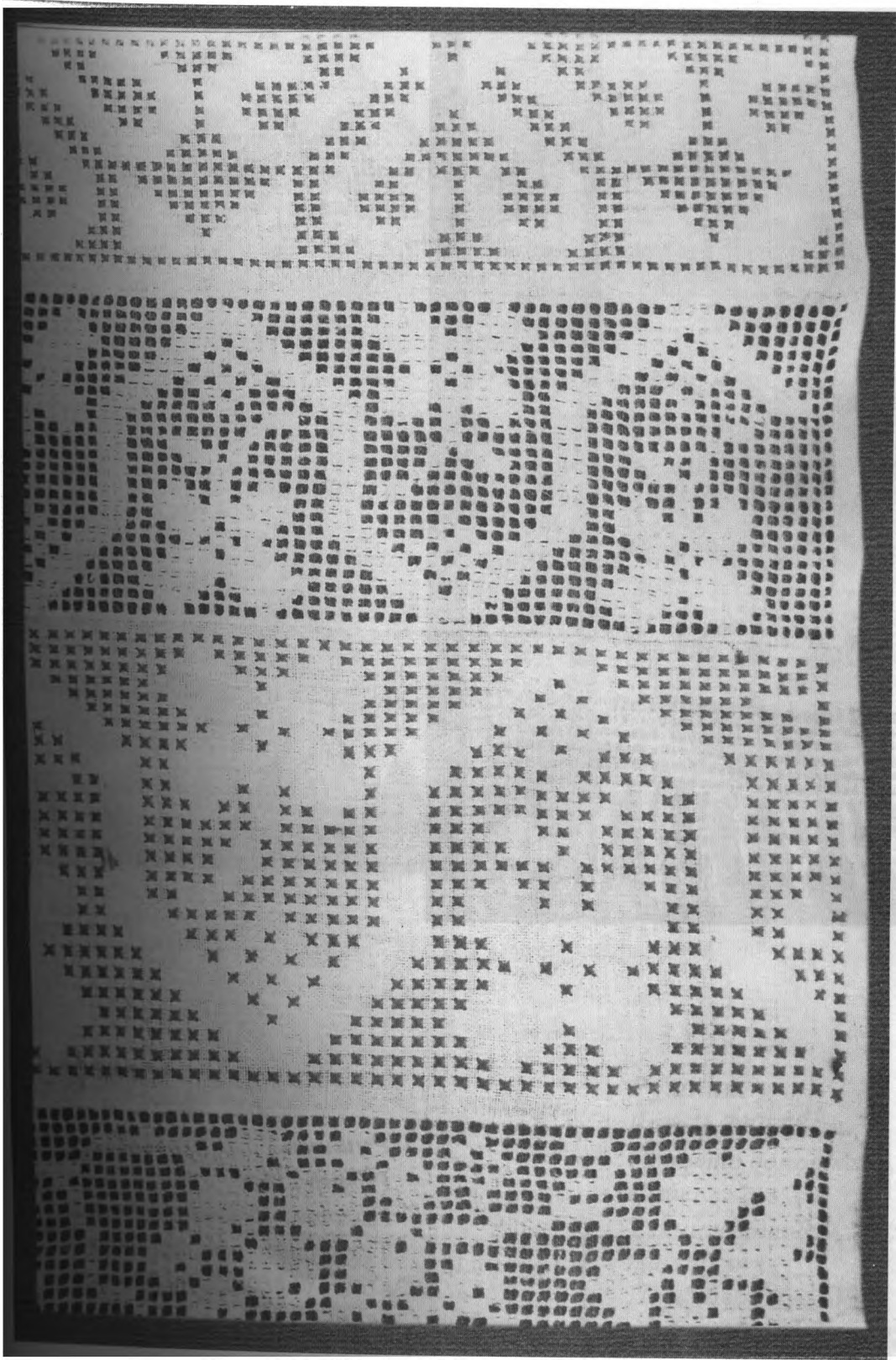
Полотно домоткане, конопляне, грубе.

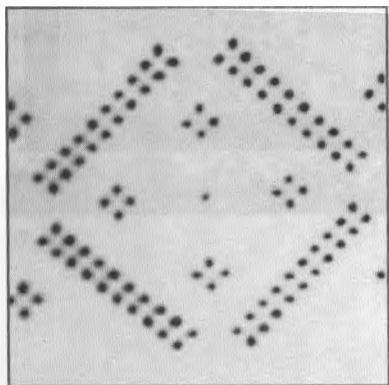
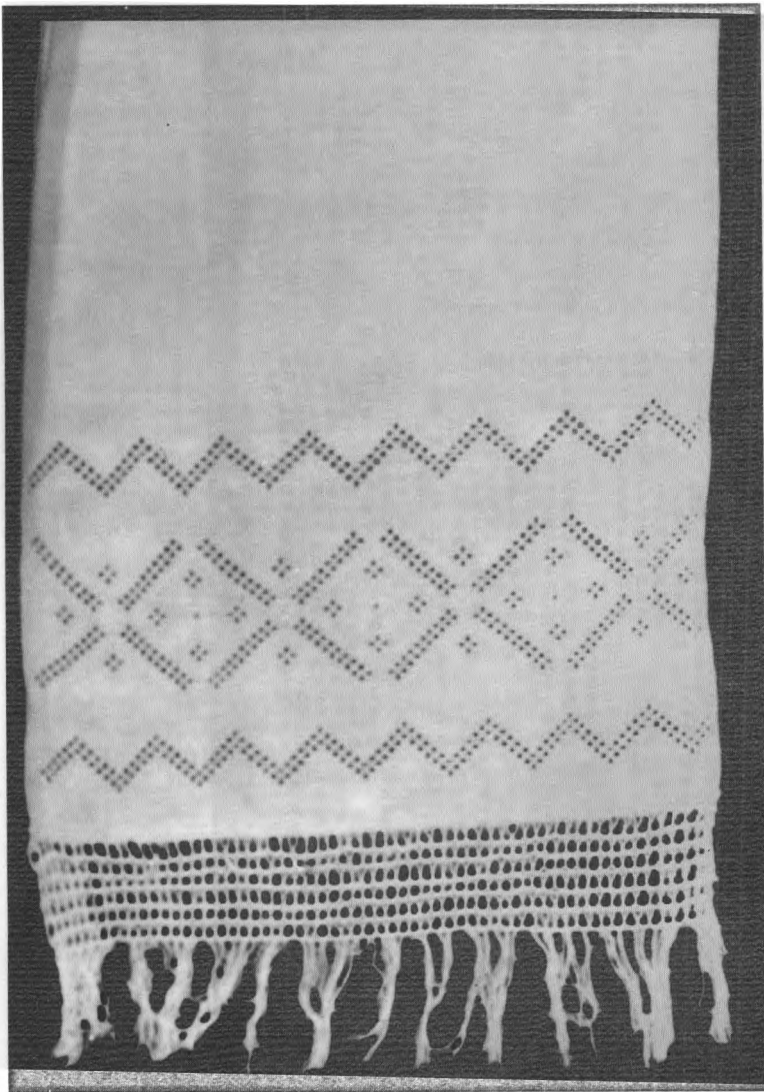
Техніка вишивки комбінована: чередування білого настила по сітці, вирізування (на зубцях) та хрестика, виконаного «обманкою».

Нитки: біла та червона заплоч. Зубці оброблені петльовим швом.

Орнамент геометричний та рослинний (смугами).

Харківська область, с. Безруки. Початок ХХ ст.

Рушник.

Розмір 236х33 см.

Полотно домоткане, тонке.

Техніка вишивки: лічильна
гладь, вирізування, зерновий
вивід.

Нитки: біла заполоч.

Орнамент геометричний.

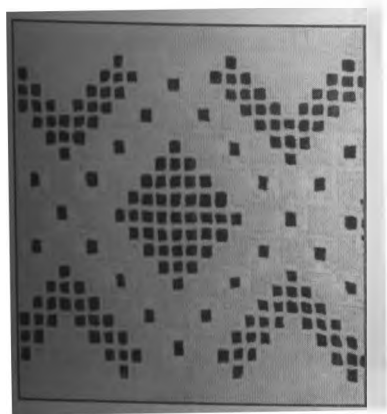
Мереживо плетене, нитки –
заполоч.

Рушник у доброму стані.

Полтавська область, м. Зінків.

Початок XX ст.

Олексієнко О.І.

Рушник.

Розмір 220х48 см.

Полотно домоткане, конопляне, грубе.

Техніка вишивки: вирізування та «вічка».

По центру вишивки геометричний орнамент, виконаний хрестиком.

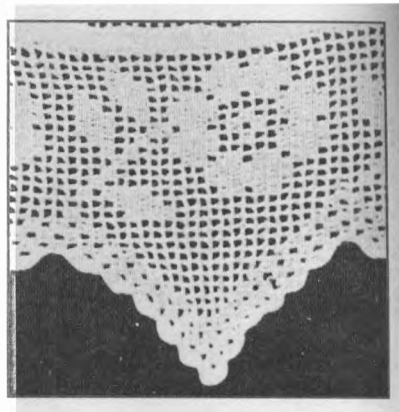
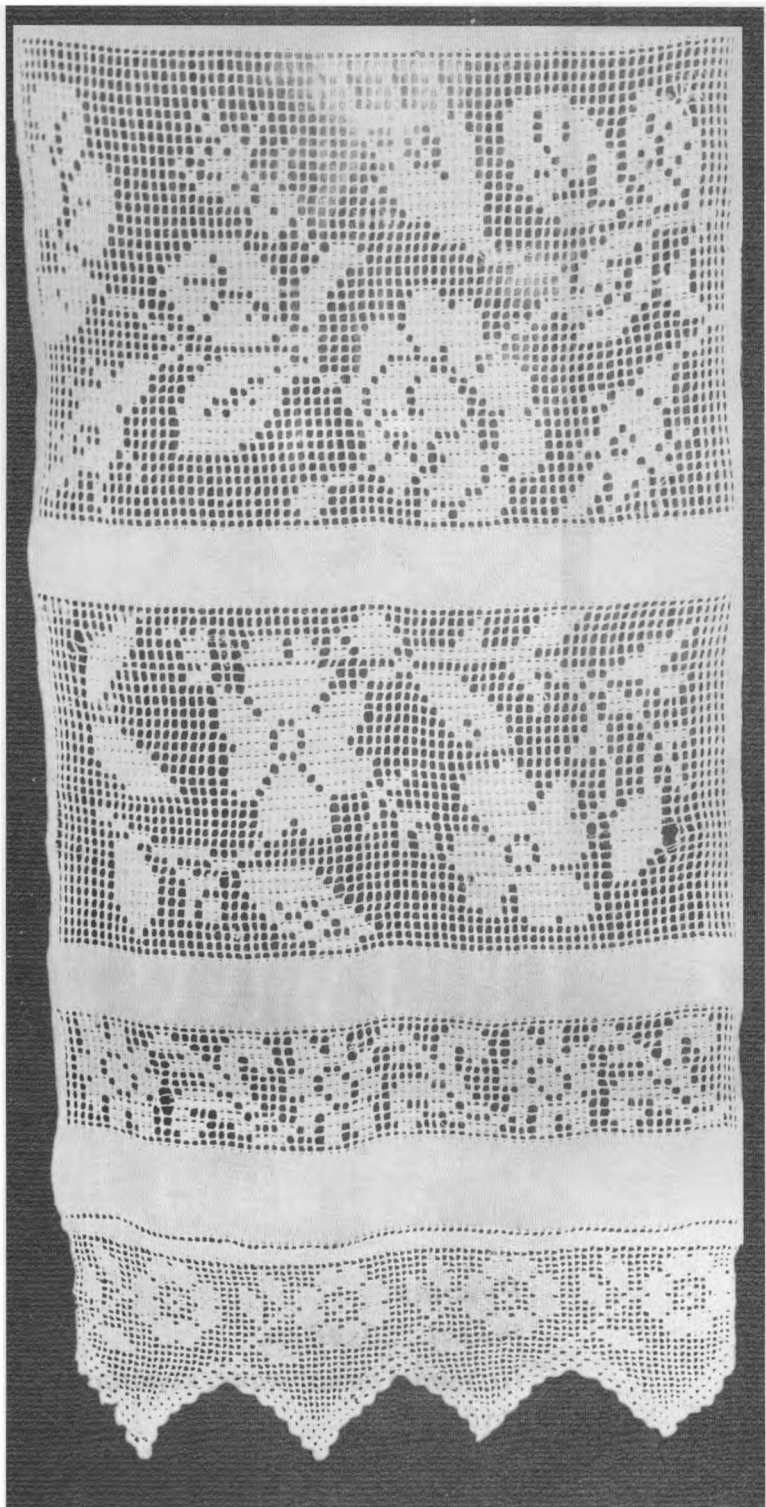
Зубці оброблені петльовим швом.

Нитки домашнього прядіння (біль) нефарбовані.

Рушник у задовільному стані.

Сумська область.

Кінець ХІХ ст.

Рушник.

Розмір 250х48 см.

Полотно домоткане, лляне, тонке.

Техніка вишивки: настил по сітці.

Нитки: фабричного виготовлення.

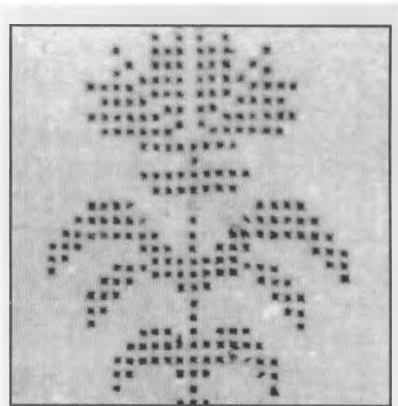
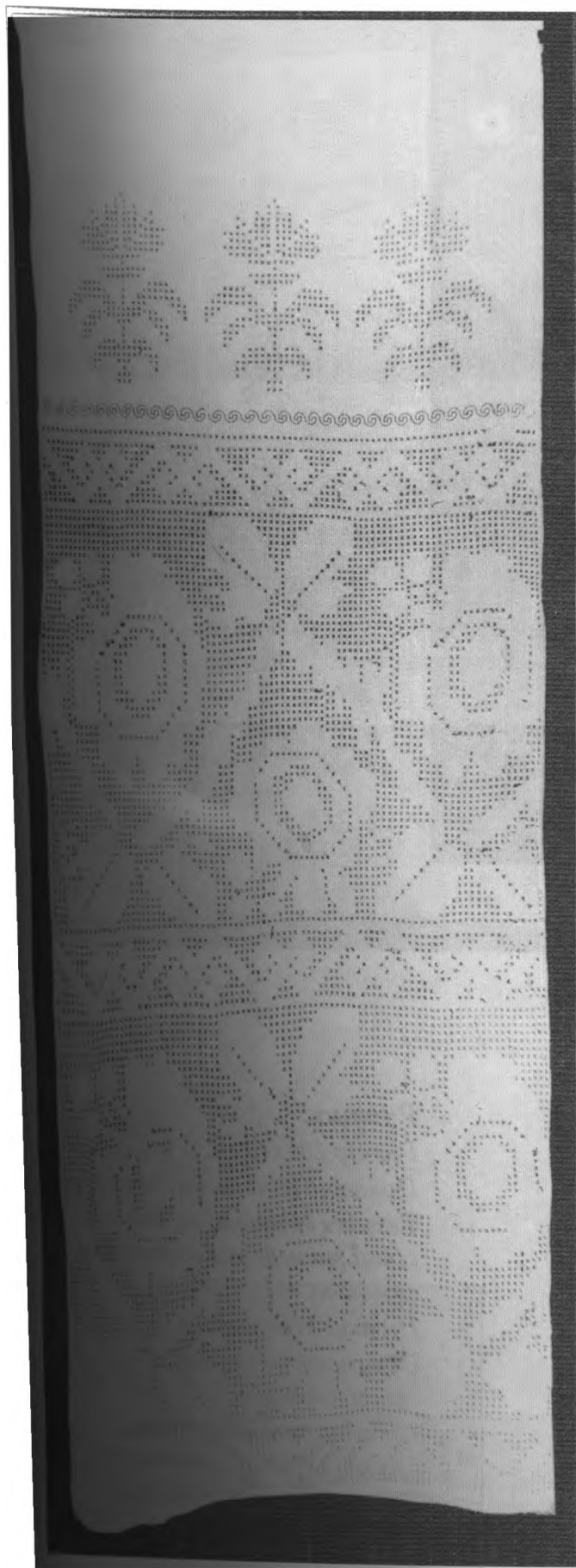
Мереживо в'язане гачком.

Орнамент рослинний.

Рушник у задовільному стані.

Сумська область.

Початок ХХ ст.

Рушник.

Розмір 300x48 см.

Полотно домоткане, конопляне.

*Техніка вишивки: хрестик,
«обманка» та штапівка.*

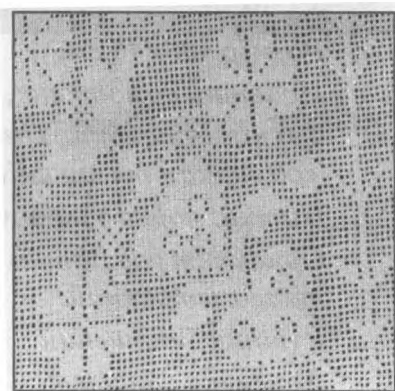
Нитки: чорна заполоч.

*Орнамент рослинний
та геометричний.*

Рушник виношений.

Донецька область.

Початок ХХ ст.

Рушник.

Розмір 200х40 см.

Полотно домоткане, коноплян.

Техніка вишивки: настил по сітці та мережка «одинарний стовпчик».

Нитки: біла заплоч.

Орнамент рослинний, стилізований.

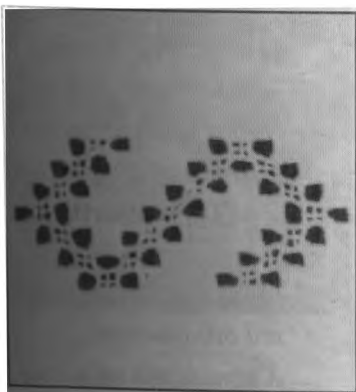
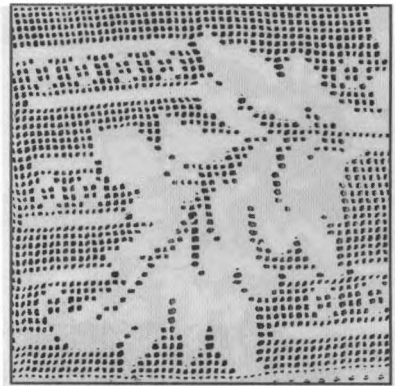
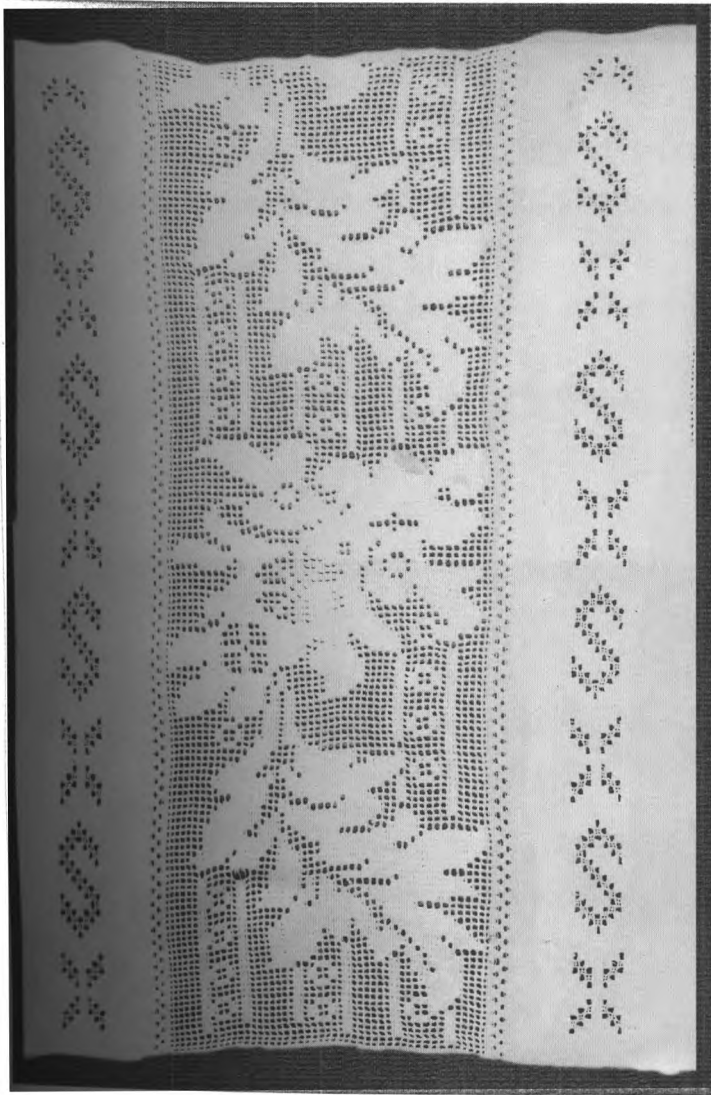
По краю рушника заткано смужку червоною ниткою.

Рушник виконано дуже гарно і вишукано.

Рушник у доброму стані.

Сумська область.

Початок ХХ ст.

Рушник.

Розмір 250x47 см.

Полотно фабричне, лляне, тонке.

Техніка вишивки: настил по сітці, вирізування, лічильна гладь.

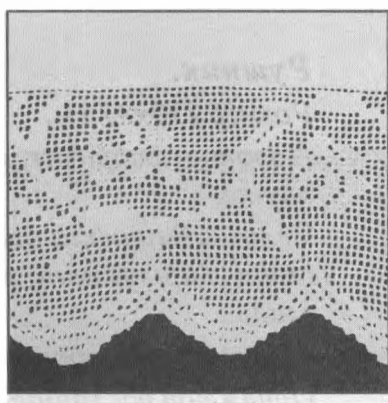
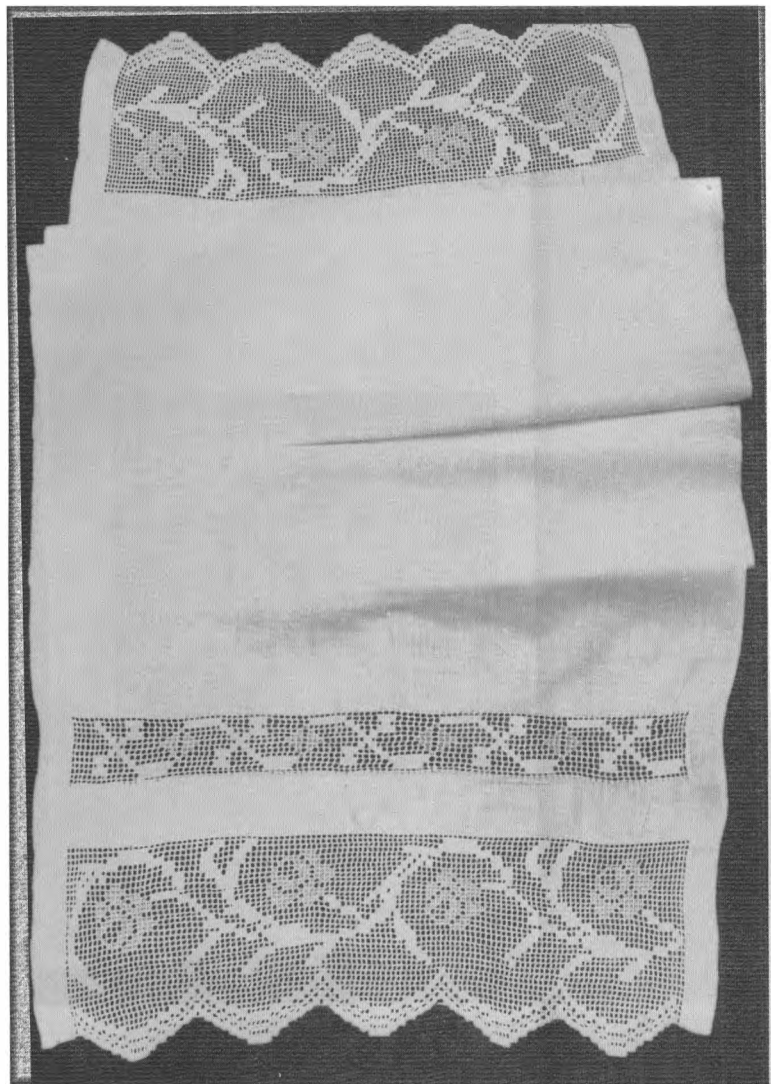
Нитки: білі фабричні.

Орнамент рослинний та геометричний.

Рушник у доброму стані.

Харківська область.

Початок XX ст.

Рушник.

Розмір 190x41см.

Полотно фабричне, лляне,
тонке.

Техніка вишивки: настил по
сітці з використанням
«ляхівки».

Зубці оброблені настилом.

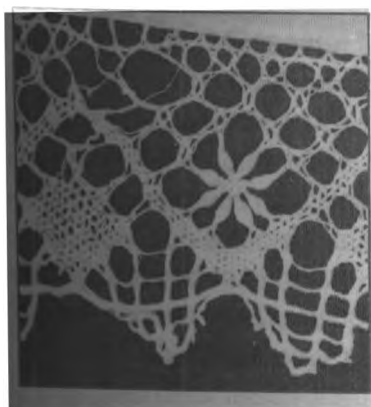
Нитки: білі фабричні.

Орнамент рослинний.

Рушник у задовільному стані,
трохи пошкоджений
та виношений.

Харківська область.

XX ст.

Рушник.

Розмір 260х43 см.

Полотно фабричне, лляне,
тонке.

Техніка вишивки: настил
по сітці.

Нитки катушні. Мереживо
фабричне.

Орнамент рослинний.

Стан рушника добрий. Трохи
пошкоджене мереживо.

Харківська область.

XX ст.

Шановні друзі!

Ви тримаєте альбом, в якому я зібрала жіночі сорочки, які колись носили жінки на Лівобережній Україні!

Пробачте за помилки, яких я, можливо, багато наробила, за літературні недоробки, тощо.

Нехай це не зіпсує Вам настрої, а знайомство з чудовими витворами працьовитих жіночих рук компенсує вади альбому.

Милуйтеся, творіть самі, зберігайте народне мистецтво!

З повагою автор
Тройно Олена Трохимівна
м. Харків. 1991 р

Українські жіночі сорочки Лівобережної України

Основною складовою частиною як жіночого, так і чоловічого народного вбрання є сорочка. Як давній вид шитого одягу, вона довго зберігається в народному побуті.

За часів Київської Русі сорочка («сорочиця») була як натільним, так і верхнім одягом або одежею взагалі.

Характерною ознакою сорочки є білий колір. Білий колір тонкого, добре вибіленого полотна вважається естетичним еталоном української сорочки, відбиває її національний характер.

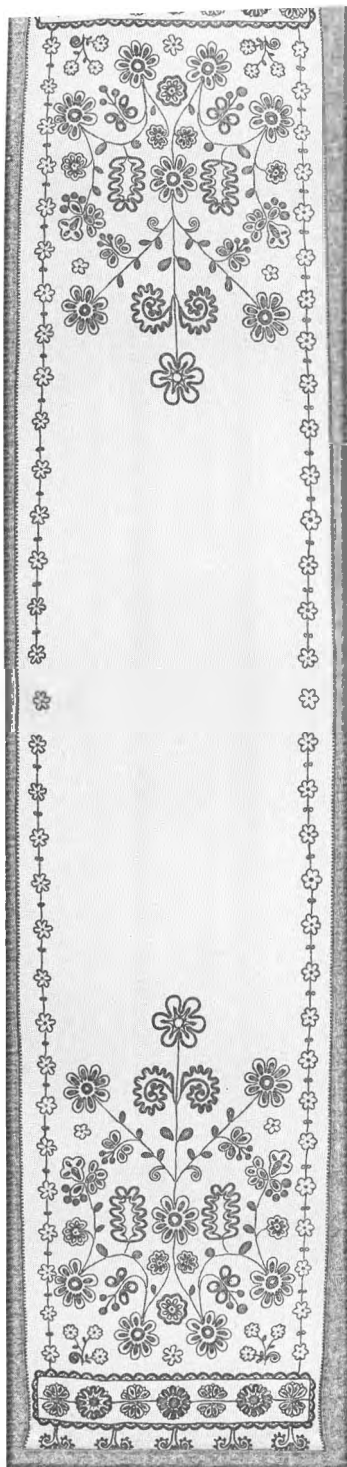
Про білу сорочку, її святковість народ склав прислів'я:
«Тоді вдома Великдень, як сорочка біла»;
«Як мати рідненька, то й сорочка біленька»;
«Як неділя, то й сорочка біла».

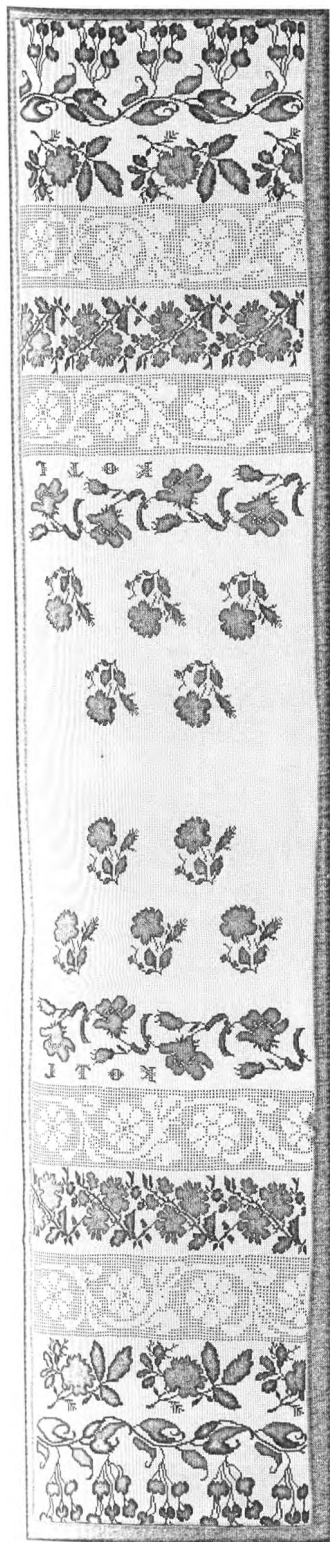
Сорочки шили з конопляного та лляного полотна, але здебільшого лляного. Його можна добре випрати, його легко прасувати, на ньому зручно вишивати. До того ж полотняна сорочка вбирає жар під час хвороби, зручна в носінні.

У даному матеріалі наведені зразки українських жіночих сорочок Лівобережної України. В Лівобережній Україні найпоширенішим було тонке плоскінне полотно. Волокно плосконі довге, міцне, біле, м'яке та блискуче. З рослин інших конопель – матірки – виробляли грубіше волокно – матерчатє.

Існує декілька кроїв жіночих сорочок, але всі їх можна звести до двох основних типів: сорочка з призбиранням біля коміра та сорочка, котра кроїлася вперекидку, коли один суцільний шмат вкриває груди, а другий – спину.

Жіночі сорочки, призбирані коло шиї, за їх кроєм можна поділити на дві основні групи: сорочка з уставками та сорочка без уставок.

Уставка – це вшита смуга на плечах сорочки, що з'єднує передню та задню частини і призбирується коло шиї разом зі станком сорочки.

Станок – верхня частина сорочки.

Рукава сорочки з уставками викроюються з суцільної тканини або окремо. Вшивається рукав під прямим кутом до станка – на пітканні. Такий крій є характерним для Лівобережної України і називається «лівобережний тип сорочки».

Другий тип – сорочка без уставок. Вона має суцільні рукава, вшиті паралельно до станка сорочки – на основі. Верхній край рукава призбирується разом із станком, утворюючи шийний викот.

Українські сорочки шилися переважно з трьох, інколи з двох і лише подекуди з чотирьох полотнищ, враховуючи ширину домотканого полотна.

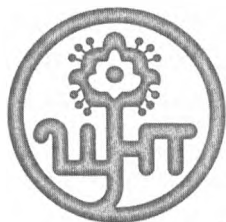
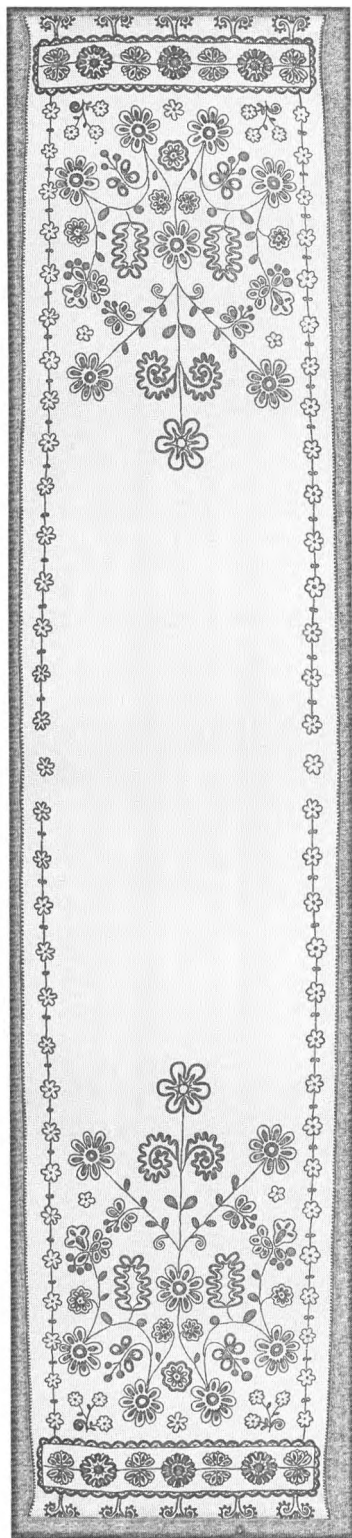
На Слобожанщині переважало конопляне полотно завширшки 45 – 52 см.

Жіночі сорочки лівобережного типу шиються або «додільні», тобто з одного матеріалу зверху донизу, або до підточка. Головна частина сорочки – станок шиється з тонкого (плоскінного) полотна, а підточка – з грубого. Станок зшивається з трьох шматків полотна 45 – 52 см завширшки. Відрізані три рівні шматки полотна довжиною приблизно 120 см зшиваються один до одного через верх домашніми («суровими») нитками. У зшитому станку роблять в довжину розріз пазухи (приблизно 25 – 30 см), потім його підрублюють, як правило, рубцем нагору. Цей рубець, шитий вистігом (шиття назад голкою), є одночасно оздобою. Далі відміряють одну чверть шматка полотна і розрізають уздовж навпіл. Відрізані у такий спосіб два прямокутники називають уставка або полук. Уставку пришивали вгорі до станка так, щоб вона збігалася з краєм його боків. Уставка пришивається на спині подвійним вистігом, а спереду – пішвою. Така уставка є прикрасою. Її добре видно, її не так прикривають в зборки, котрі від коміра.

Станок з пришитими до нього уставками збирається вгорі на нитку. При цьому на голку береться по чисниці (дві нитки полотна). Зібрані таким чином зборки «вичіркуються» голкою, аби рівно лежали одна біля другої, а трохи нижче збираються вдруге, щоб лежали вкупі.

Для коміра відривається від полотна на всю його ширину смуга завдовжки 2 см, що підгинається з обох боків. Пришивається спочатку на лицьовому боці, вкляючи голкою між кожною зборкою. Потім підшивається зсередини і пришивається двічі або тричі вистігом. На кінцях коміра роблять петлі, в які продівається стьожка для зав'язування.

Рукав роблять на всю ширину полотна з рівного шматка завдовжки 50 см, зшитого через край пруг за пругом.

До станка (з пришитими до нього уставками і коміром рукава пришиваються так: вгорі до уставки пришиваються подвійним вистігом. Часто цей вистіг по середині переривається приблизно на 15 см, а рукав збирається так звані «пухликами» – зигзагом між зборками. Пухлики бувають один або кілька рядків, інколи в сім. Дуже рідко пухлики пришиваються до уставки мережкою або ажурним швом.

Щоб руку в сорочці можна було вільно підносити, в куті де рукав зшивається, з станком вшивають «ластку». Ластку роблять з полотна гіршої якості квадратної форми, приблизно 12 x 12 см.

Щоб вшити ластку, не дошивають рукава на стільки, як довжина сторони ластки, та на стільки ж з одного боку розрізують, а з іншого – не дошивають станок. Ластка вшивається з усіх боків пішвою.

Рукав закінчується внизу «чохлою» (манжетом). Чохло оздоблюється вистігом, вишивкою, зубчиками.

Орнаментация українських сорочок органічно з'єднана з кроєм, і тому мова вишитої сорочки сприймається здебільшого як сукупність візерунків, гри кольорів, майстерності вишивальниць.

Розташування оздоблення, залежно від давності сорочки, пов'язане з раннім розвитком одягу. Коли орнамент виконував оберегову функцію, його знакова система віддзеркалювала світосприйняття, символи відігравали магічну роль.

Давньослов'янська одяга не лише захищала від негоди, а й боронила від ворожих сил – злих вітрів, хвороб, упірив тощо.

Особливо густо прикрашалися вишивкою найуразливіші для злих сил місця – там, де кінчалася тканина – панцир. Вишиті комір (полики), уставки, рукава, пазухи, долішний край сорочки мали магічну силу.

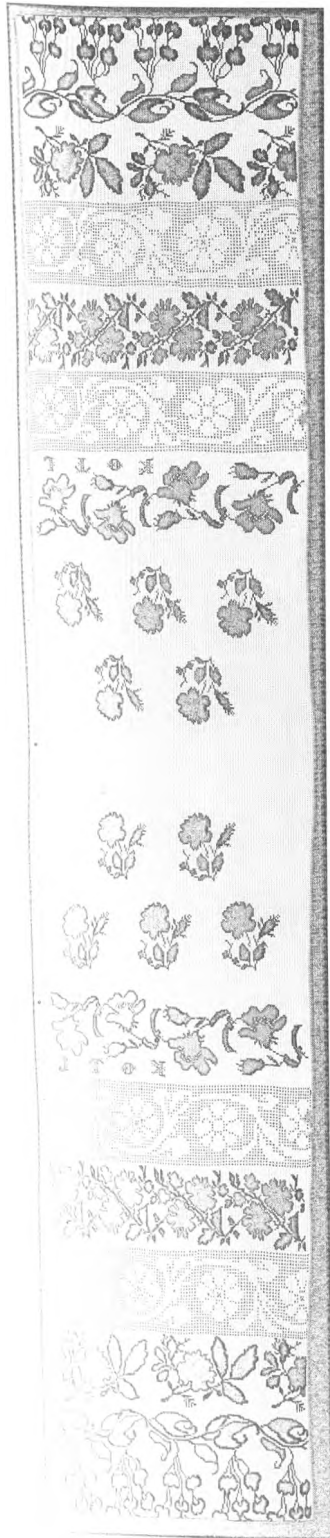
Ромбики, хрестики, кружальця, складені у візерунки, – все те було прагненням людини зласкавити добро, обійти лихо. Хвиляста чи ламана лінія – це безкінечність життя; виноград, «баранячі ріжки» – символ багатства.

Любили вишивальниці зображати рослини. Адже червона калина – символ цнотливості, барвінок – немеркнучого життя.

На давніх сорочках трапляються зображення улюбленого в народі «дерева життя» з сонцем на вершечку, а іноді з птахами.

Люди відображали в шитті те, що бачили довкола себе. Вони вірили, що все перенесене з любов'ю і заклинанням на сорочку довго оберігатиме їх від хвороби і лиха.

Способи оздоблення українських сорочок органічно поєднані з кроєм, і тому часто важко розрізнити прикрасу від способу з'єднання, що іноді виконує подвійну функцію.

Україна знає близько ста способів вишивання й мереження.

Вишиваючи сорочку, використовували такі оздоблювальні шви: точна гладь, вирізування, настилення, занизування, різні мережки. Існує декілька типів мережок: прутик, що підшиває рубець, стовпчик, ляхівка, гречка.

Такі техніки як занизування, настилення, точна гладь виконувалися біллю. Біль – лляні нитки для вишивання домашнього виробу, котрі готувались з суканої вдвоє лляної пряжі.

У другій половині XIX століття поширилось вишивання хрестиком. Почалося виробництво анілінових фарбників. Для вишивання стали вживати кольорові нитки – заполоч, здебільшого червоного та чорного кольорів. Це сприяло розповсюдженню вишивки в хрестик, а також поширенню вишивання сучасною гладдю по малюнку.

Заміна білі на кольорову заполоч та вишивання хрестиком було досить поширеним на Слобожанщині.

Шиття хрестиком, окрім реалістичних трактовок квітів, дуже часто нагадує геометричні мотиви зразків стародавніх вишивок, але в хрестиковій техніці вони були дещо масивнішими, грубішими.

На Лівобережжі улюбленою оздобою сорочок (на рукавах, уставках) були рожа, троянда, гвоздика, лілея, виноград, дубове листя, калина. Густі червоні «рожеві смуги», іноді одна під одною, шиють на уставках, рукавах, чохлах.

На рукавах квіти вишивалися голівочками догори, щоб гордо носити сорочку.

Сорочка визначала, наскільки старанною, працьовитою були дівчина чи жінка. Вважалося, що чим довший і пишніший край вишитої сорочки виднівся з-під плахти, тим достойніша наречена чи молодиця.

Велике значення в житті української жінки мала сорочка. Ще й досі побутує вислів: «народитися в сорочці» – тобто бути щасливою людиною.

О.Т. Тройно

Схема розкрою жіночої сорочки з рукавом та уставкою, вшитих по пітканню (під прямим кутом до станка сорочки)

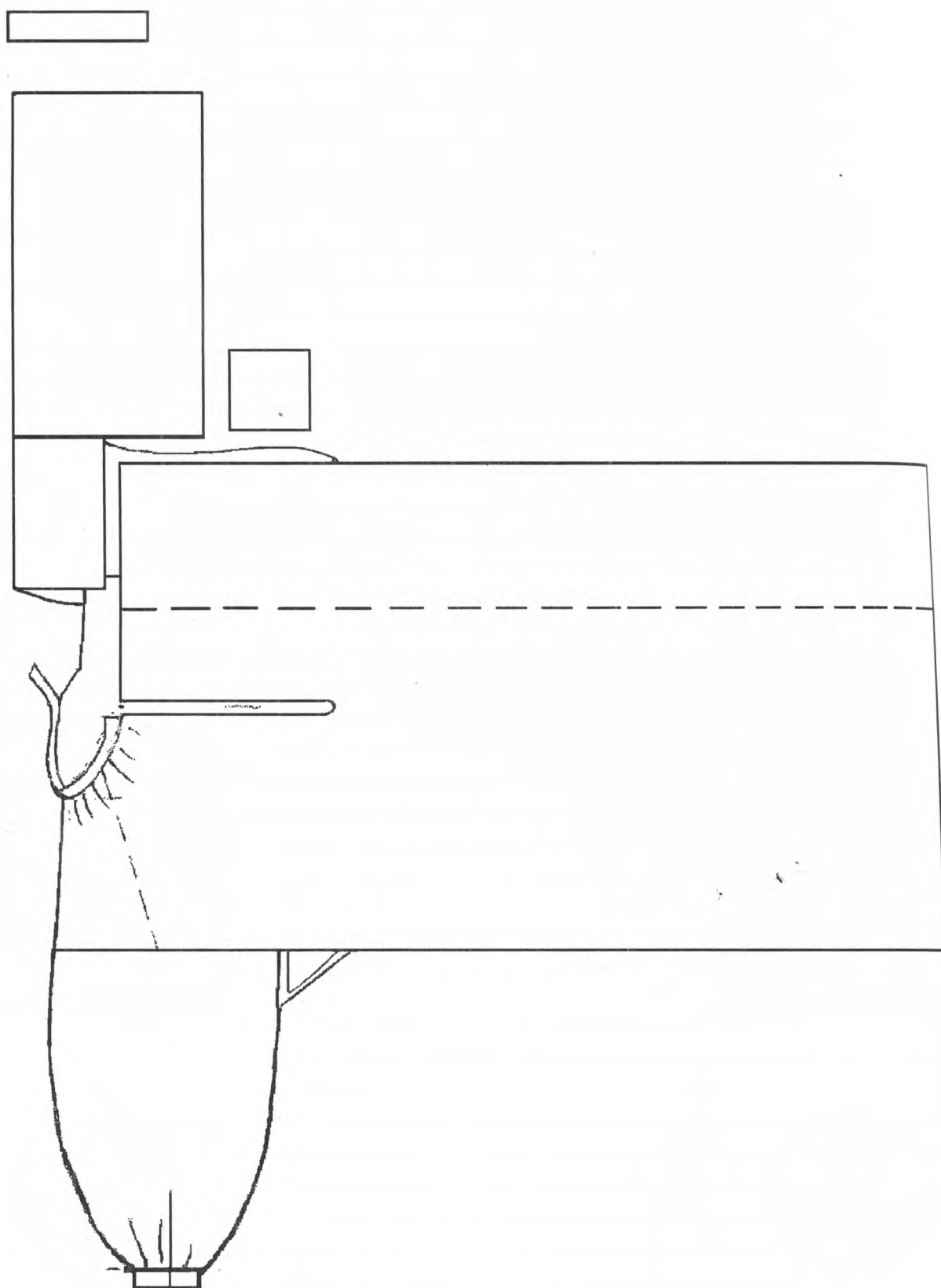
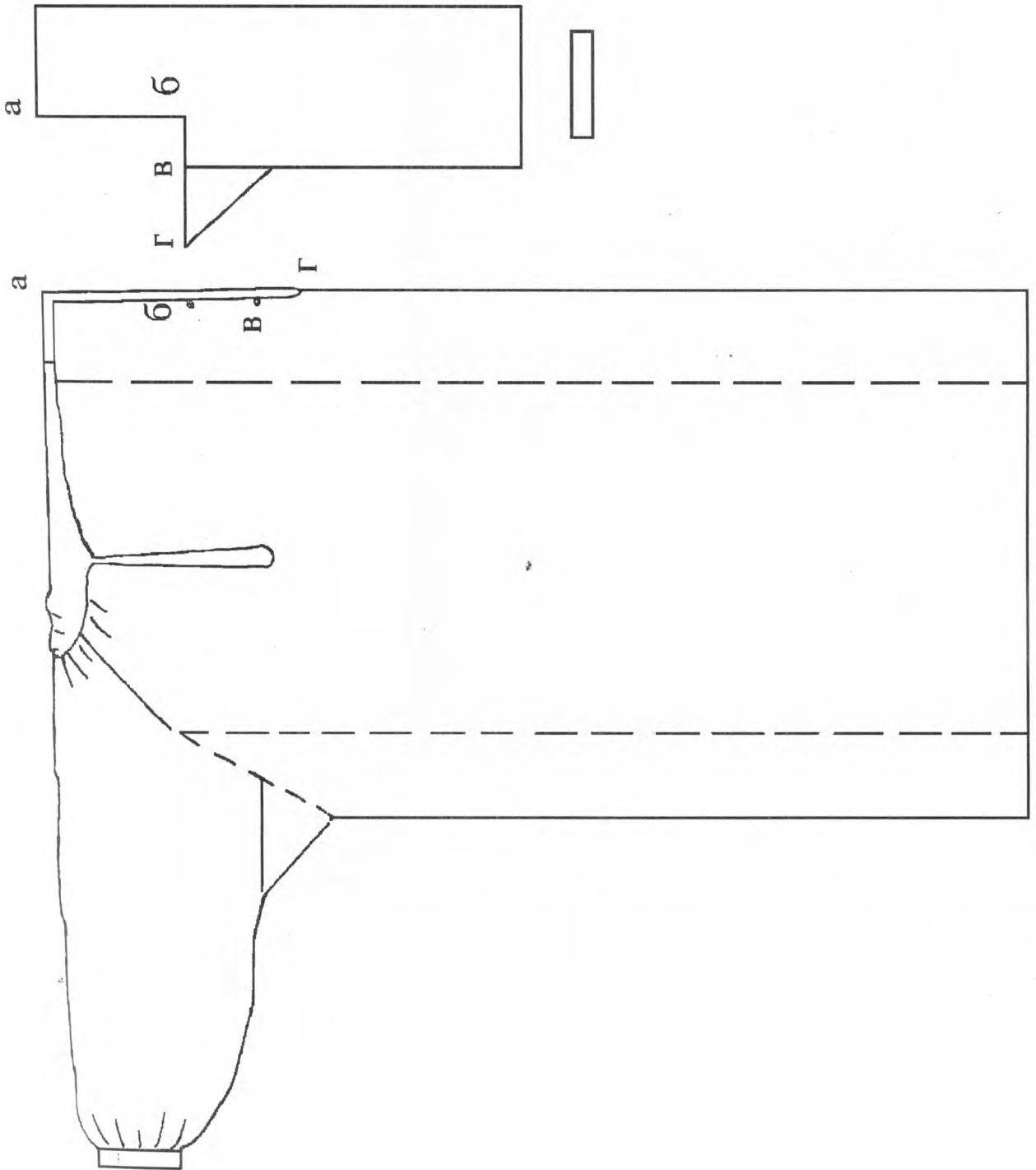

Схема розкрою жіночої сорочки з суцільним рукавом,
вшитим «по основі» (паралельно до станка сорочки)

Сорочка жіноча.

Сорочка додільна, з 3-х пілок, шириною 58 см, довжиною 130 см. Платно домоткане, конопляне, тонке.

Техніка вишивки: лічильна гладь, вирізування, зерновий вивід.

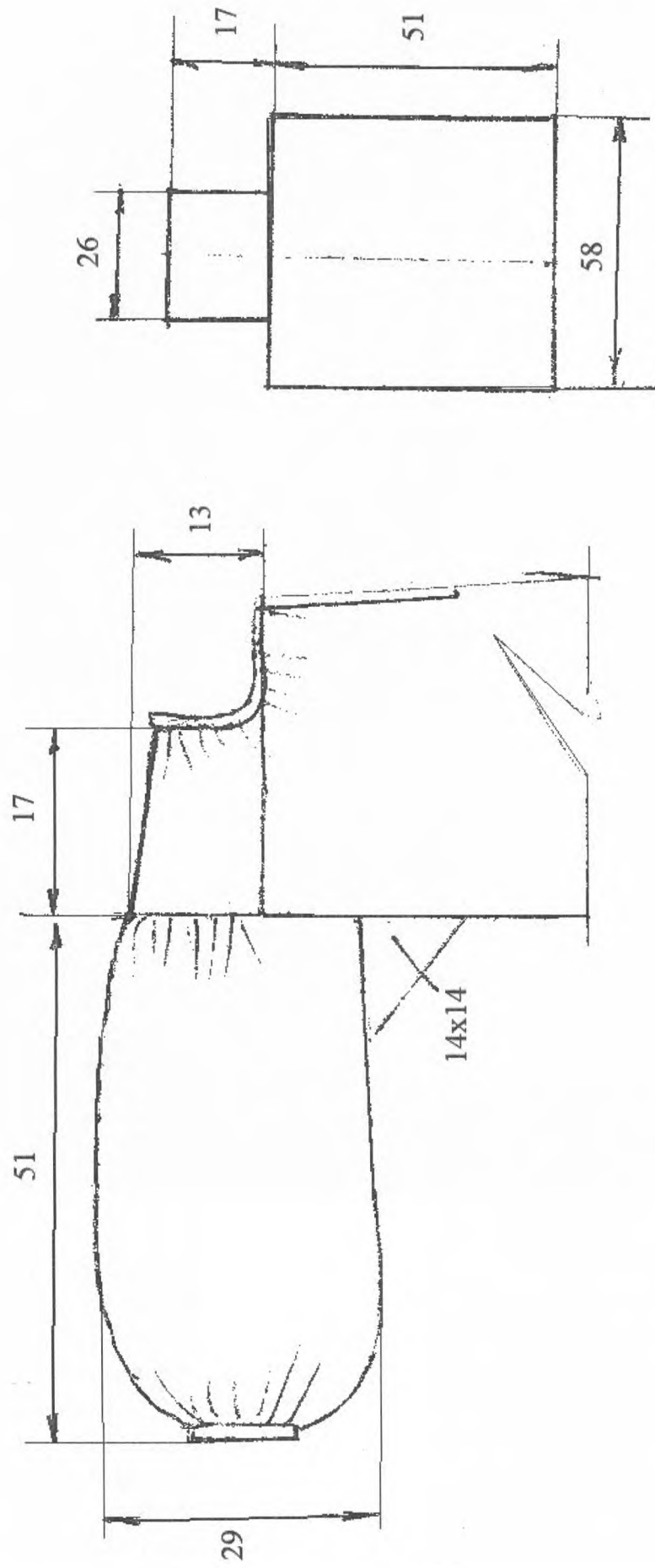
Вишивка виконана біллю та тонкою суровою ниткою (мережка та зубчики по низу сорочки).

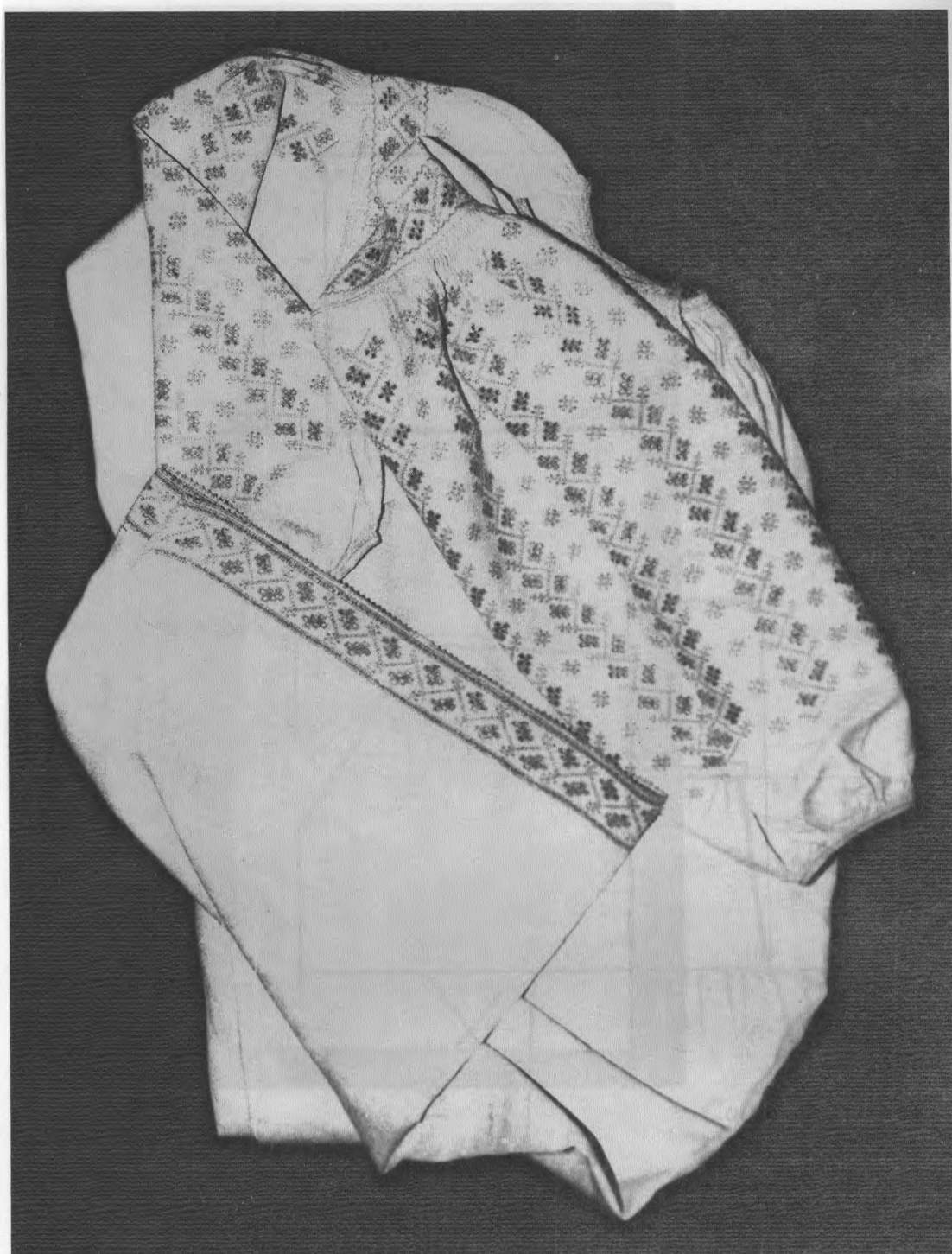
Орнамент геометричний.

Сорочка в доброму стані.

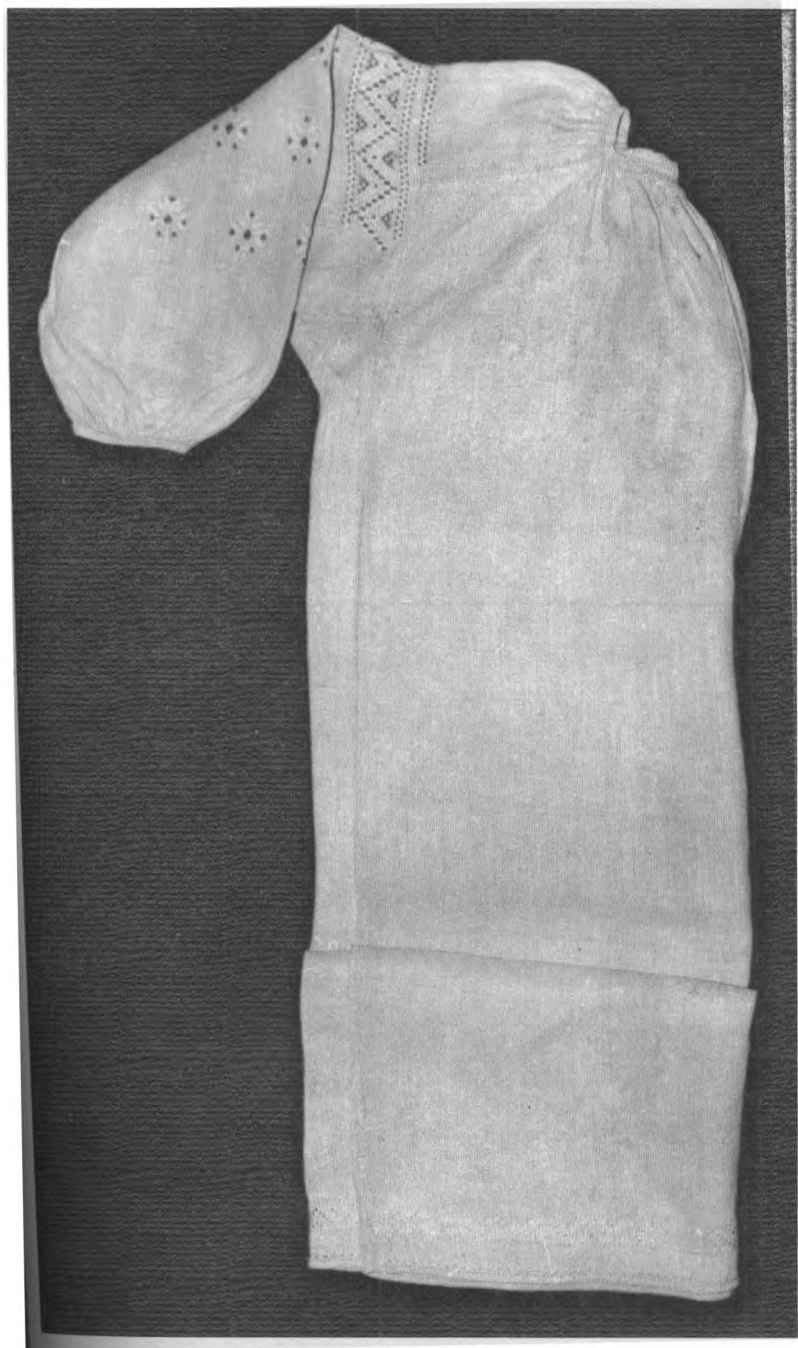
Харківська область.

Кінець XIX ст.

*Рукава пришиті подвійним
вистігом з пухликами в один ряд.
Чохли на рукавах вузенькі,
оброблені подвійним вистігом.
Комір вузенький, із вишивкою.
Вишивка на рукавах, уставках
та широка вишивка по низу
сорочки.
Низ сорочки оброблено
зубчиками.*

Сорочка жіноча.

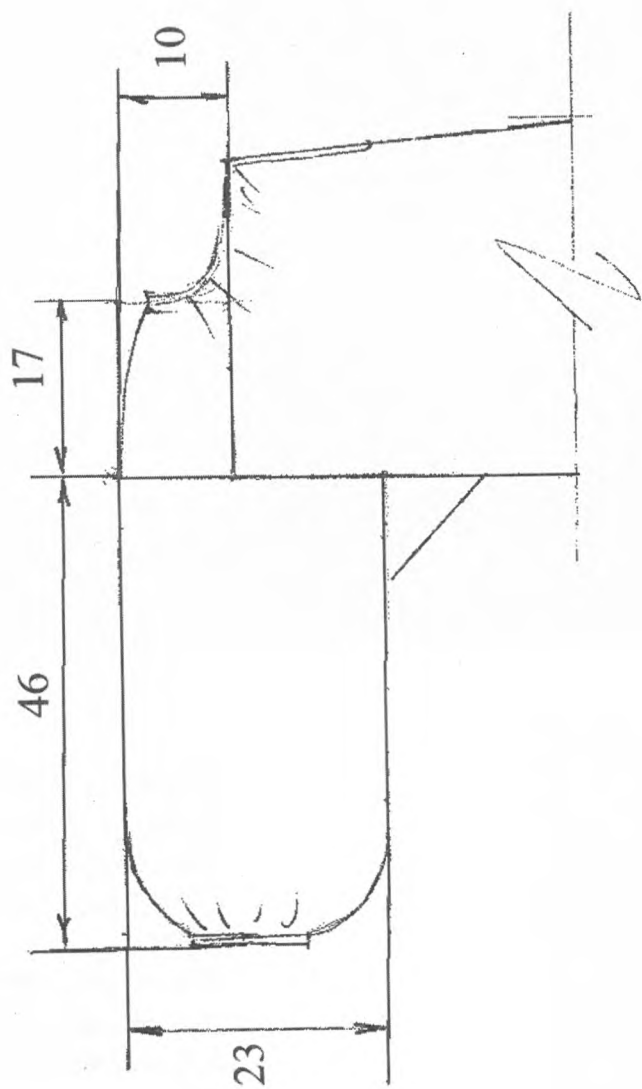
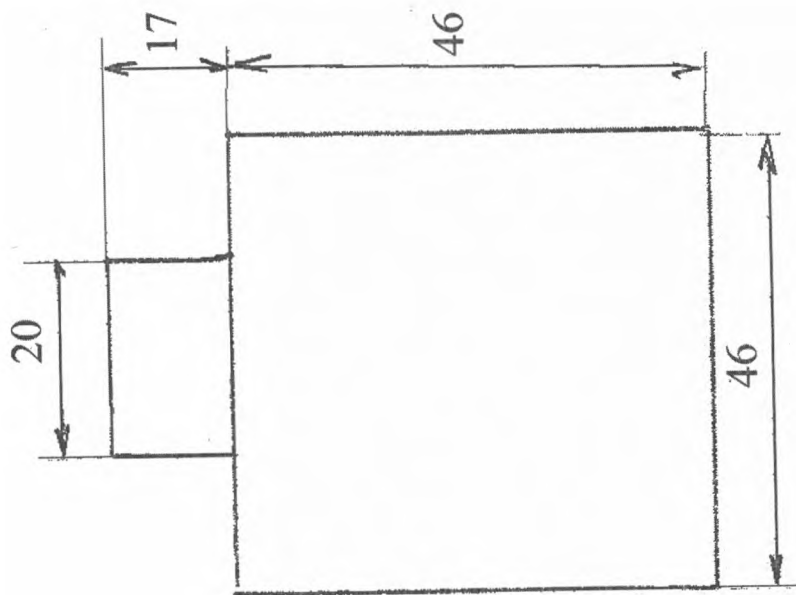
*Сорочка додільна, з 3-х пілок,
шириною 48 см, довжиною 160 см.*

*Полотно домоткане, конопляне,
грубе.*

Сорочка в доброму стані.

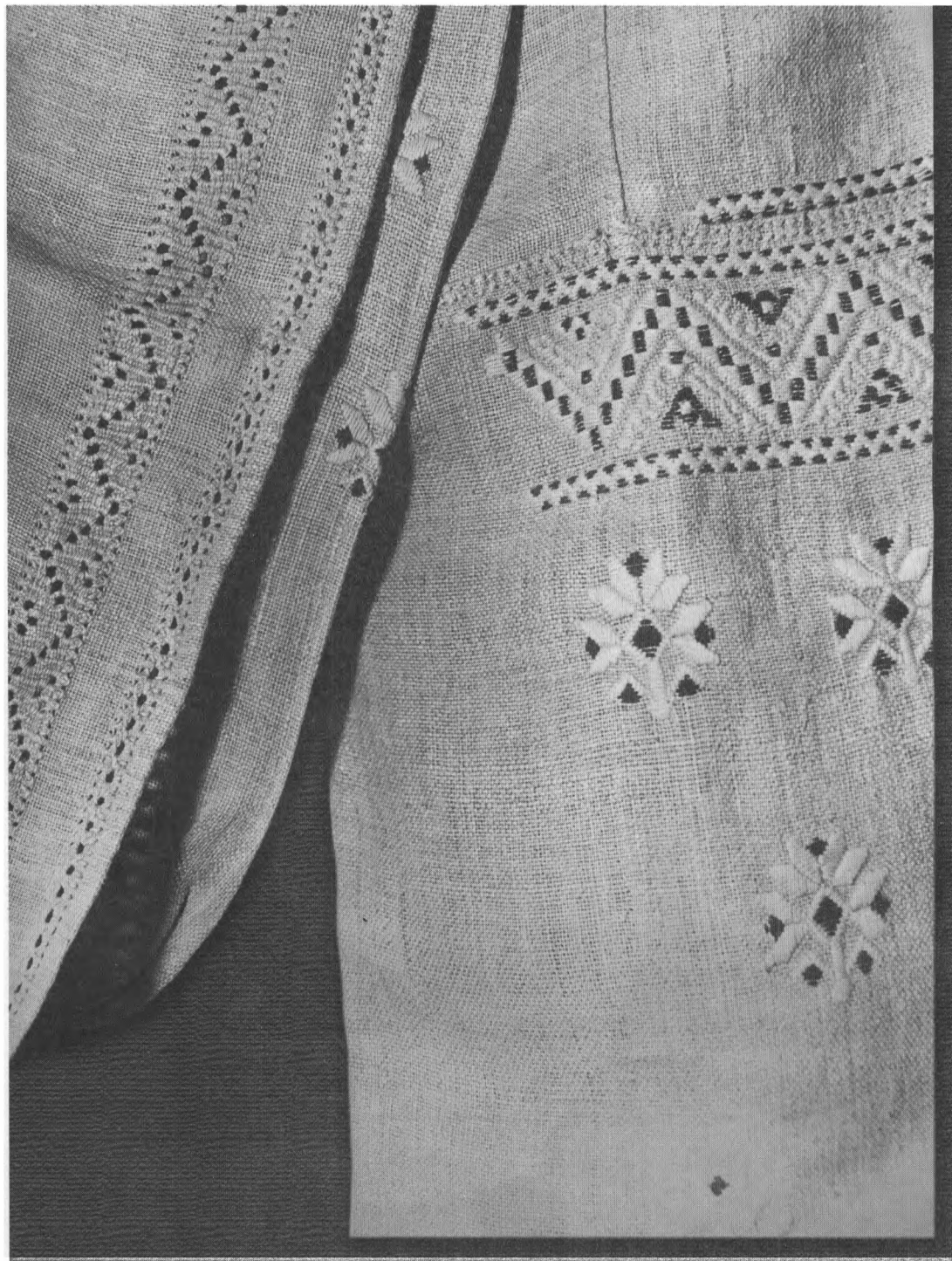
*Харківська область,
Харківський район, с. Бабаї.*

Кінець XIX ст

*Рукава пришиті подвійним
вистігом без зборок та пухликів.
Комір та чохла вузькі,
оброблені подвійним вистігом.
Вишивка на рукавах та по низу
сорочки.*

Вишивка на рукавах виконана біллю та червоною заповочню, а по низу сорочки – суровою (конопляною) ниткою.

Техніка вишивки: лічильна гладь, вирізування, настил по сітці та мережка – стовпчик (по низу сорочки).

Орнамент геометричний.

Сорочка жіноча.

*Сорочка додільна, з 3-х пілок,
шириною 50 см, довжиною 165 см.*

*Полотно домоткане,
конопляне, грубе.*

*По низу сорочки вузенька
мережка – стовпчик.*

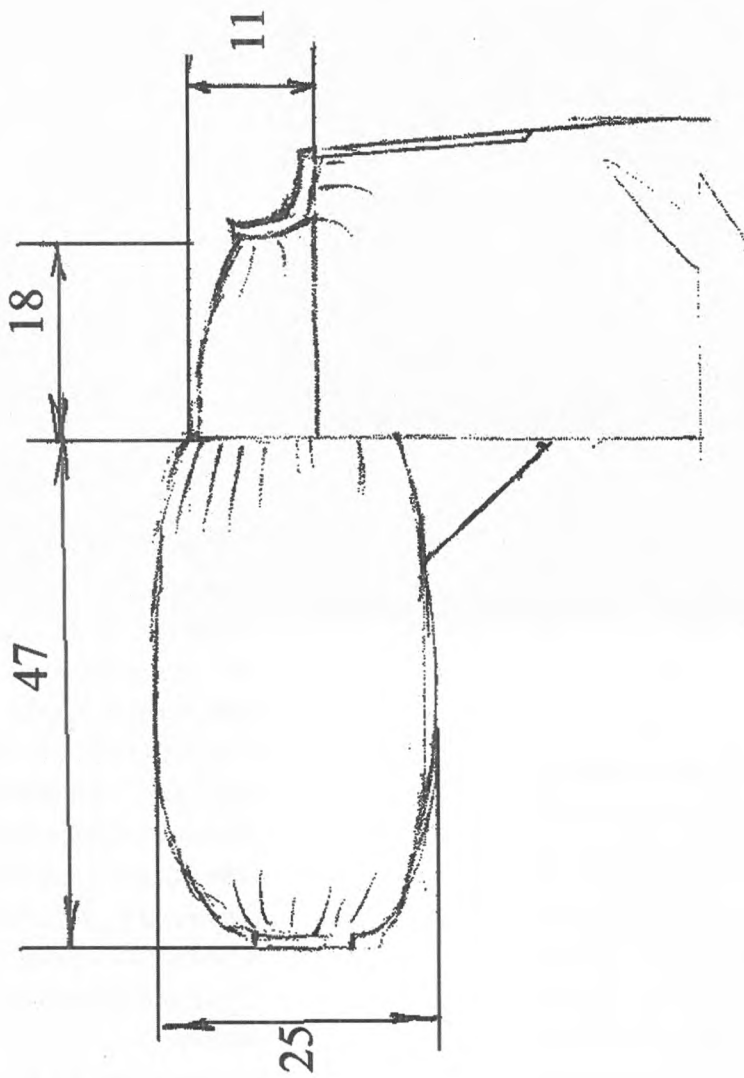
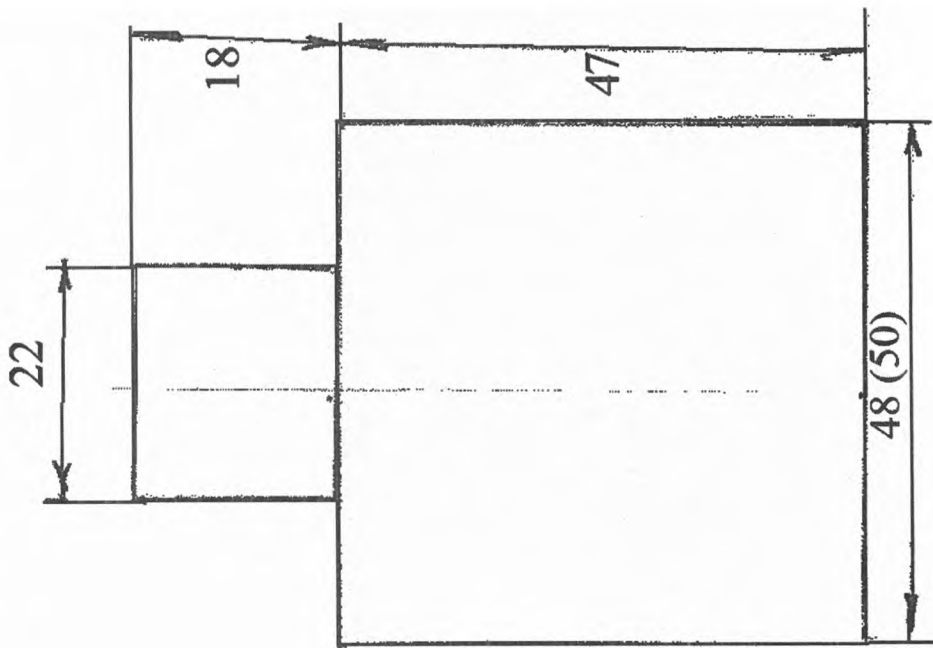
Нитки: конопляні, біль.

Орнамент геометричний.

*Сорочка в задовільному стані,
трохи виношена.*

*Сумська область, Охтирський
район,*

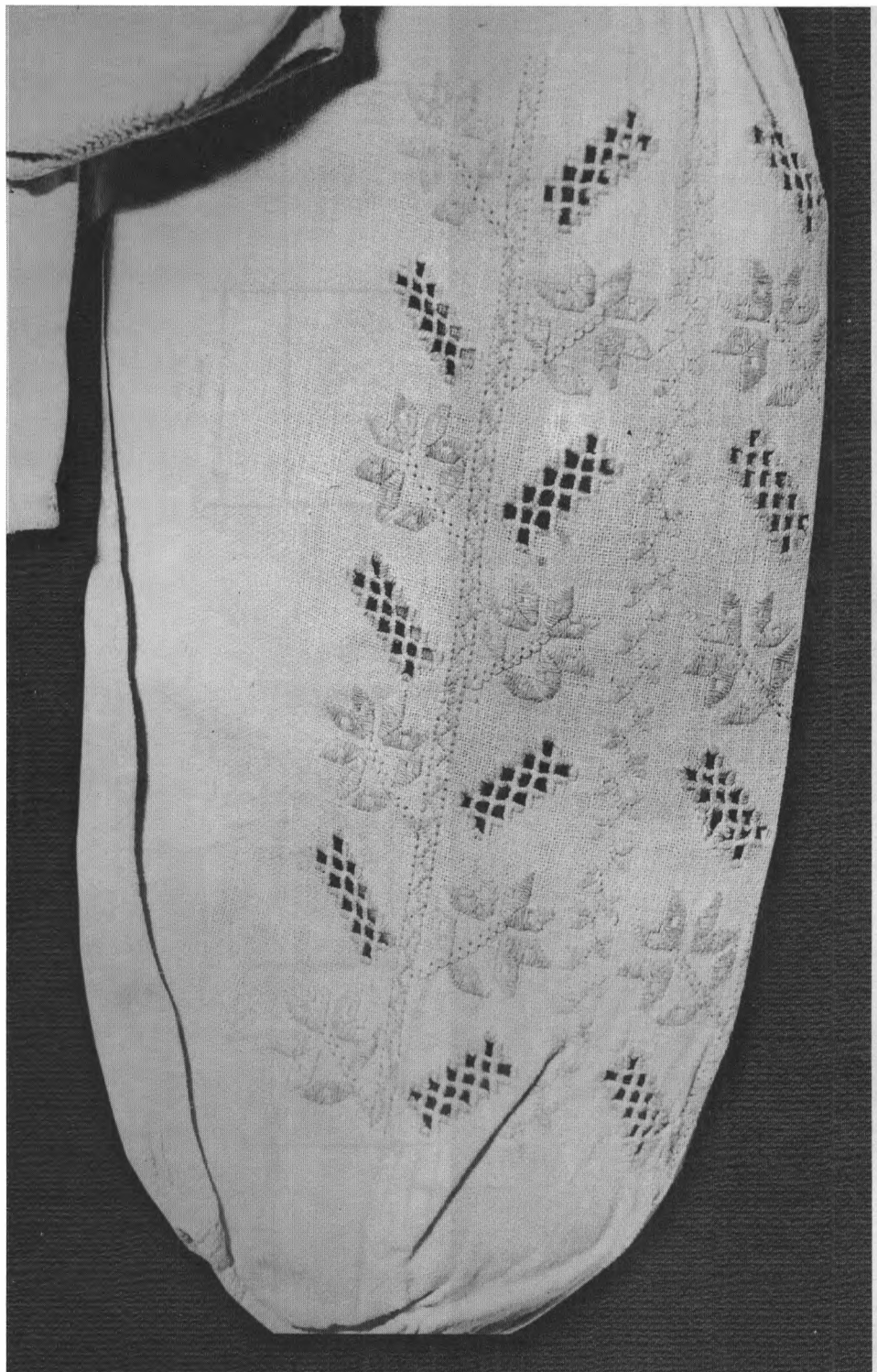
с. Куземин. ХІХ ст.

*Рукава вшиті подвійним
вистігом з пухликами в 5 рядів.
Комір та чохла на рукавах
вузенькі, вшиті подвійним
вистігом.*

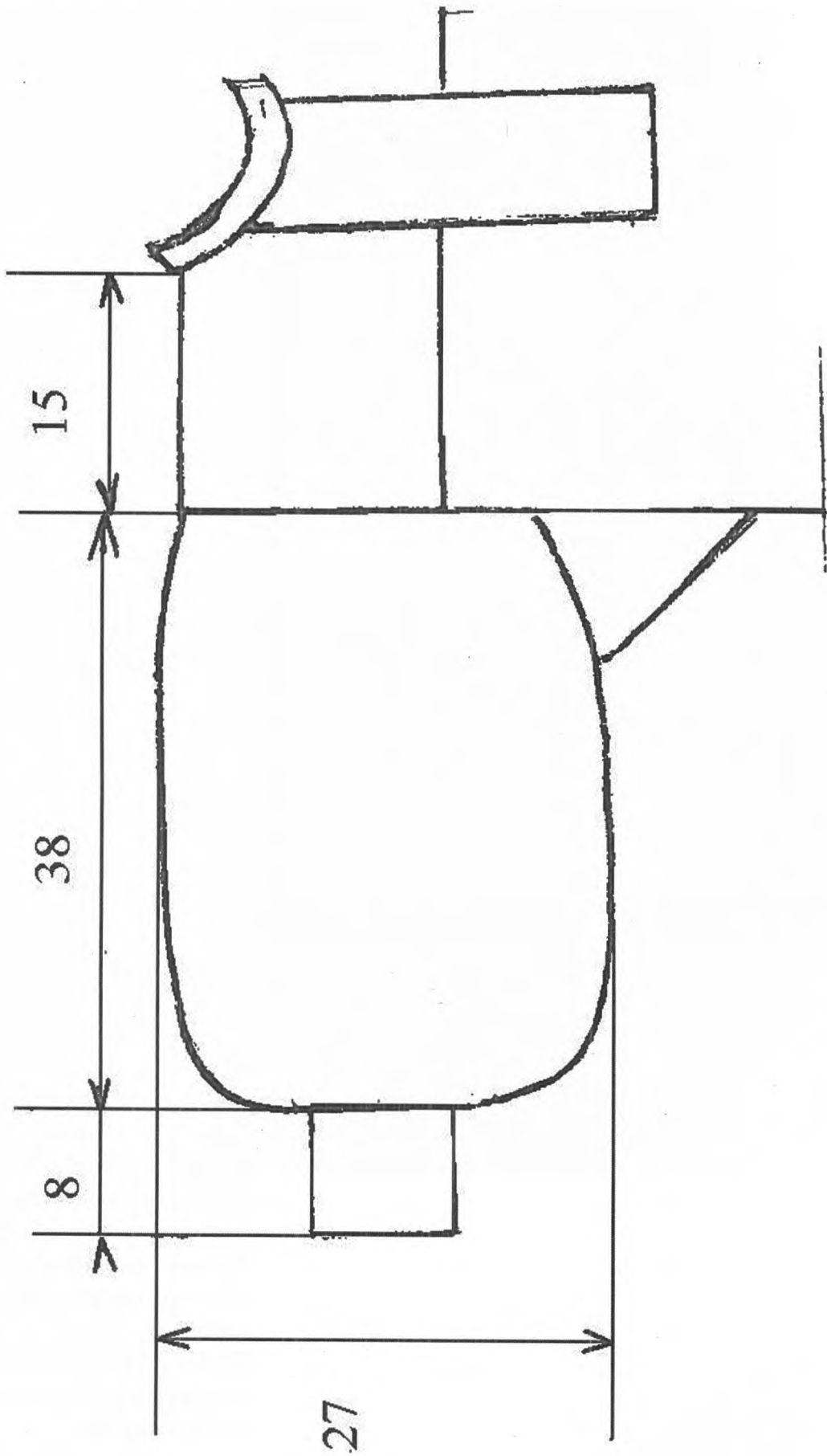
*Вшивка на рукавах
та уставках.*

*Техніка вишивки: точна гладь
та вирізування.*

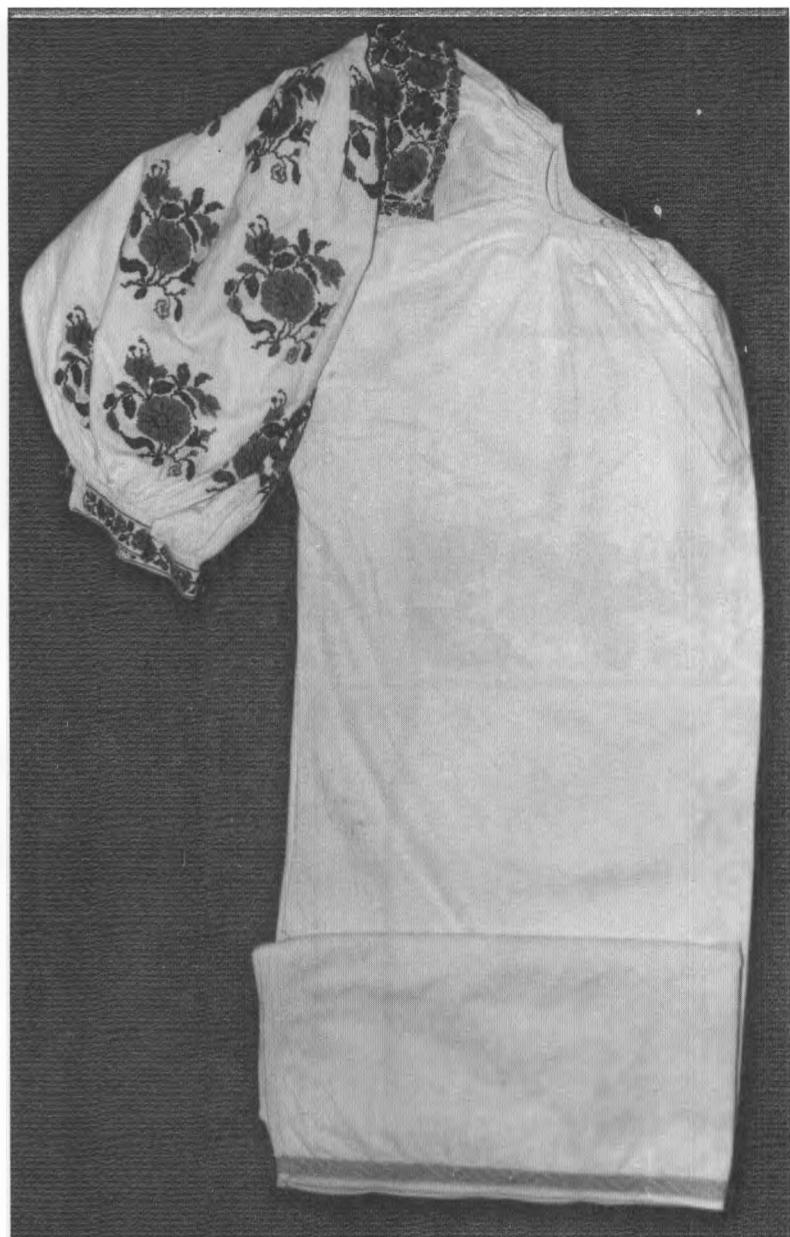

*Сорочка жіноча.
Сорочка додільна.
Тканина фабрична.
Вишивка на рукавах, кокетці,
чохлах, пазусі, комірі.
Техніка вишивки: хрестик.
Нитки: червона та чорна
заполоч.
Орнамент рослинний.
Харківська область,
с. Миронівка.
Марфа Трохимівна Глушко.
Початок XX ст.*

*Рукава з широкими чохлами
вшиті пухликами.
Кокетка перегорнута з одного
шматка тканини.
Комір стоячий, при шії
з вишивкою. Пазуха оброблена
широкою смужкою.*

Сорочка жіноча.

Сорочка додільна, з 2-х пілок, шириною 82 см, довжиною 125 см.

Полотно фабричне.

Техніка вишивки: хрестик, широка мережка (настил).

Нитки: червона та чорна заповоч.

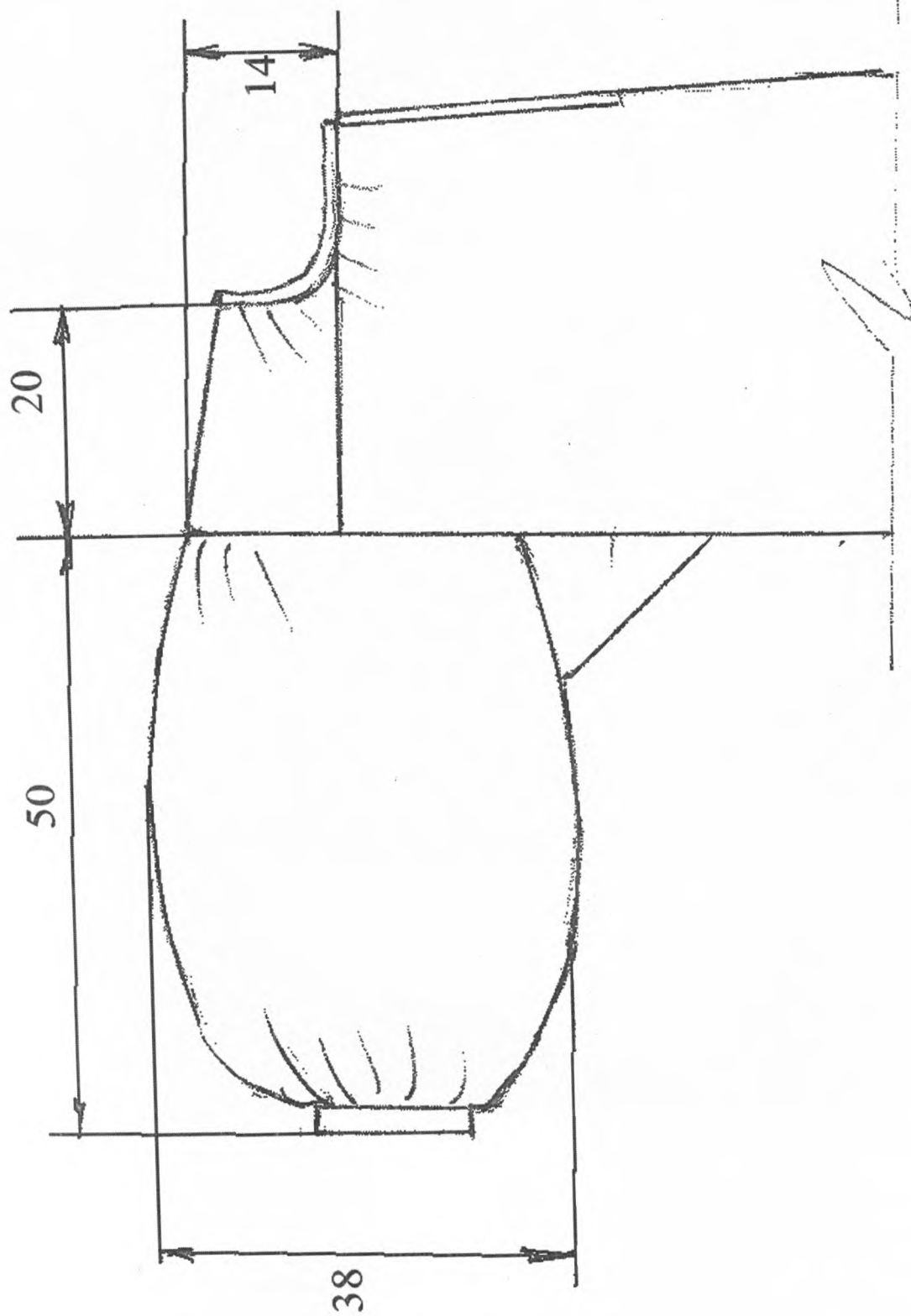
Широка та вузенька мережка і зубчики по низу сорочки виконані суровими нитками.

Орнамент рослинний та геометричний (широка мережка).

Сорочка в доброму стані.

Харківська область.

Початок XX ст.

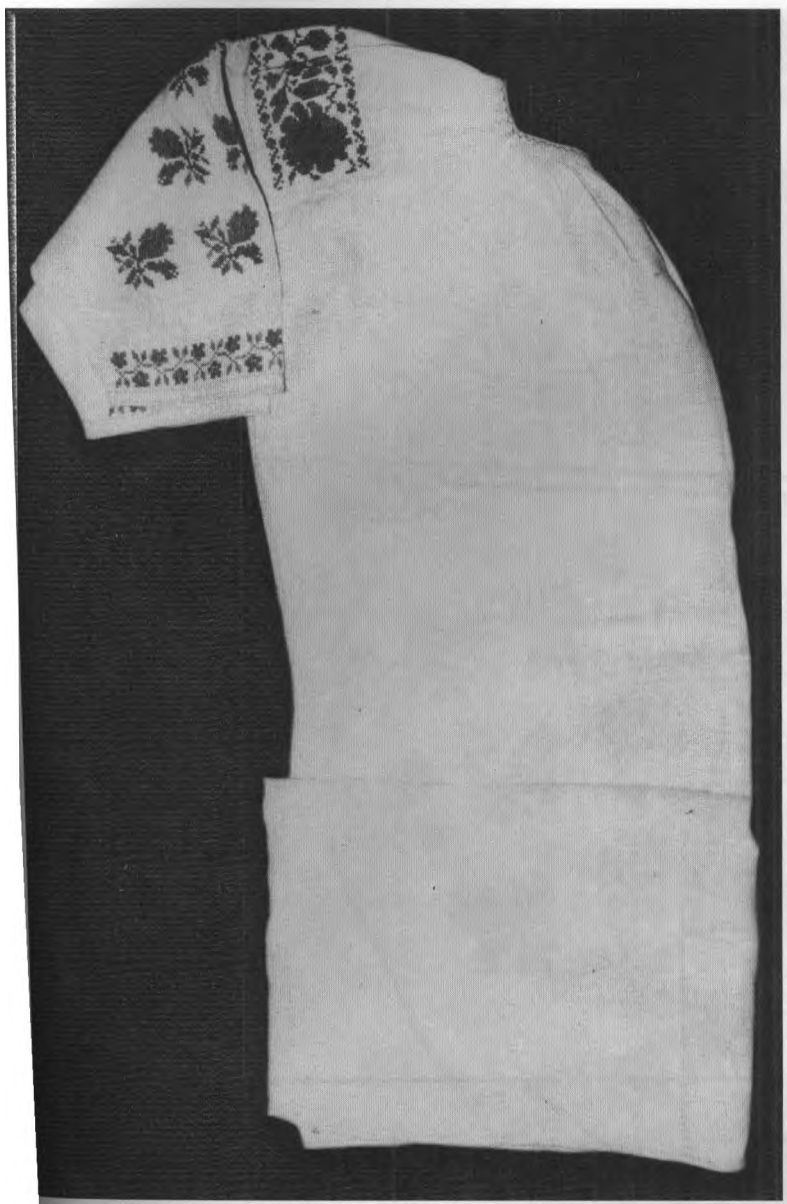

*Рукава пришиті подвійним
вистігом.*

*Чохли на рукавах широкі
з вишивкою.*

Комір вузький з вишивкою.

*Вишивка на рукавах, уставках
та по низу сорочки.*

Сорочка жіноча.

Сорочка додільна, з 3-х пілок, шириною 50 см, довжиною 100 см.

Полотно домоткане, конопляне, грубе.

Техніка вишивки: хрестик.

Нитки: червона та чорна заполоч.

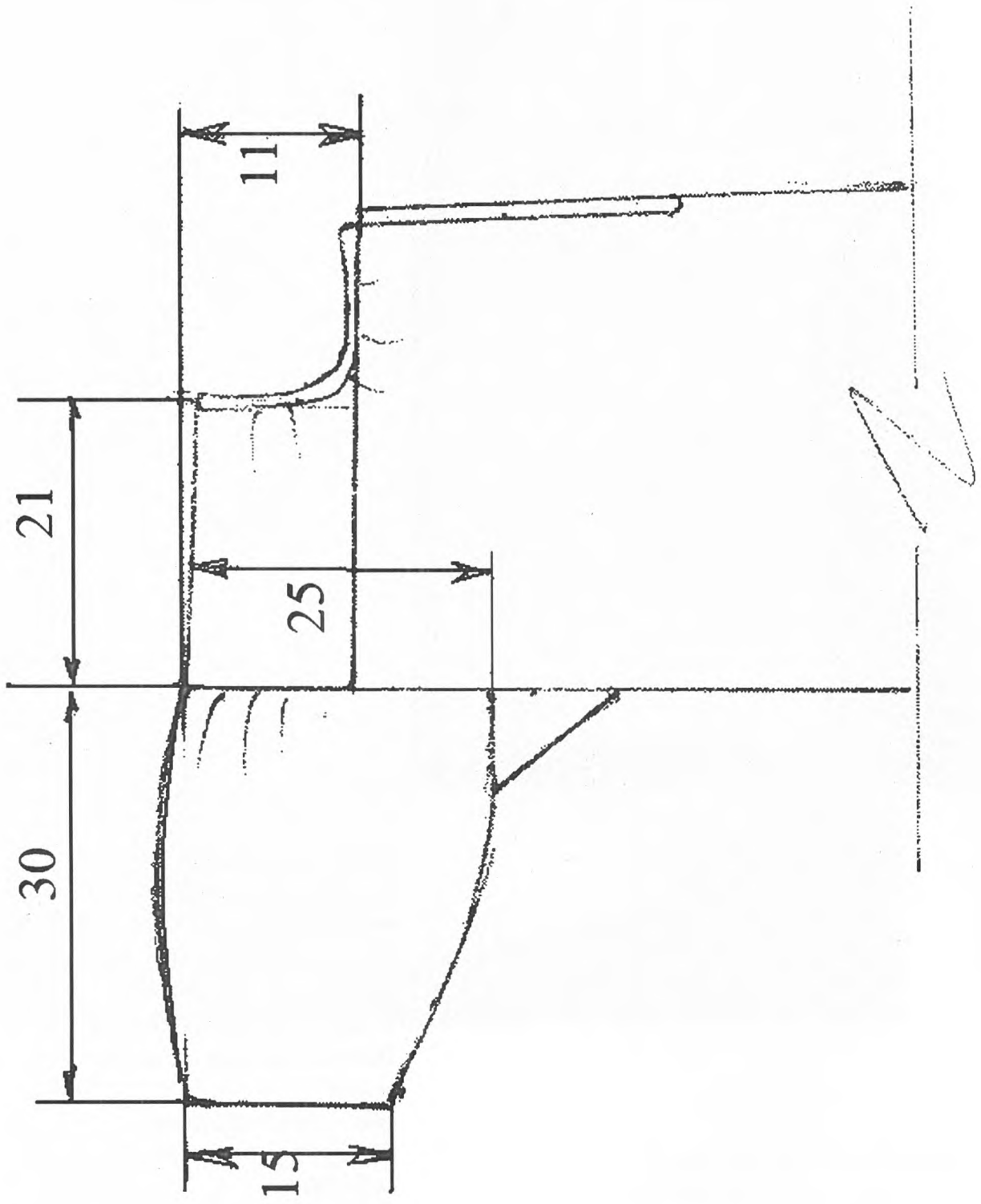
Низ сорочки та рукава закінчуються вузькою мережкою.

Орнамент рослинний.

Сорочка в задовільному стані, трохи пошкоджена.

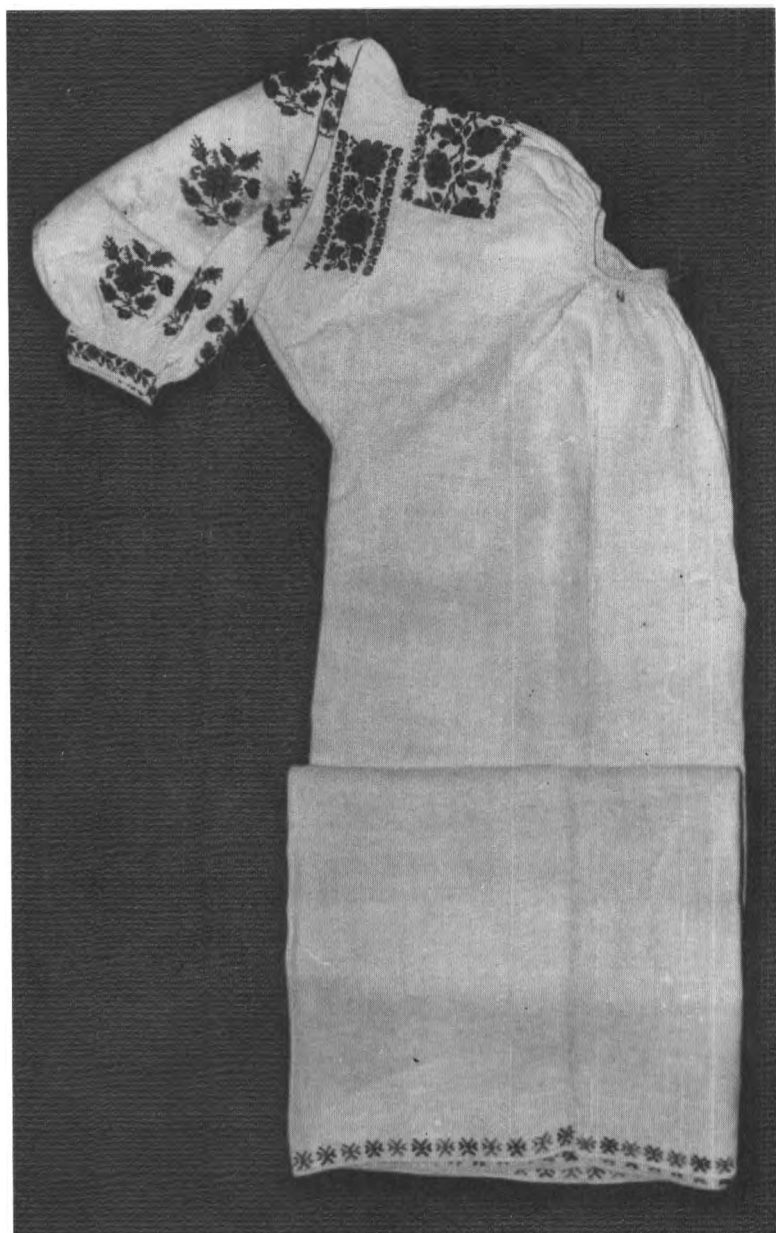
Харківська область.

Початок ХХ ст.

*Рукава пришиті подвійним
вистігом, з пухликами в 3 ряди.
Колір вузенький, вшитий
подвійним вистігом
та прикрашений вишивкою.
Вишивка на рукавах
та уставках.*

Сорочка жіноча.

Сорочка додільна, з 3-х пілок, шириною 50 см, довжиною 115 см. Плотно домоткане, конопляне, грубе.

Техніка вишивки: хрестик, а по низу сорочки – лічильна гладь.

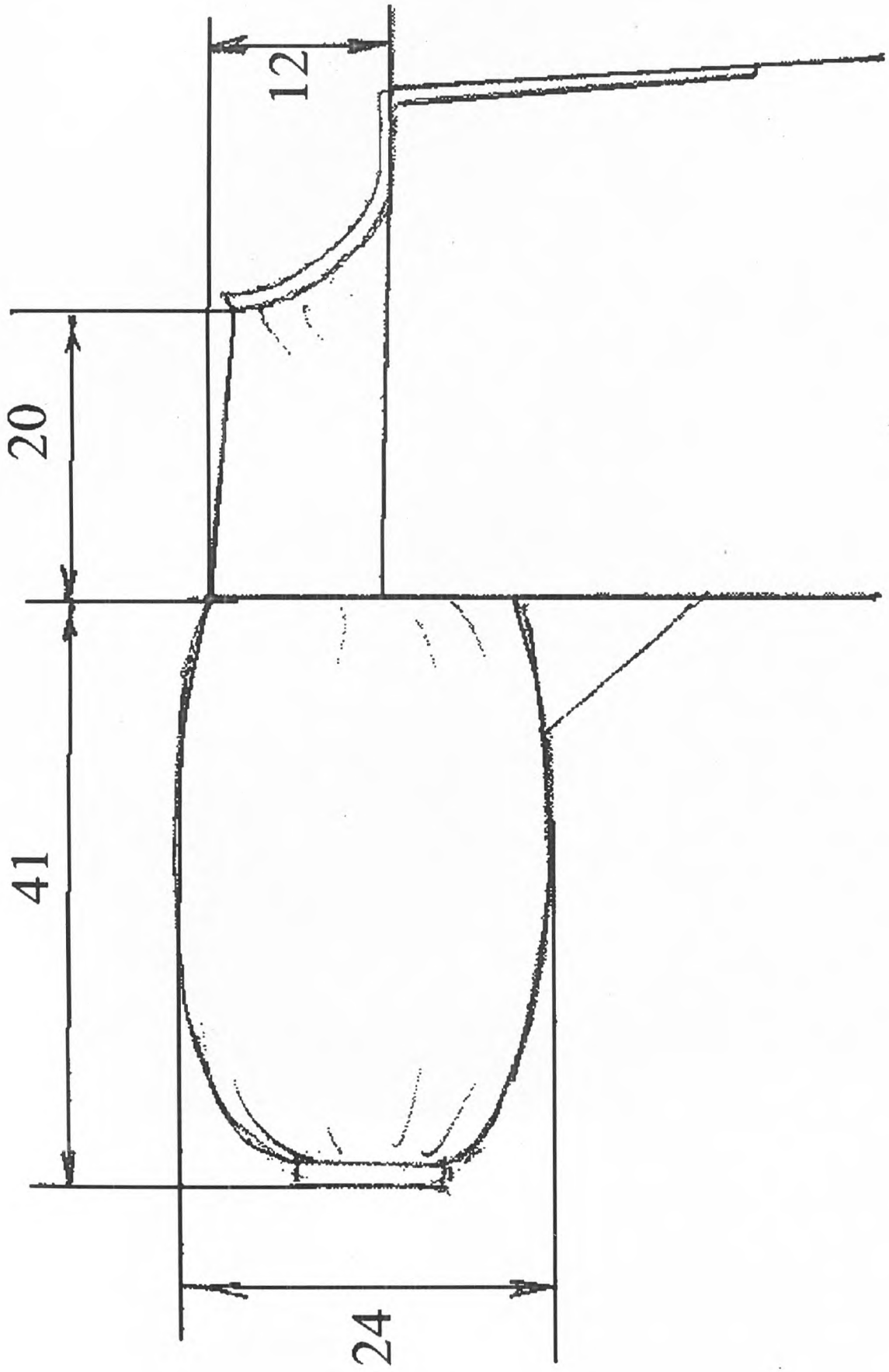
Нитки: червона та чорна гладь.

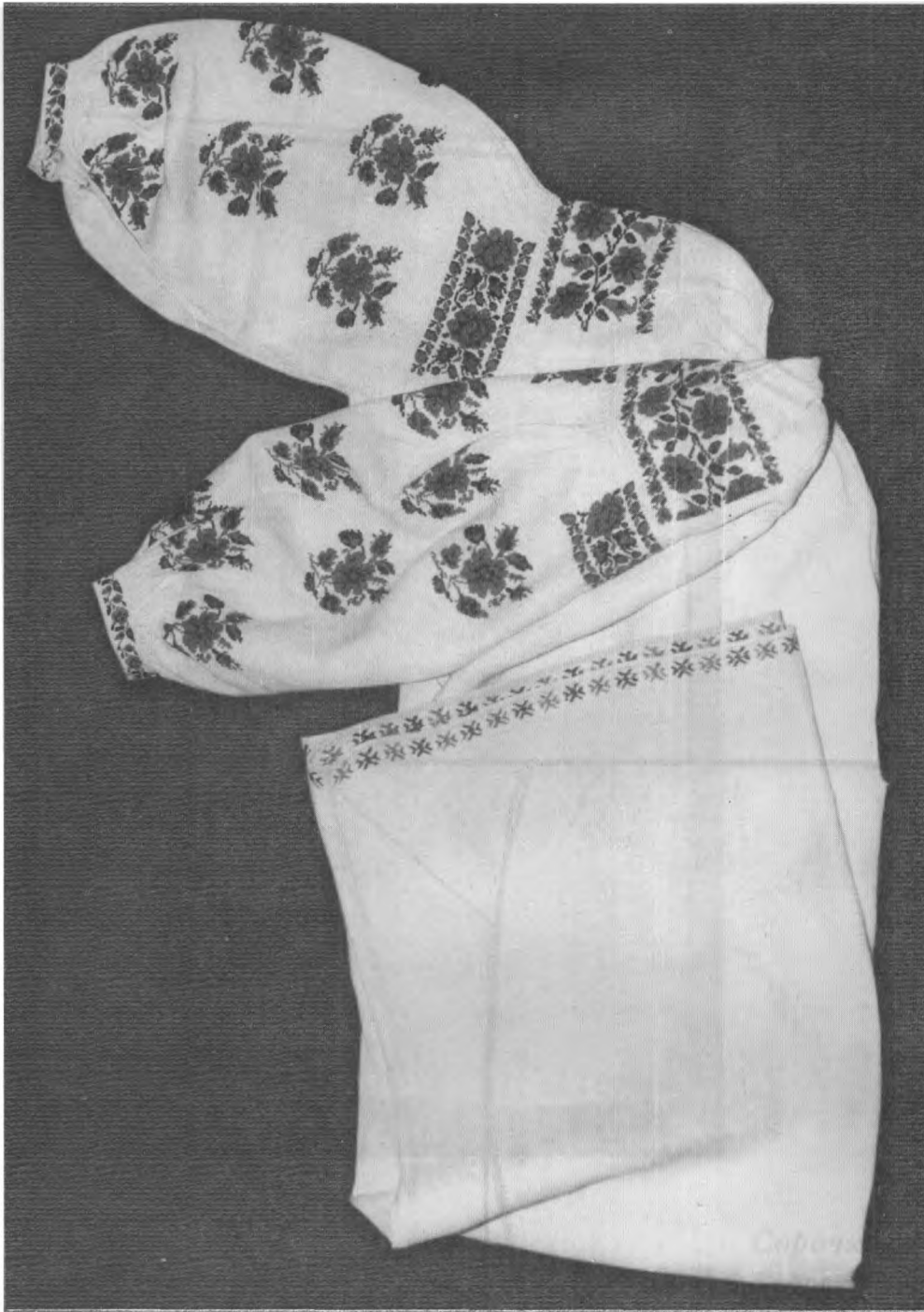
Орнамент рослинний та геометричний (на мережці по низу сорочки).

Сорочка в доброму стані.

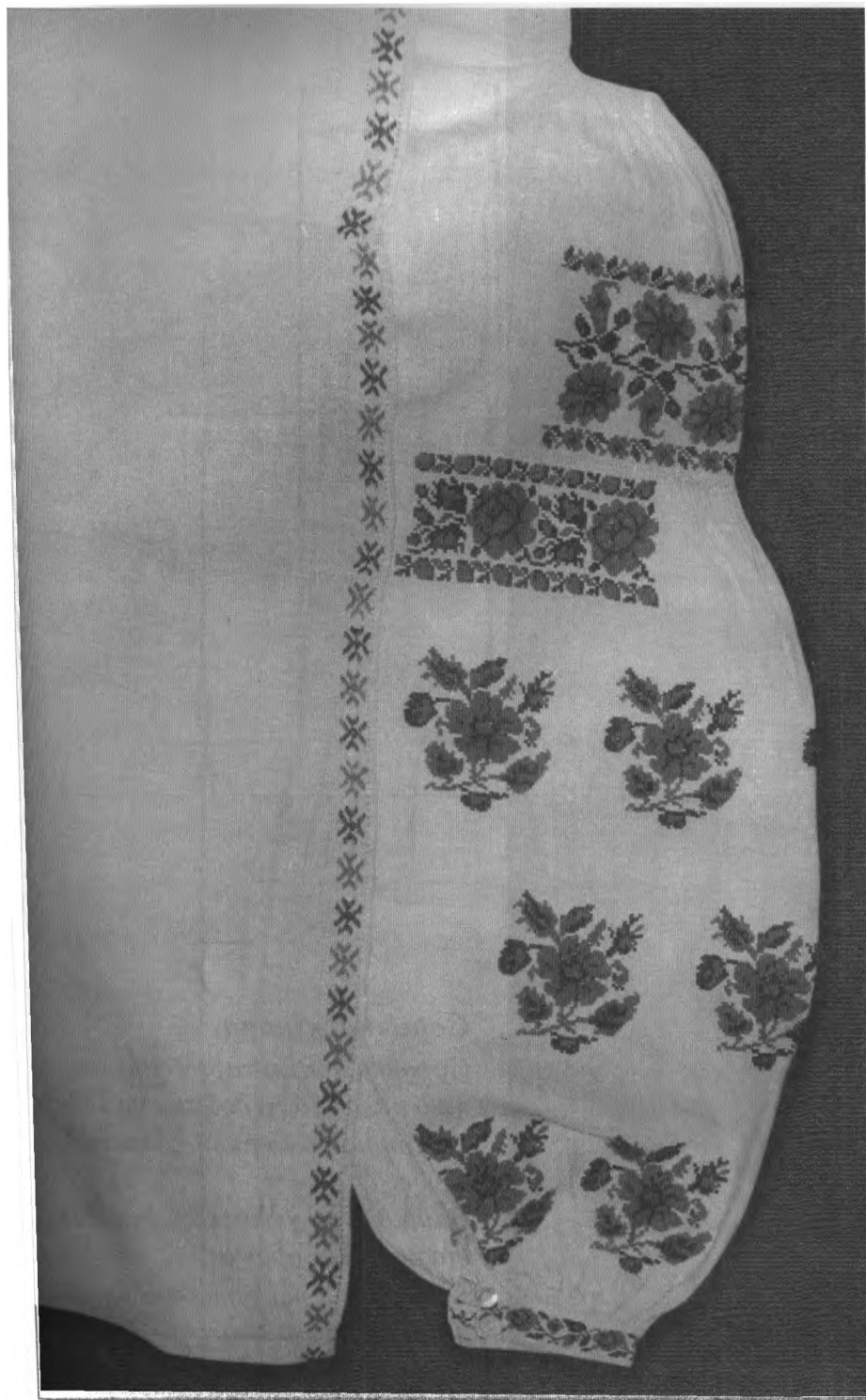
Харківська область.

Кінець XIX ст.

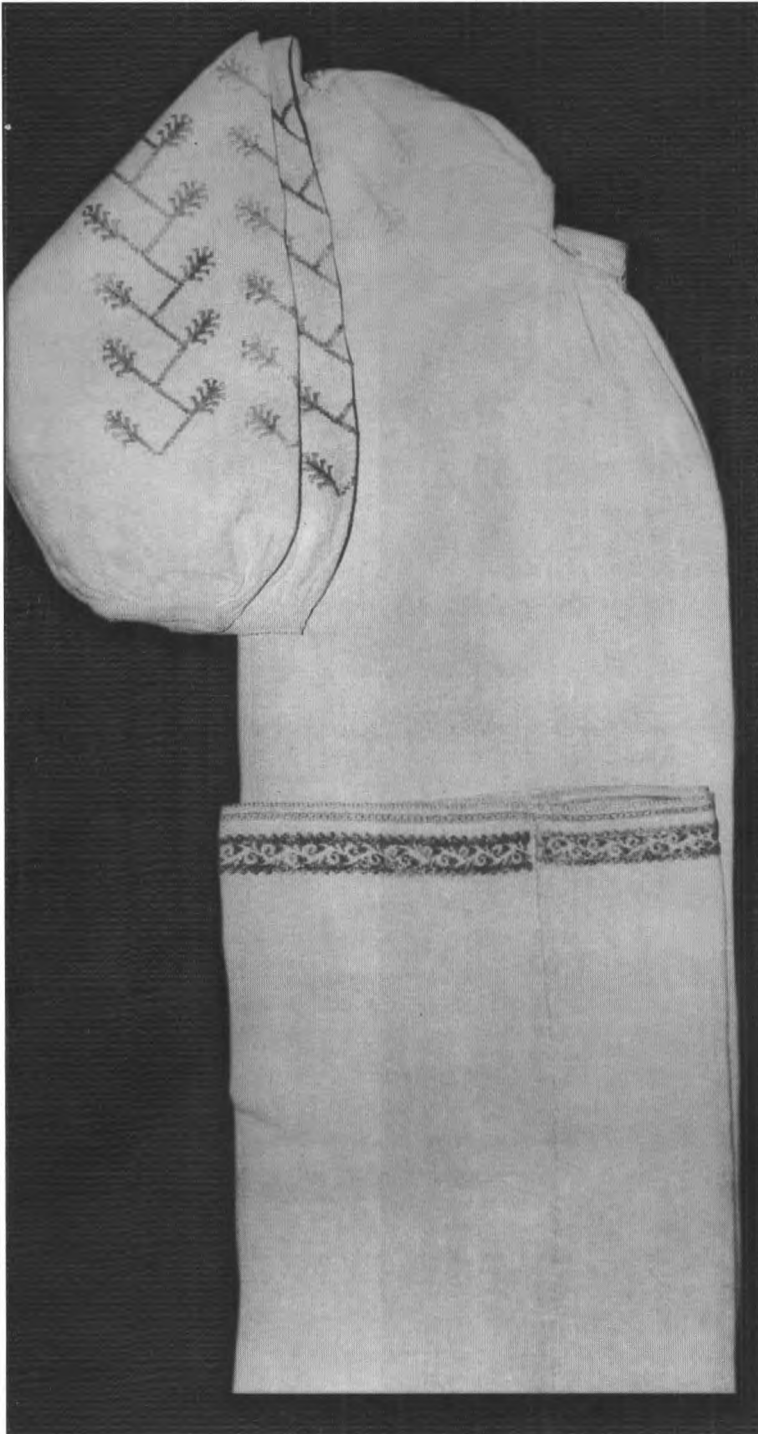

*Вишивка на рукавах, уставках,
чохлах та по низу сорочки.
Комір вузький, вишитий
подвійним вистігом.*

*Рукава пришиті подвійним
вистігом з пухликами в один ряд.
Чохли на рукавах вузенькі,
з вишивкою.
Закінчується сорочка вузенькою
мережкою.*

Сорочка жіноча.

Сорочка додільна, з 3-х тілок, шириною 47 см, довжиною 130 см.

Полотно домоткане, конопляне, грубе.

Вишивка на уставках, рукавах та по низу сорочки.

На рукавах та уставках вишивка лічильною гладдю.

По низу сорочки виконана хрестиком смуга геометричного орнаменту.

Закінчується сорочка вузенькою мережкою та зубчиками.

Нитки: конопляні, підфарбовані в світло-коричневий колір.

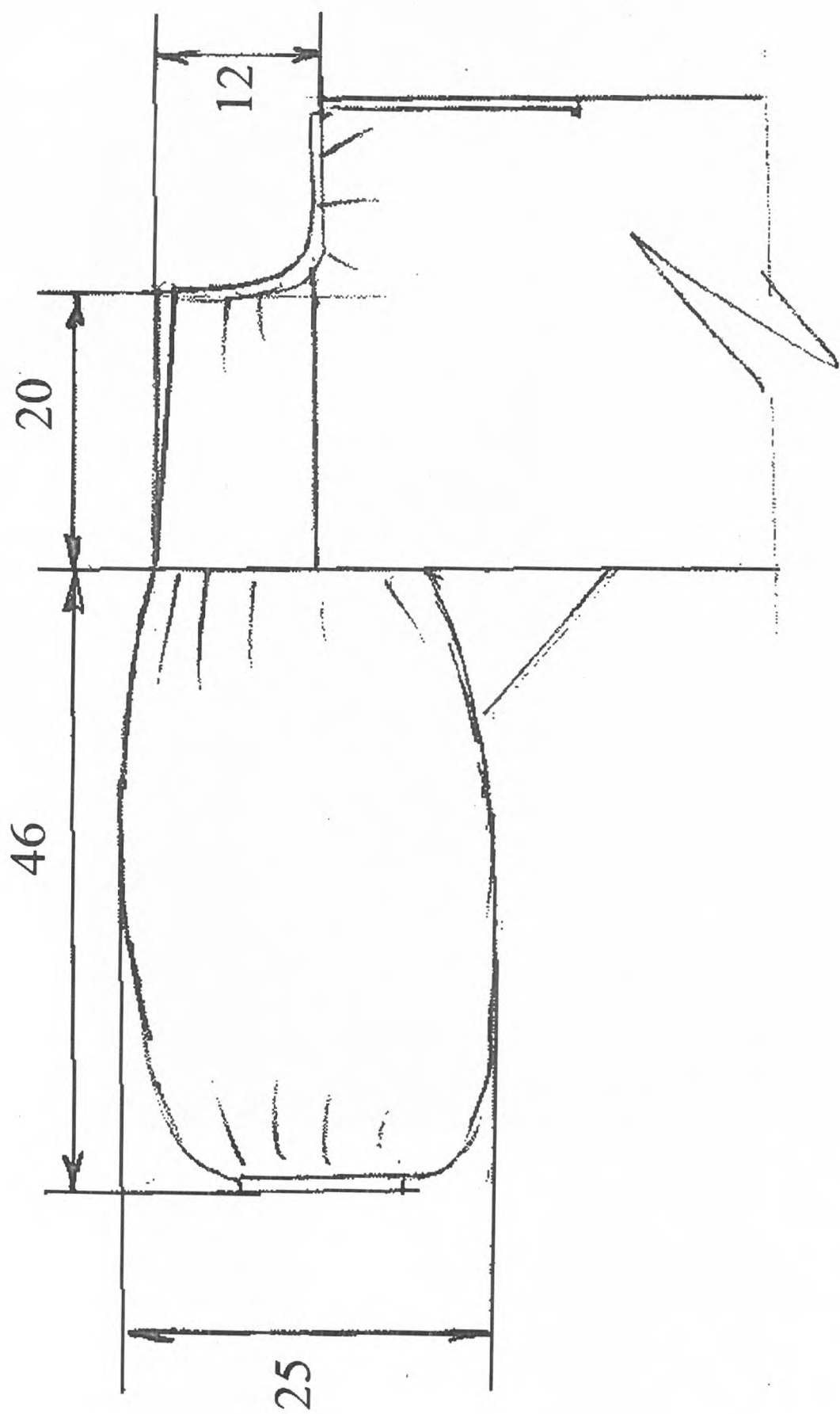
Сорочка в доброму стані.

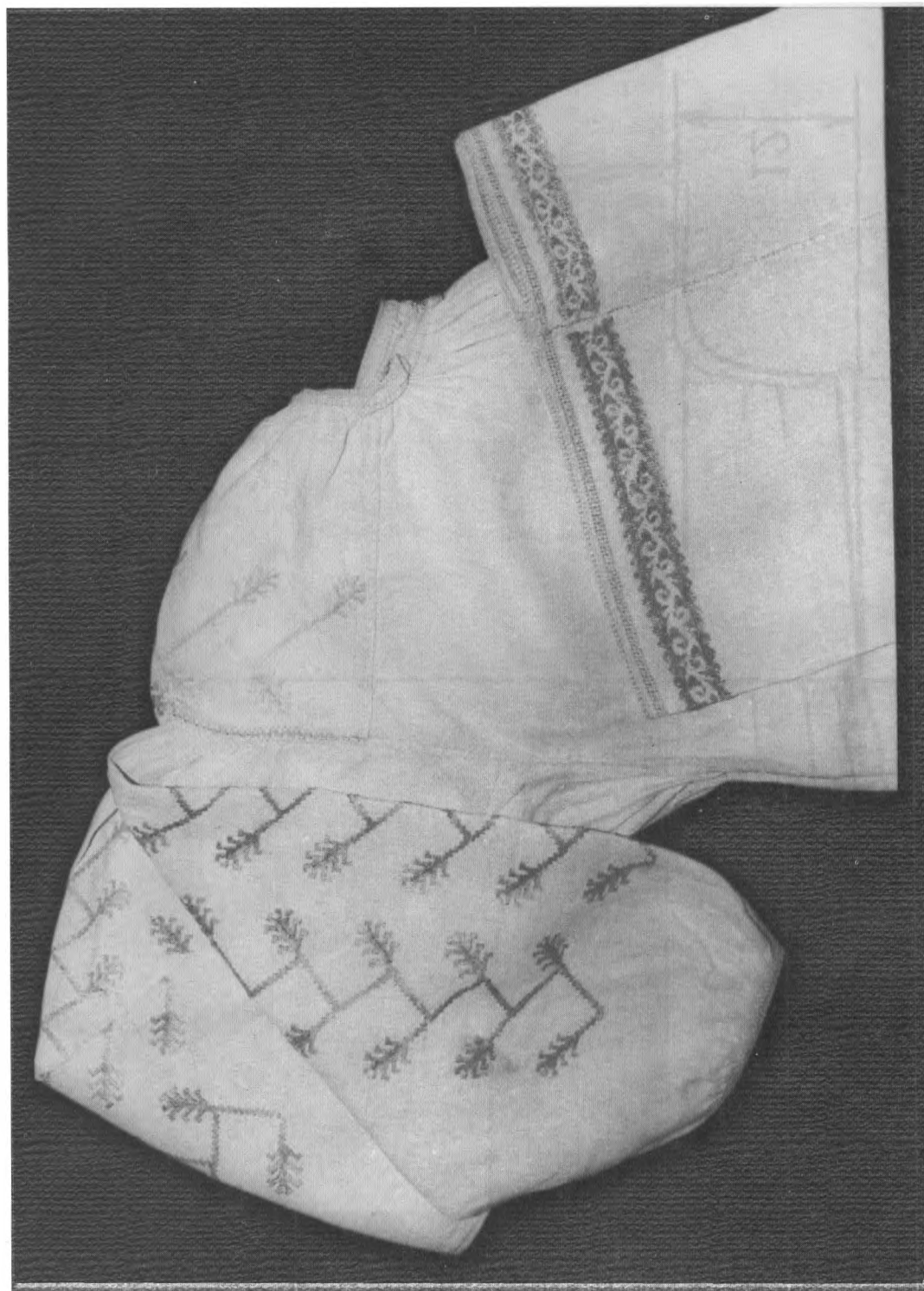
Полтавська область,

Миргородський район,

с. Ключниківка.

Початок ХІХ ст.

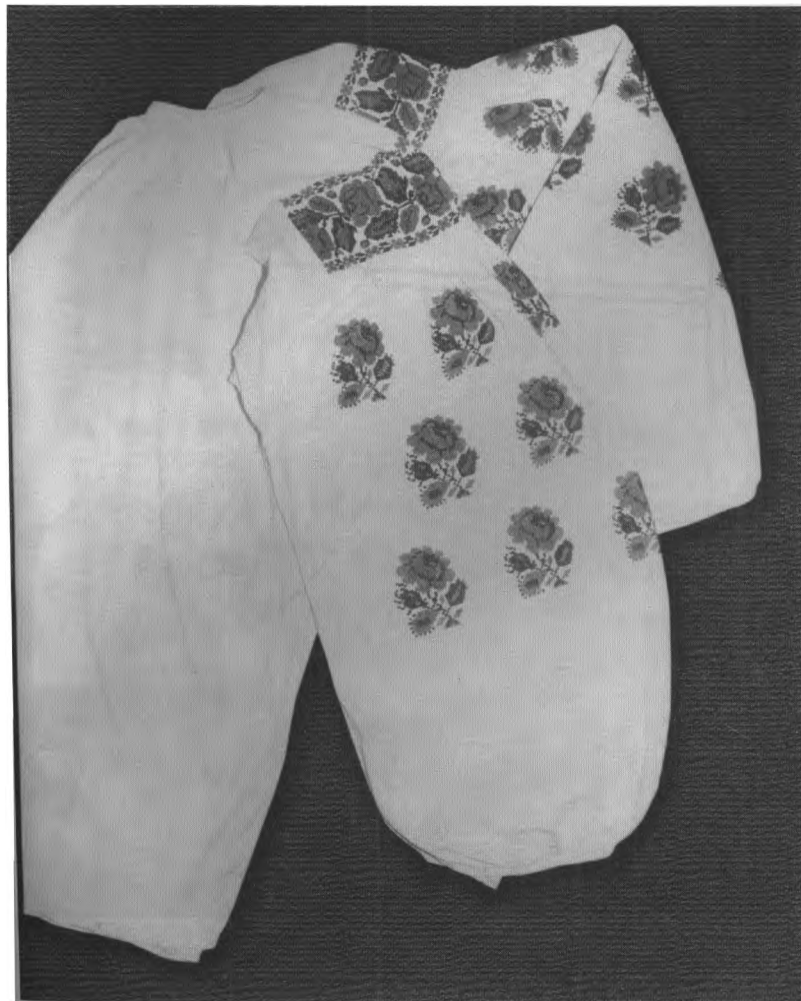

*Комір вузенький, прикрашений
подвійним вистігом та
зубчиками.*

*До уставки, що закінчується
подвійним вистігом, рукава
пришиті змержувальним швом.*

*Чохли вузенькі, оброблені
пухликами в один ряд
і зубчиками.*

Сорочка жіноча (станок).

Сорочка (станок) з однієї пілки, шириною 150 см, довжиною 60 см.

Тканина фабрична. Рукава пришиті подвійним вистігом з пухликами в 4 ряди (пухлики міленькі).

Комір та чохла вузенькі, пришиті подвійним вистігом.

Вишивка на рукавах та уставках.

Техніка вишивки: хрестик.

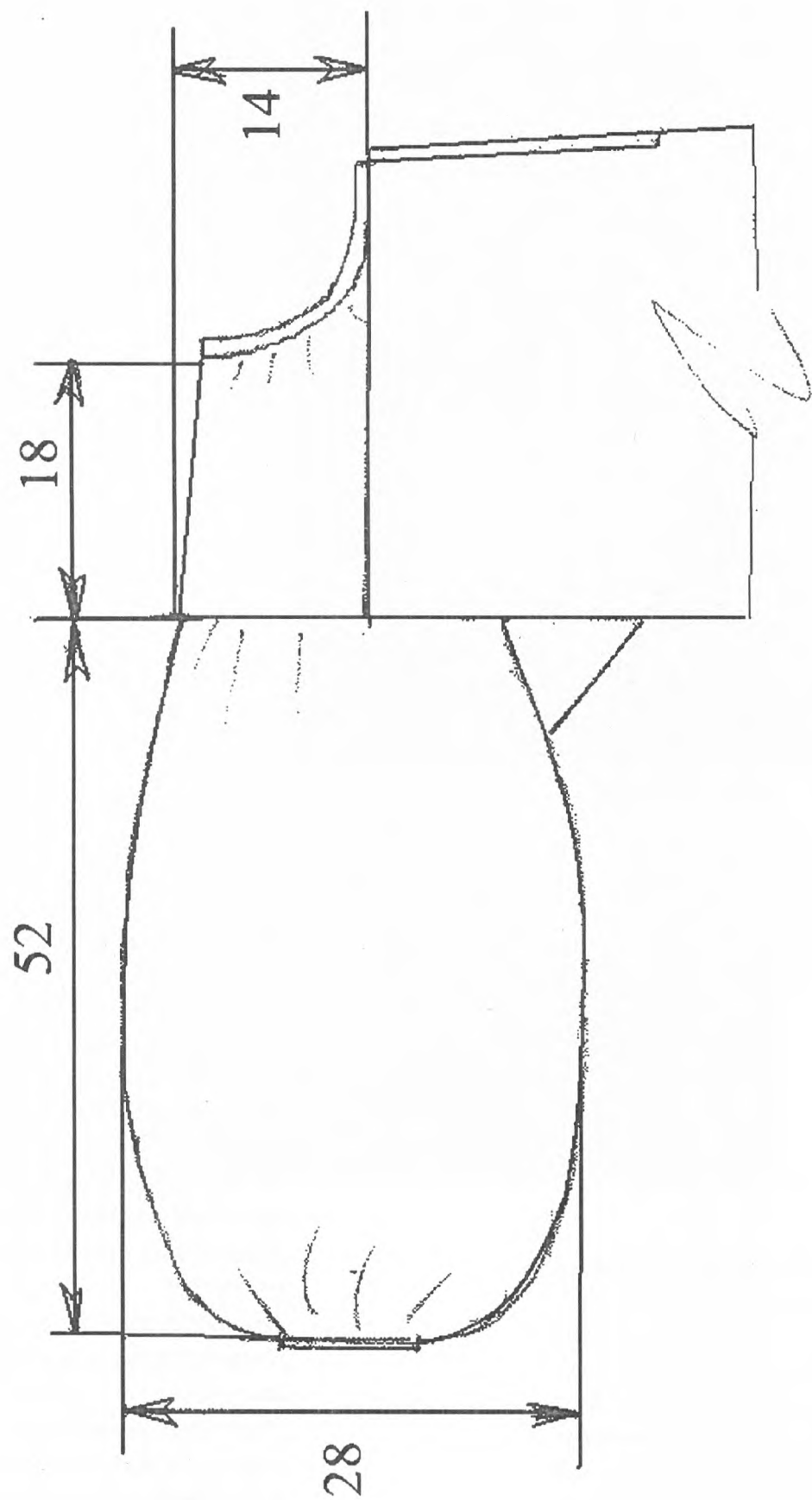
Нитки: червона та чорна заполоч.

Орнамент рослинний.

Сорочка в доброму стані.

Харківська область.

Початок ХХ ст.

Сорочка жіноча (станок).

Сорочка з 3-х пілок, шириною 56 см, довжиною 44 см.

Полотно домоткане, тонке.

Рукава широкі, верхня частина закінчується подвійним вистігом та маленькими пухликами в три ряди.

Уставки підмережені подвійним прутиком, з рукавами з'єднані мережкою.

Чохли широкі з вишивкою.

Техніка вишивки: хрестик (дуже дрібненький).

Нитки: червона та чорна заполоч.

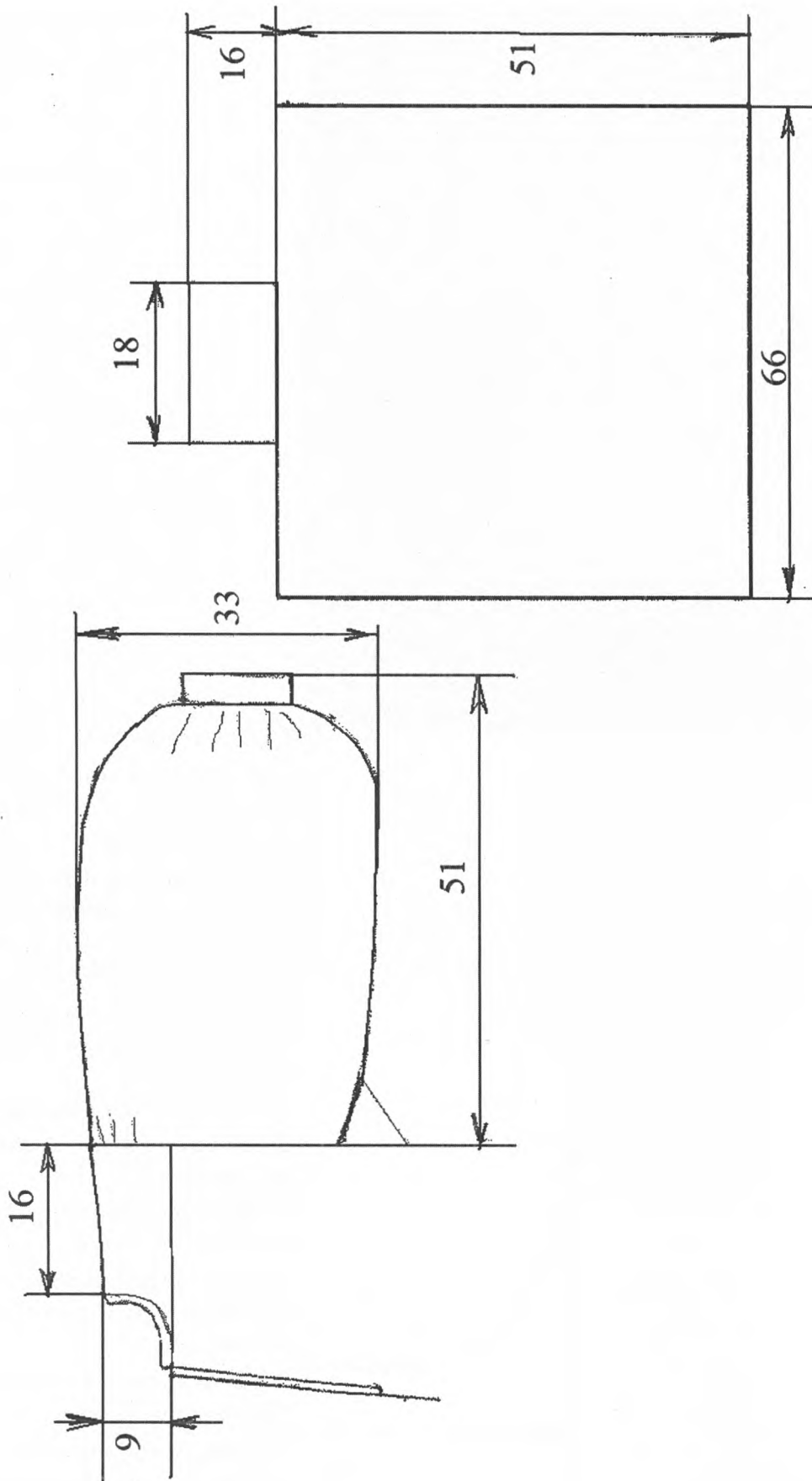
Орнамент рослинний та орнітоморфний (маленькі пташки).

Ластка з червоної тканини.

Сорочка виношена.

*Харківська область,
Красноградський район,
с. Тишенківка.*

Кінець XIX ст.

Сорочка жіноча.

Сорочка додільна, з 3-х пілок, шириною 50 см, довжиною 105 см. Плотно домоткане, конопляне, грубе.

Вишивка на рукавах та по низу сорочки.

Техніка вишивки: на рукавах – хрестик, по низу сорочки – настил по сітці.

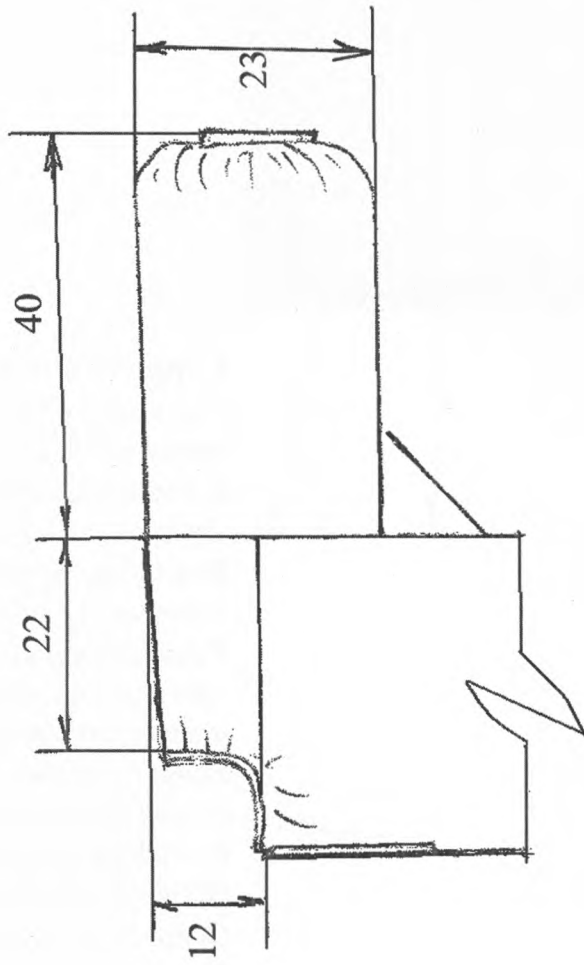
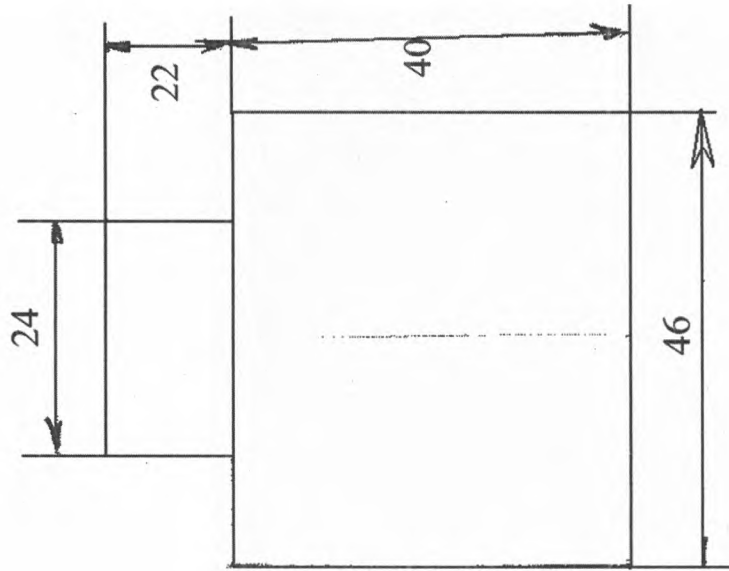
Нитки: червоне та синє муліне, настил виконаний білими катушними нитками.

Орнамент рослинний.

Сорочка в доброму стані.

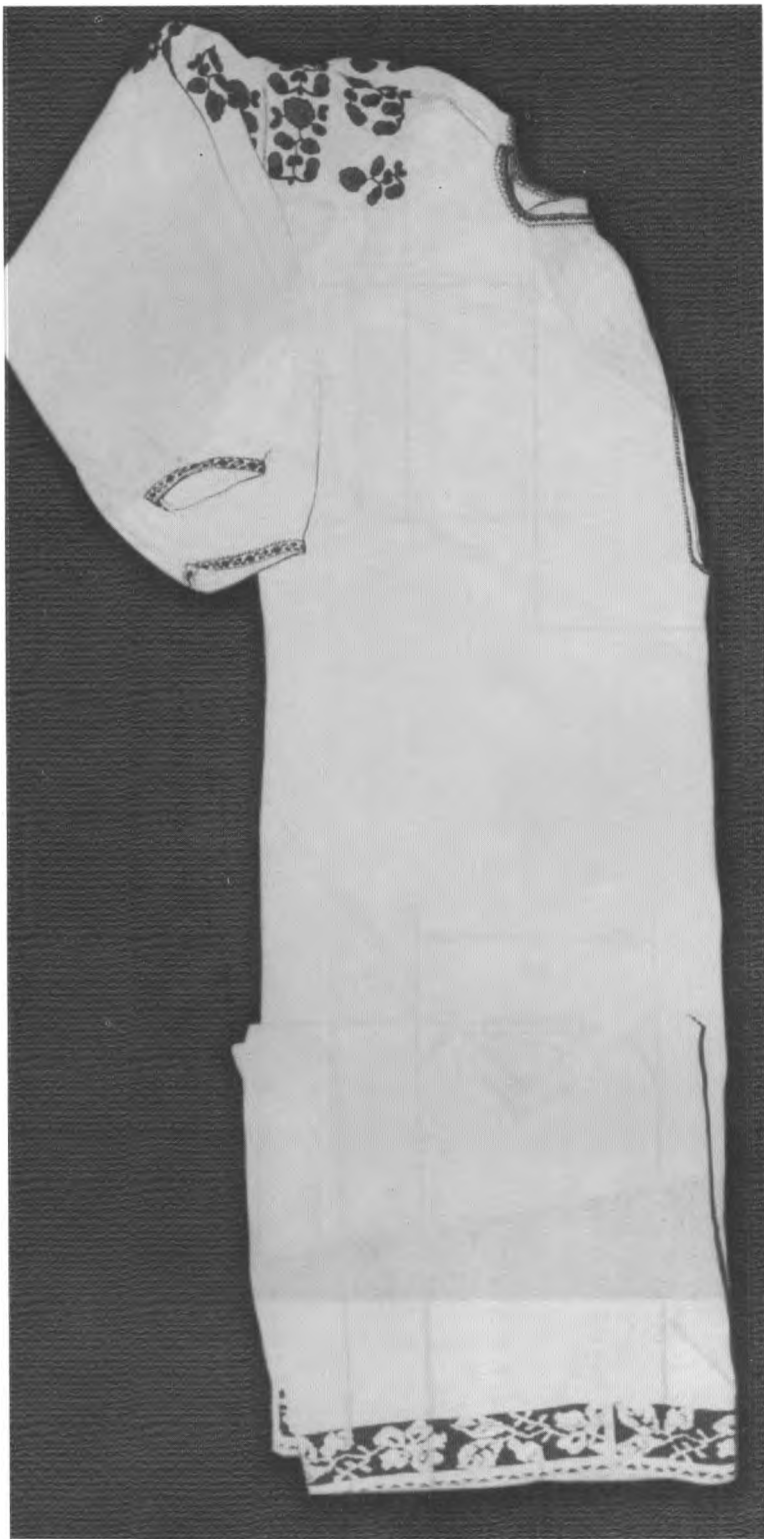
Полтавська область.

Початок ХХ ст.

*Рукава пришиті подвійним
вистігом, без пухликів.
Чохли та комір вузенькі,
пришиті подвійним вистігом
та оздоблені вишивкою.
Сорочка закінчується вузенькою
мережкою.*

Сорочка жіноча.

Сорочка додільна, з 3-х пілок, шириною 44 см, довжиною 145 см.

Полотно домоткане, конопляне, грубе.

Рукава пришиті подвійним вистігом чорними нитками з пухликами в один ряд.

Пазуха оброблена вузенькою мережкою та подвійним вистігом.

Чохли та комір вузенькі з вишивкою.

Техніка вишивки: тамбурний шов (на рукавах та уставках) та настил по сітці (по низу сорочки).

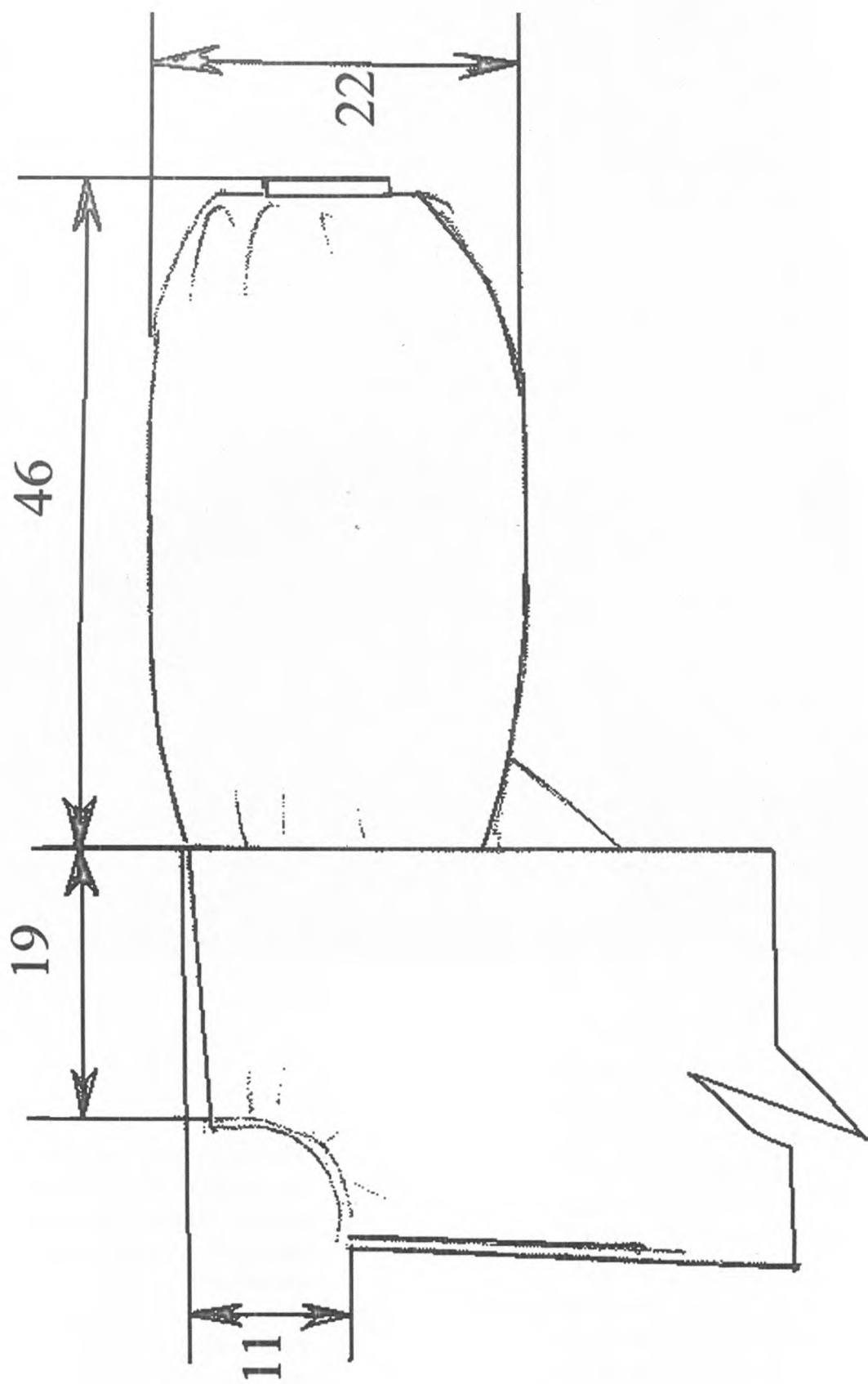
Нитки: червона, чорна заполоч, білі катушні.

Орнамент рослинний.

Сорочка в доброму стані.

Полтавська область.

XX ст.

По низу сорочки широка вишивка по сітці з оригінальною, комбінованою технікою настилом чорними та білими нитками.

Закінчується сорочка вузенькою стрічкою настила по сітці, також чорними та білими нитками.

Полки сорочки по низу зшиті змержувальним швом.

Сорочка жіноча (станок).

Сорочка (станок) з однієї пілки, шириною 135 см, довжиною 60 см.

Полотно фабричне, конопляне, грубе.

Техніка вишивки: хрестик.

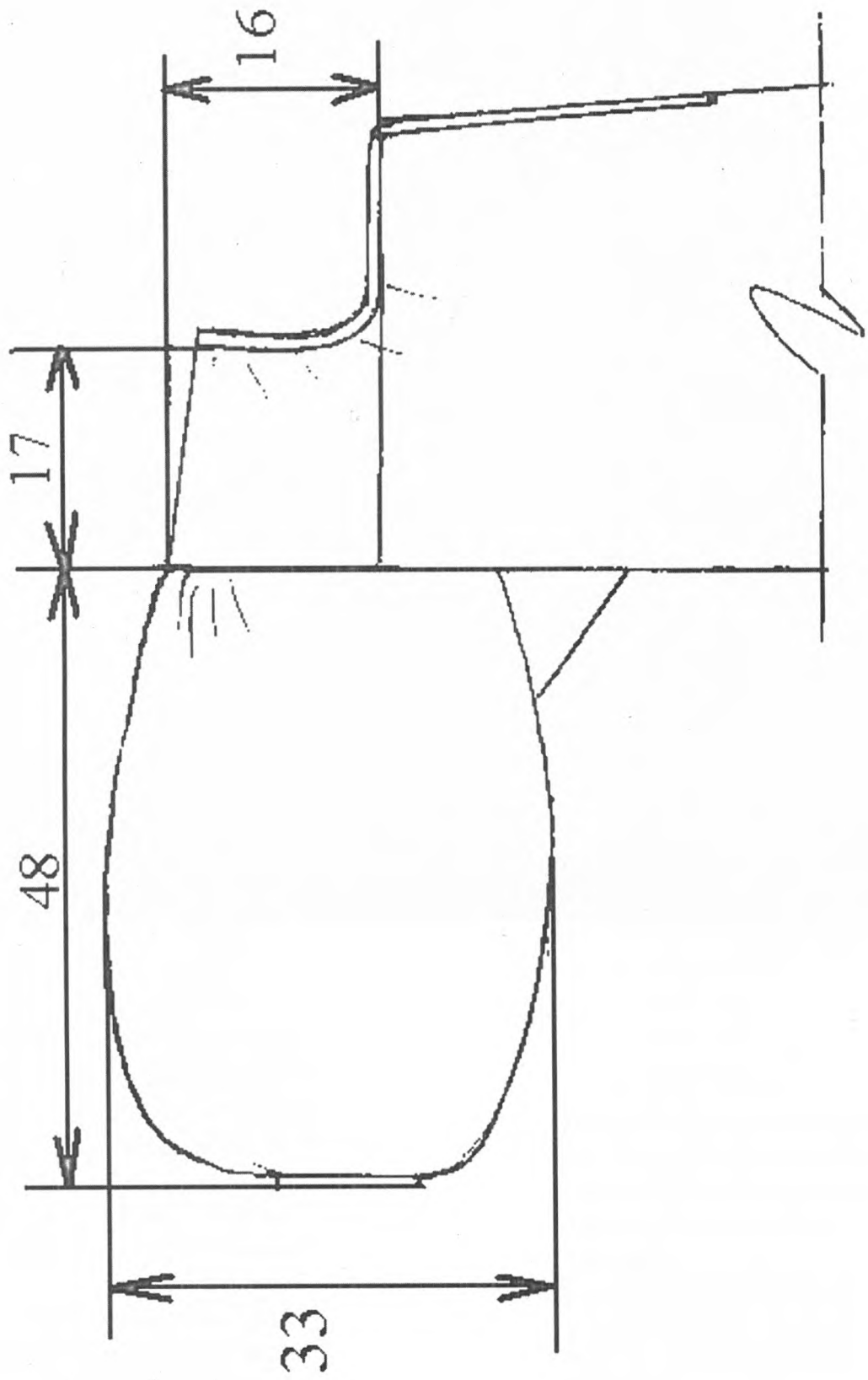
Нитки: червона та чорна заполоч.

Орнамент рослинний.

Сорочка в доброму стані.

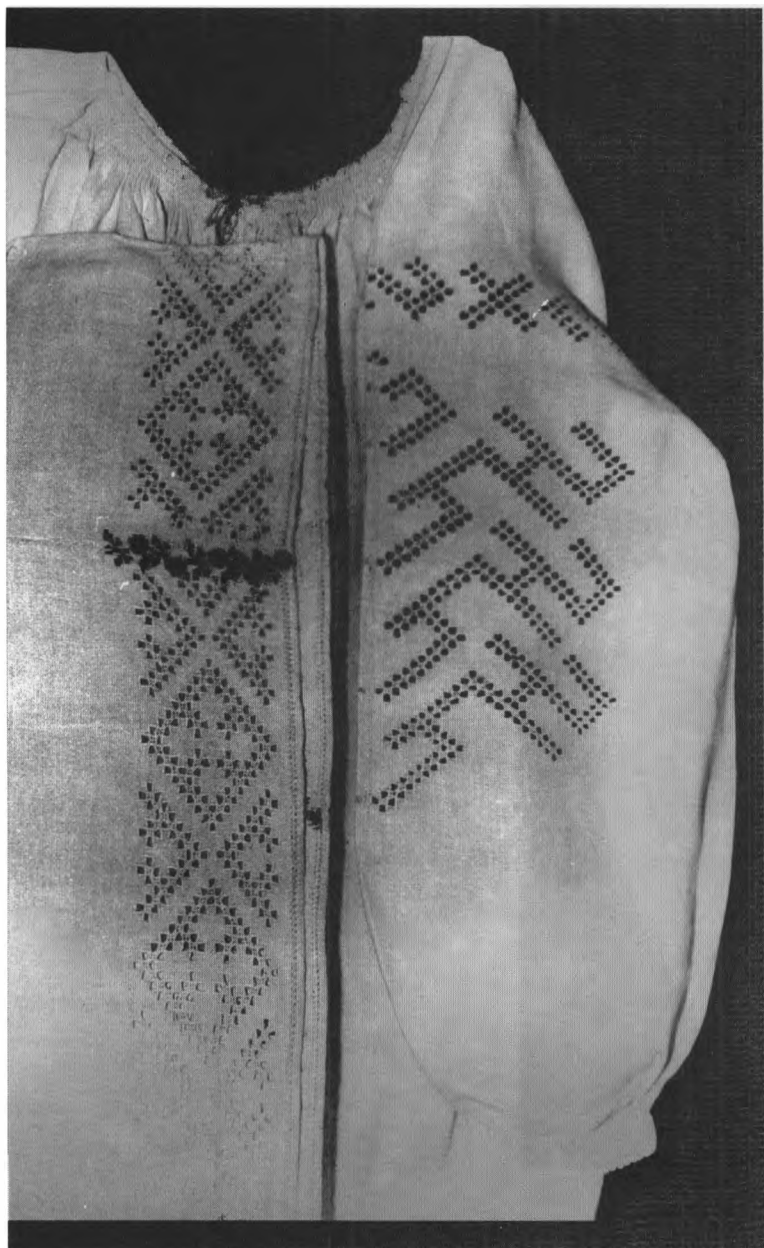
*Харківська область,
с. Миронівка.*

Кінець XIX ст. – початок XX ст.

*Рукава пришиті подвійним
вистігом з 4-ма рядами пухликів.
Чохли та комір вузенькі,
оброблені в 3 ряди вистігом.
Зборки на рукавах в 4-х місцях
зібрані в дрібненькі буфи.*

Сорочка жіноча.

*Сорочка з підточкою,
з 3-х пілок, шириною 50 см.*

*Полотно домоткане, конопляне.
Техніка вишивки: вирізування,
виконане біллю.*

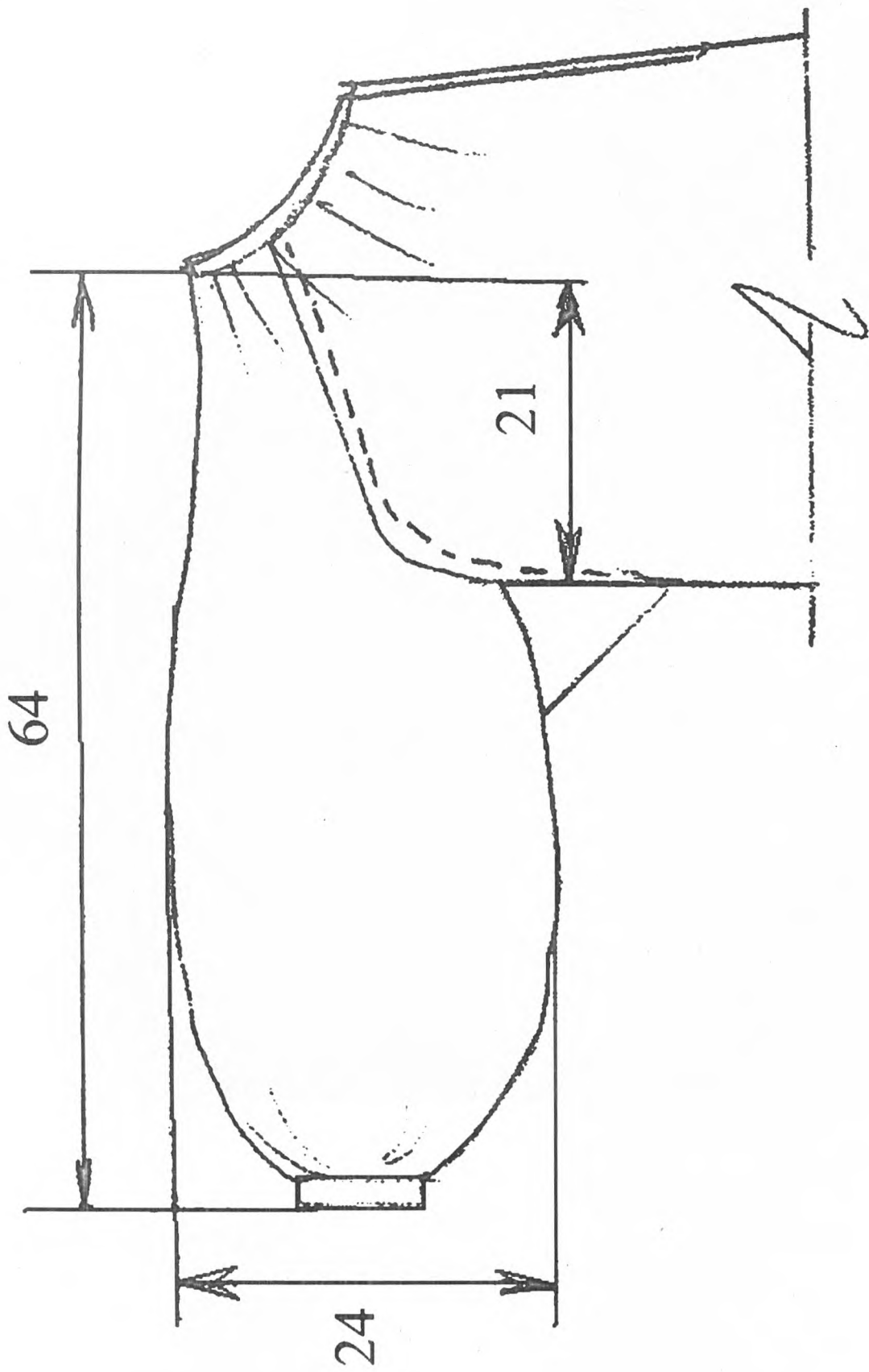
*Місця з'єднання пілок по низу
сорочки прикрашені вузенькою
мережкою рослинного
орнаменту, виконаного
хрестиком червоною та чорною
заполоччю.*

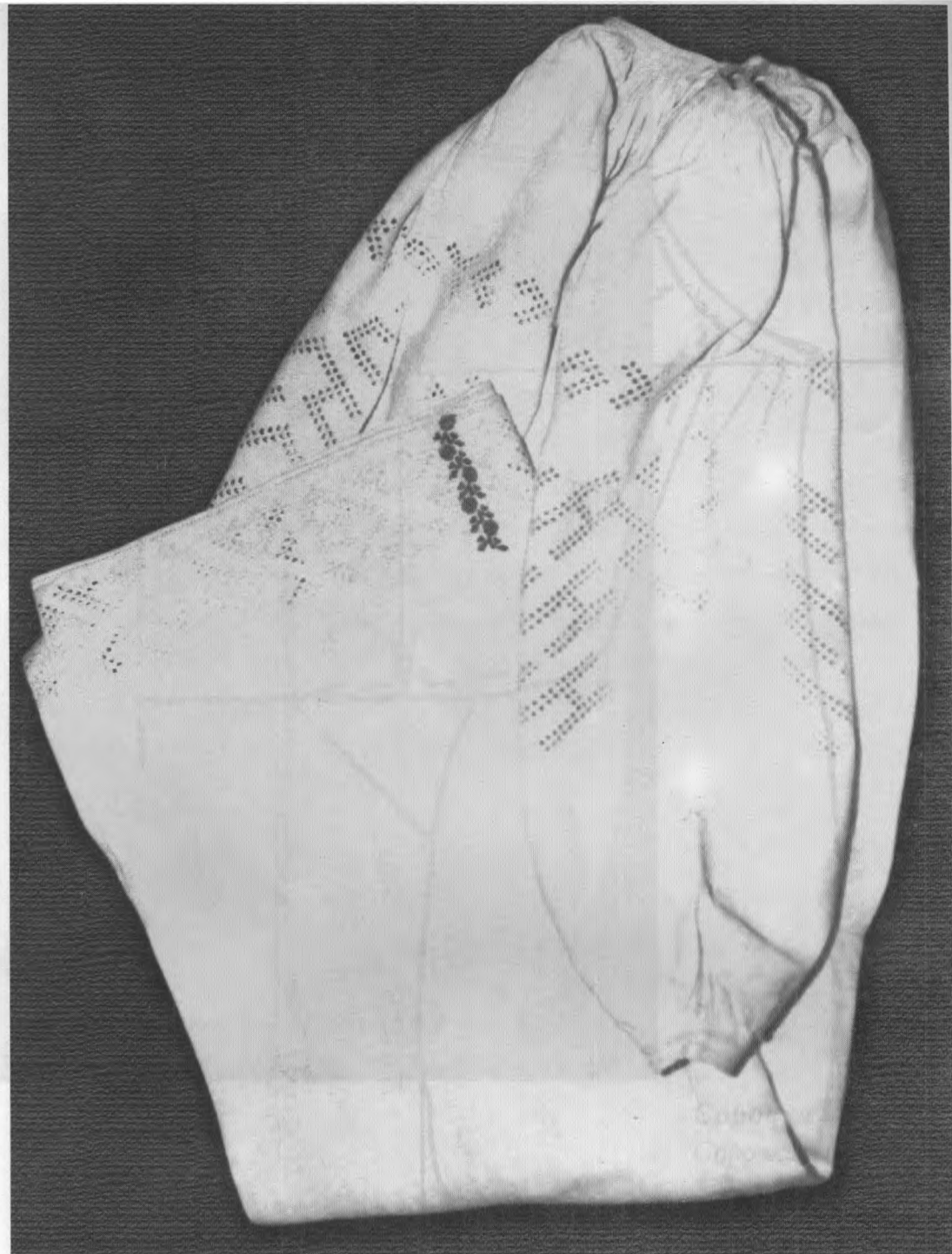
Орнамент геометричний.

Сорочка в доброму стані.

Харківська область.

Кінець XIX ст.

*Рукава суцільні, пришиті
подвійним вистігом.*

*Чохли з вишивкою, закінчуються
зубчиками.*

*Комір вузенький, оброблений
подвійним вистігом.*

*Вишивка на рукавах та по низу
сорочки.*

Сорочка жіноча (станок).

Сорочка (станок) з 3-х пілок, шириною 50 см, довжиною 48 см.

Полотно домоткане, конопляне, грубе.

Рукава пришиті мережкою, пухликами в 2 ряди та подвійним вистігом.

Рукава суцільні з уставкою (пришиті по основі).

Чохли вузенькі, оброблені подвійним вистігом.

Комір вузенький з вишивкою.

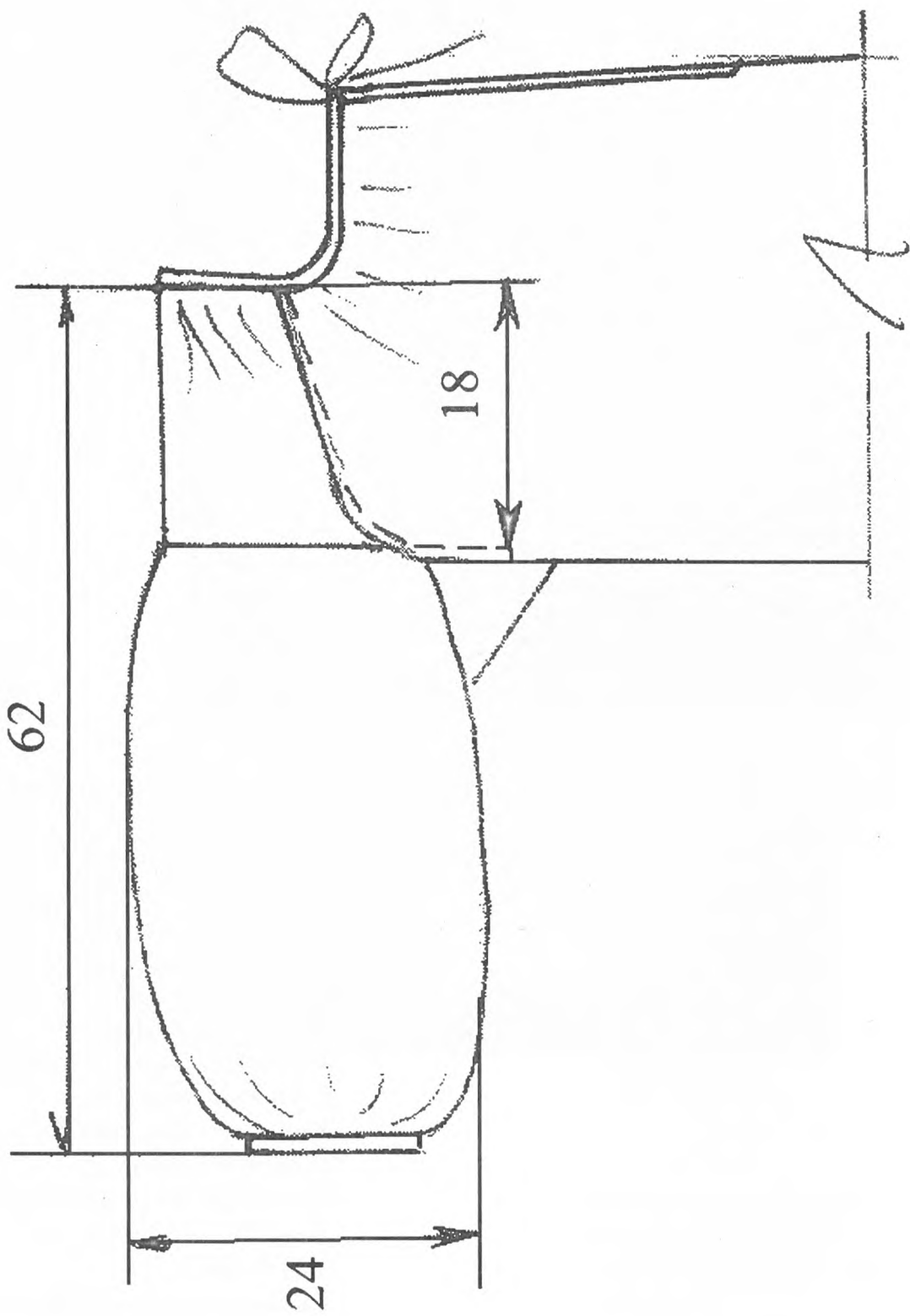
Вишивка на рукавах та уставках.

Техніка вишивки: вирізування та лічильна гладь.

Сорочка в доброму стані.

Харківська область.

XIX ст.

Сорочка жіноча.

Сорочка додільна, з 2-х пілок,
шириною 76 см, довжиною 115 см.

Полотно фабричне.

Вишивка на рукавах, уставках,
по низу сорочки, на чохлах та по
планці.

Техніка вишивки: хрестик.

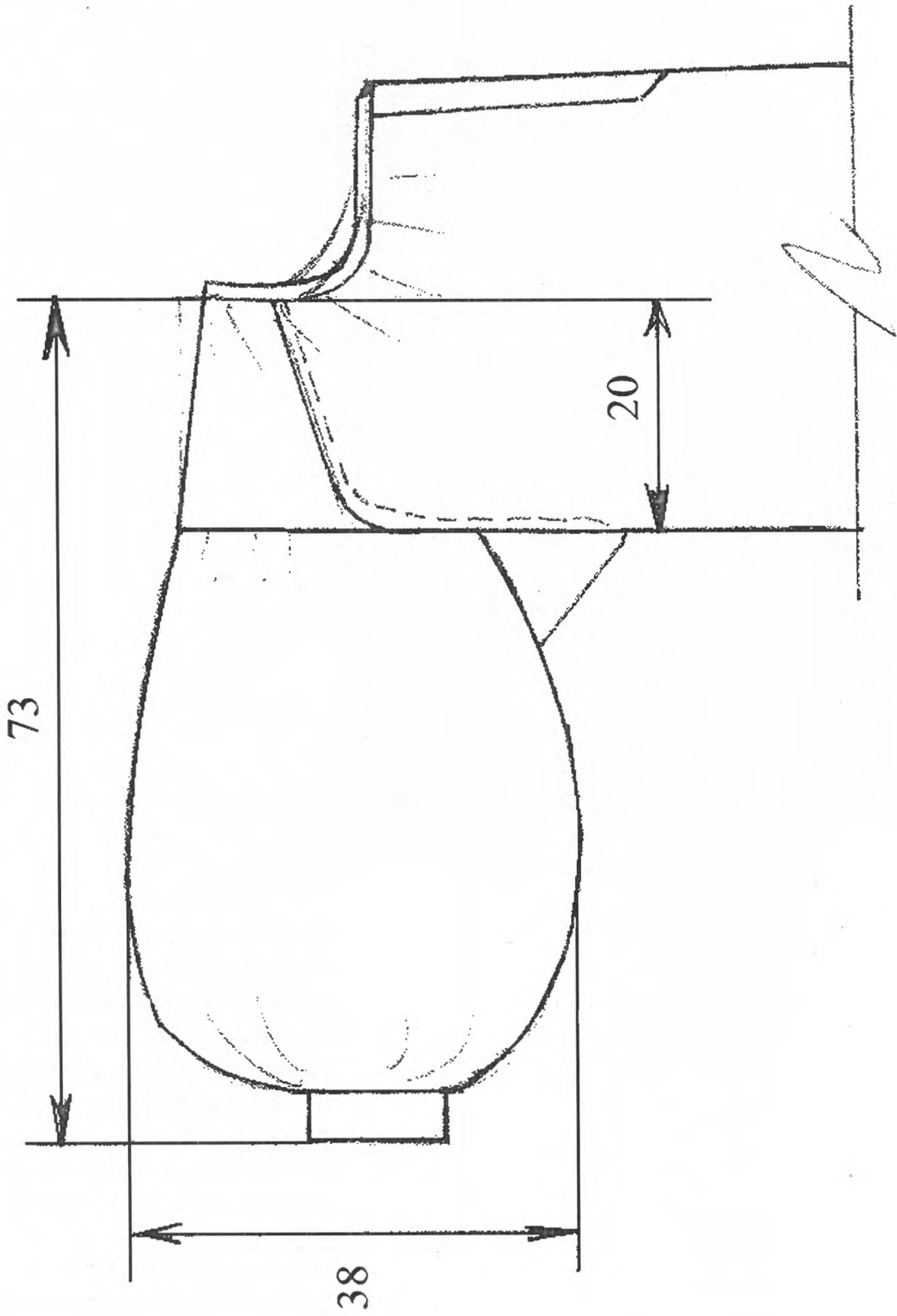
Нитки: червона та чорна
заполоч.

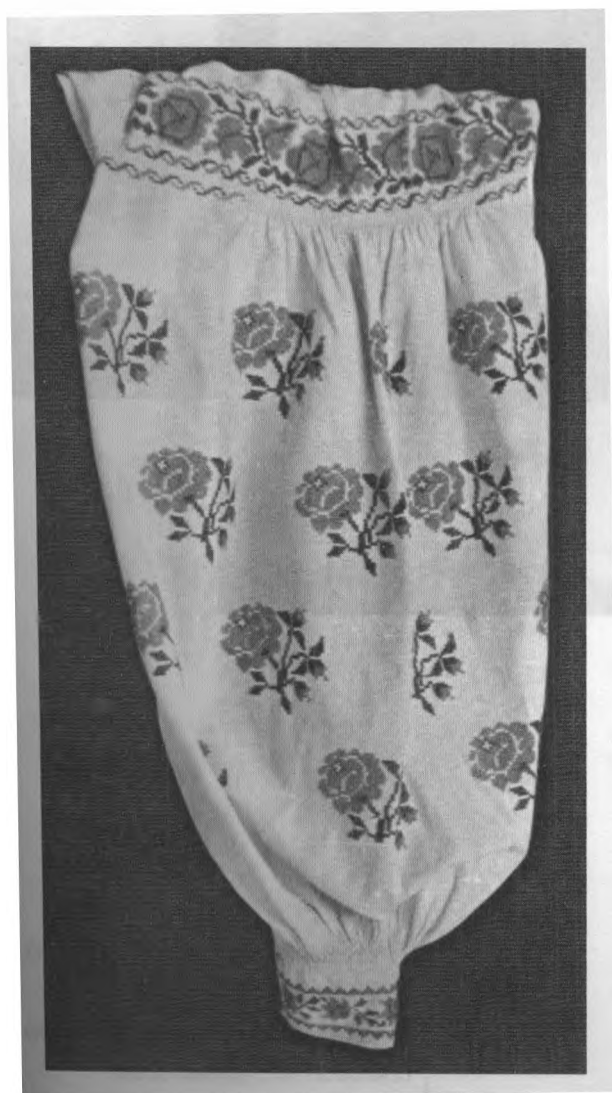
Орнамент рослинний.

Сорочка трохи пошкоджена.

Харківська область,
Дергачівський район,
с. Гаврилівка.

XX ст.

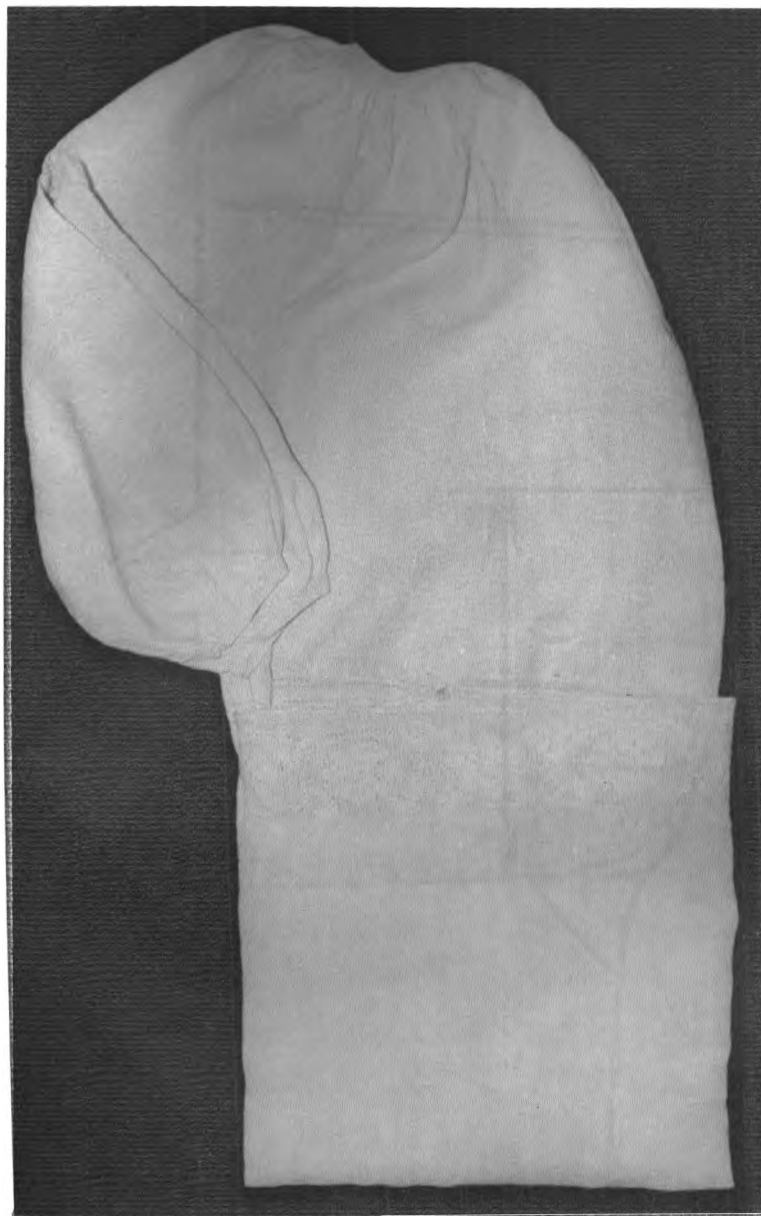

*Рукава пришиті подвійним
вистігом з пухликами в 3 ряди
(пухлики дуже дрібненькі).
Рукава суцільні з уставкою
(пришиті по основі).
Чохли на рукавах широкі
з вишивкою.*

*Пазуха оброблена планкою
з вишивкою.
Стоячий комір та низ сорочки
оздоблені зубчиками.*

Сорочка жіноча.

Сорочка з підточкою довжиною 67 см.

Станок з 3-х пілок, шириною 50 см, довжиною 55 см.

Полотно домоткане, конопляне.

Станок з тонкого полотна, підточка з грубого.

Рукава – суцільні, вишиті в комір зборками (через чисницю).

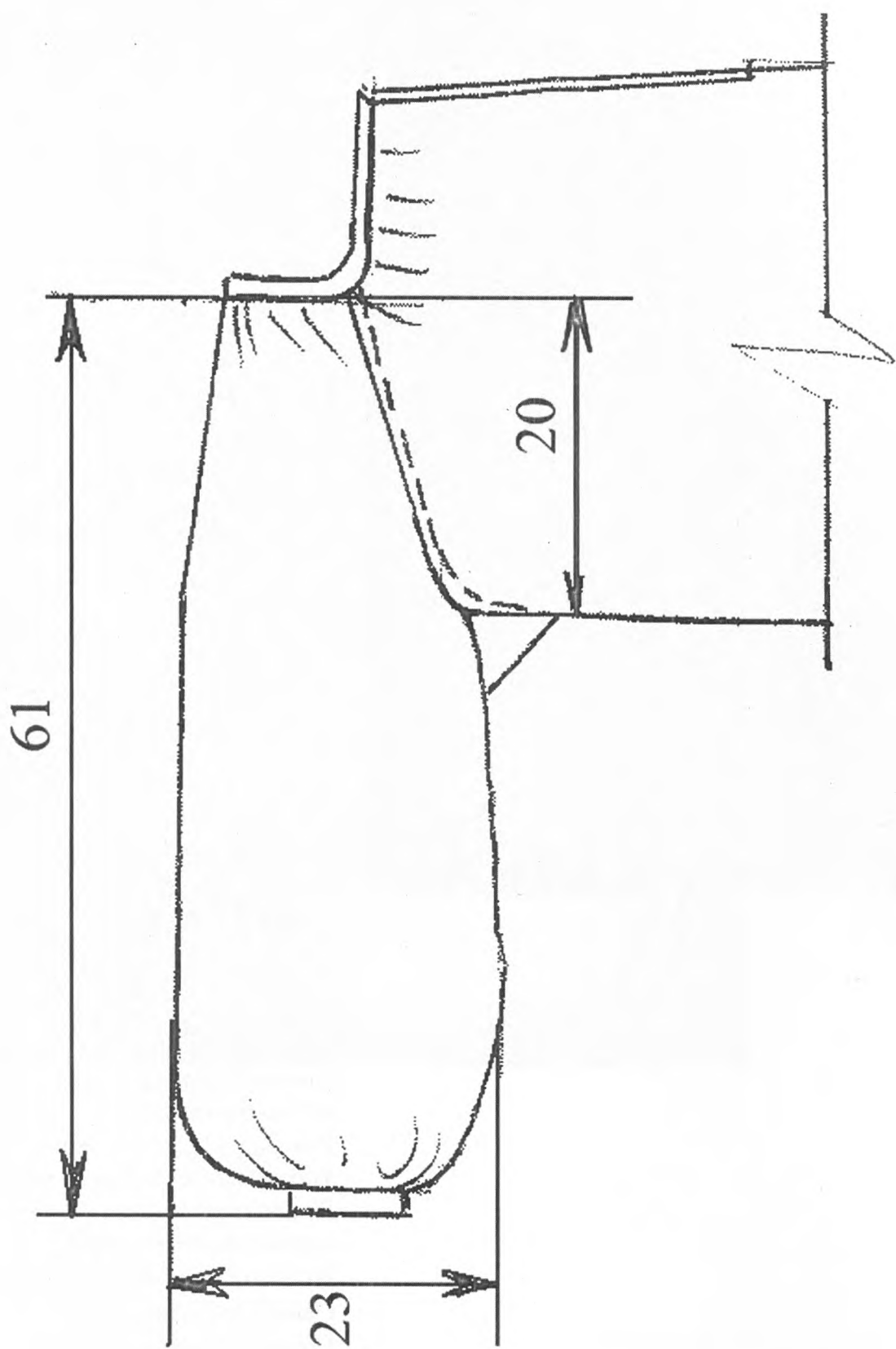
Вишивка на рукавах та по низу сорочки (на підточці).

Нитки: тонка біла заполоч.

Орнамент рослинний.

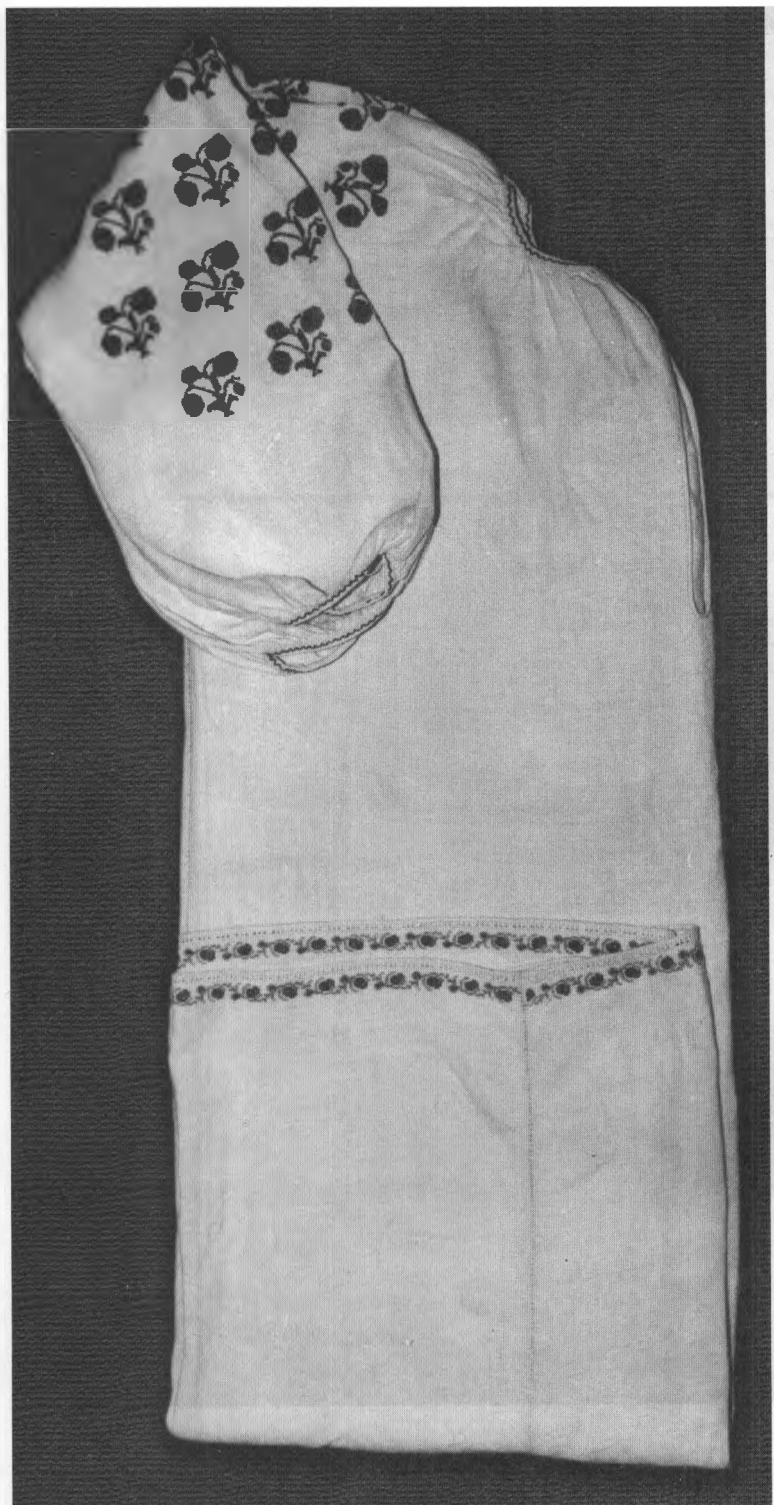
Сорочка в доброму стані.

*Харківська область,
Балаклійський район,
с. Яковенкове.*

*Техніка вишивки: на рукавах –
лічильна гладь.
Широка вишивка на підтоці
виконана настилом по сітці.
Закінчується сорочка подвійним
прутиком.*

Сорочка жіноча.

Сорочка додільна, з 3-х пілок,
шириною 48 см, довжиною 125 см.
Полотно домоткане, конопляне,
грубе.

Техніка вишивки: хрестик.

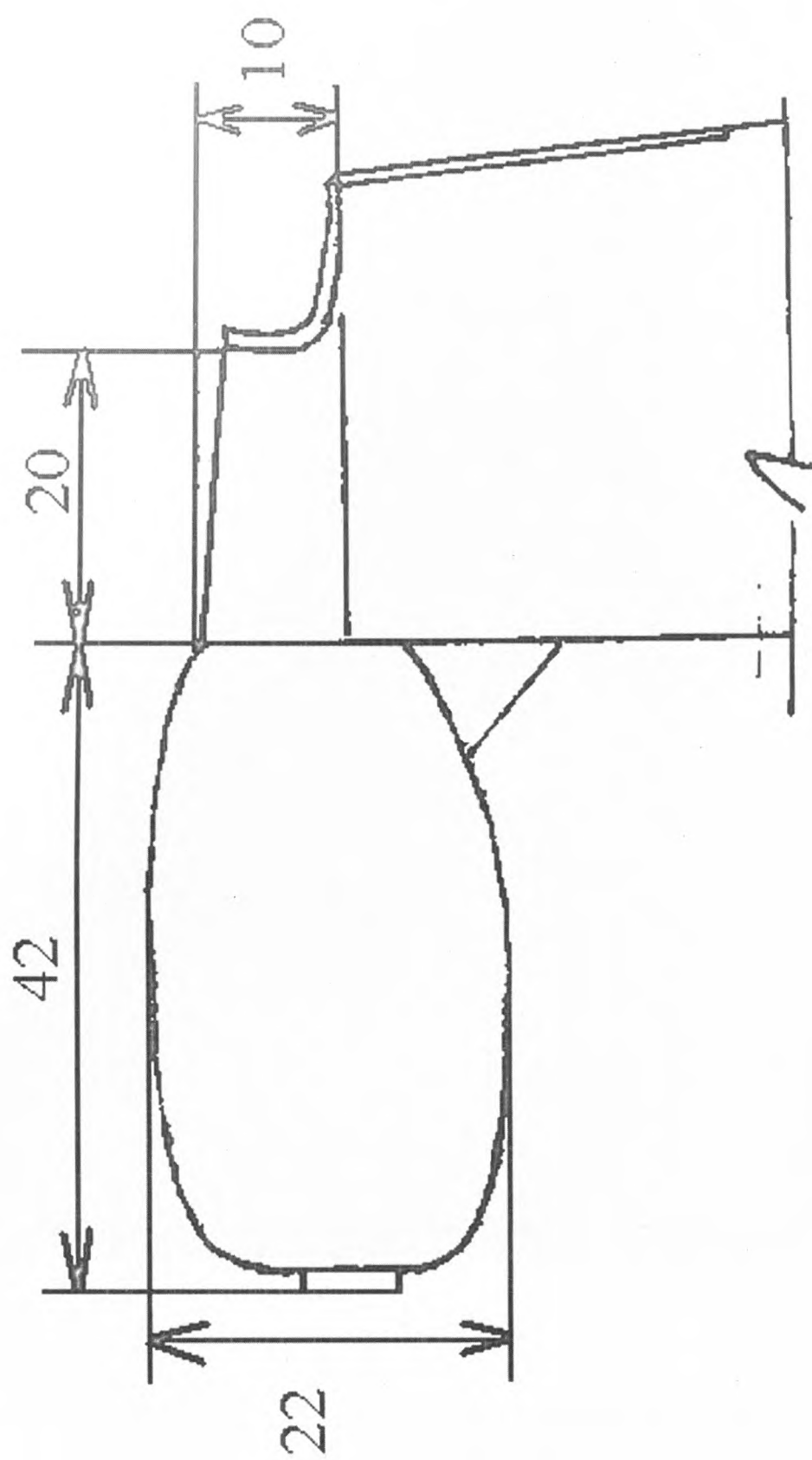
Нитки: червона та чорна
заполоч.

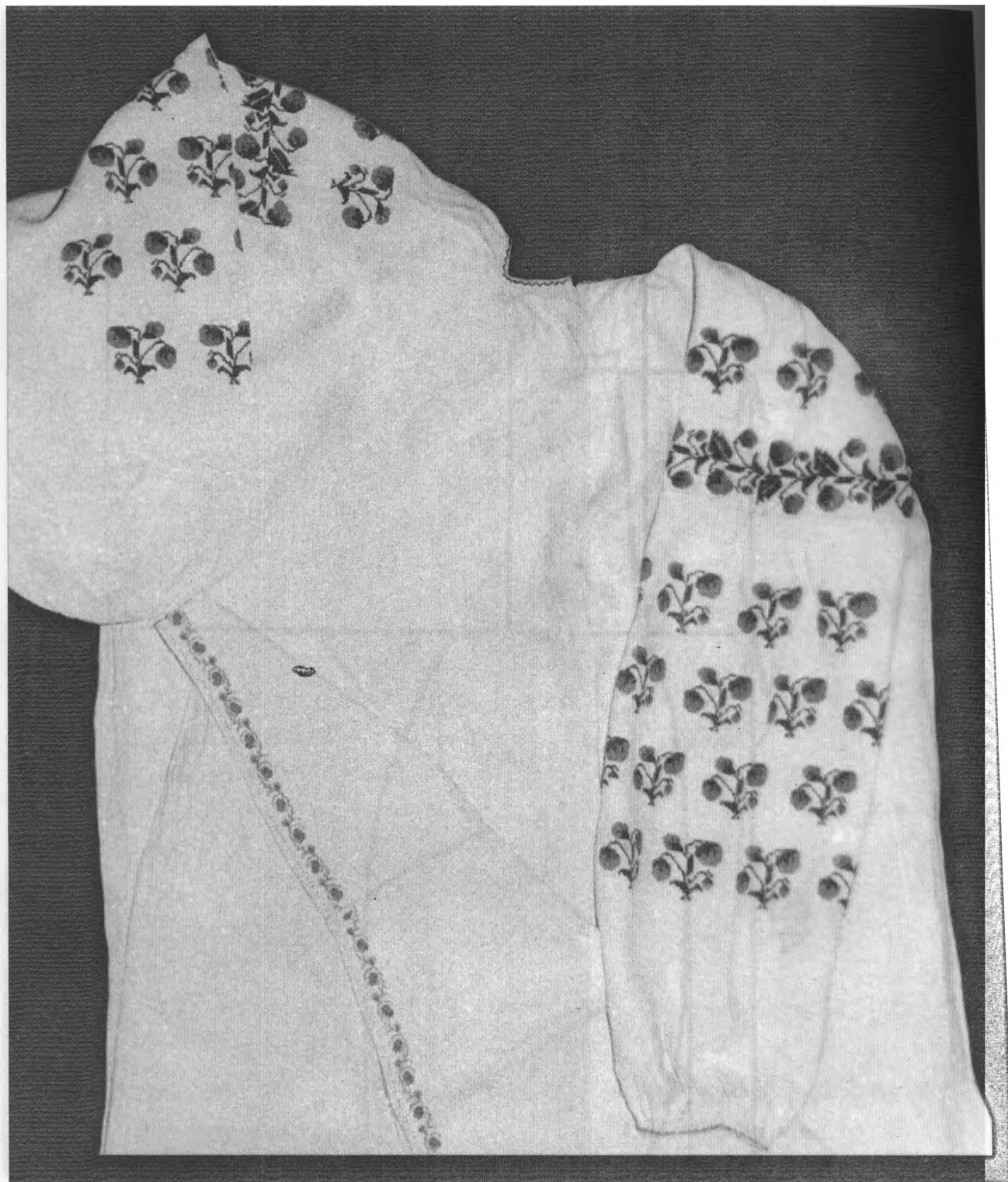
Орнамент рослинний.

Сорочка в доброму стані.

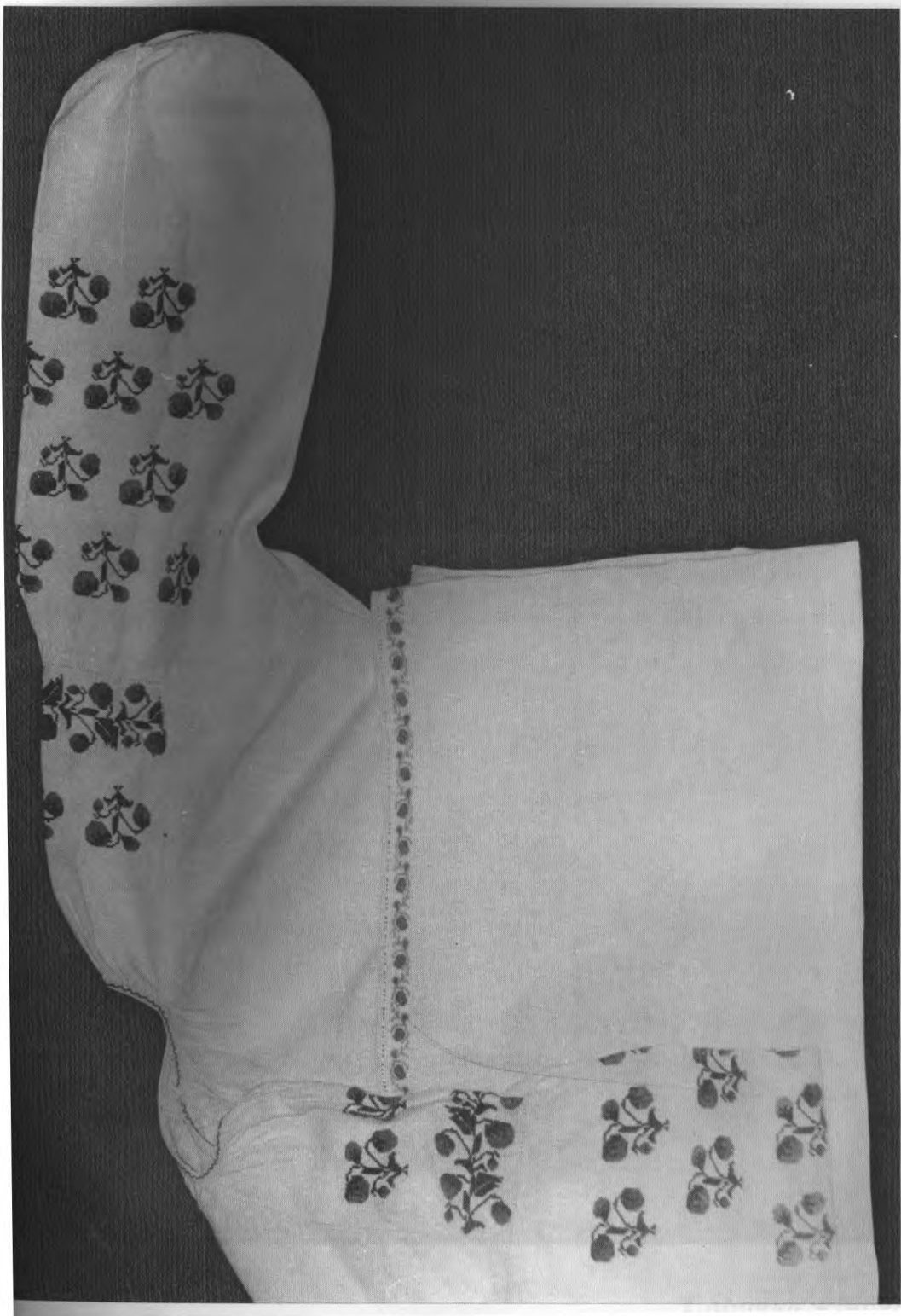
Полтавська область.

XX ст.

*Вишивка на рукавах, уставках
та по низу сорочки.*

*Рукава пришиті подвійним
вистігом та пухликами.
Комір та чохла вузенькі,
оздоблені «кривулькою».
Закінчується сорочка вузенькою
мережкою «стовпчик».*

Сорочка жіноча.

Сорочка додільна з конопляного домотканого полотна.

Техніка вишивки: точна гладь, вирізування та настил по сітці.

Нитки: біла заполоч.

Уставка пришита до рукава з'єднувальною мережкою.

Полтавська область, с. Хатки.

Сорочка жіноча.

Сорочка додільна з конопляного домотканого полотна.

Техніка вишивки: хрестик.

Нитки: червона та чорна заполоч.

Частини рукава зшиті декоративними швами.

*Харківська область,
Дворічанський район.*

Сорочка жіноча.

*Сорочка додільна з конопляного
домотканого полотна.*

Техніка вишивки: хрестик.

*Нитки: червона та чорна
заполоч.*

*Рукава без чохлів, оздоблені
мережкою та вишивкою.*

Харківська область.

Сорочка жіноча.

Сорочка додільна з домотканого конопляного полотна.

Техніка вишивки: хрестик.

Нитки: червона та чорна заполоч.

Сорочка зшита з'єднувальною мережкою.

Харківська область.

Сорочка жіноча.

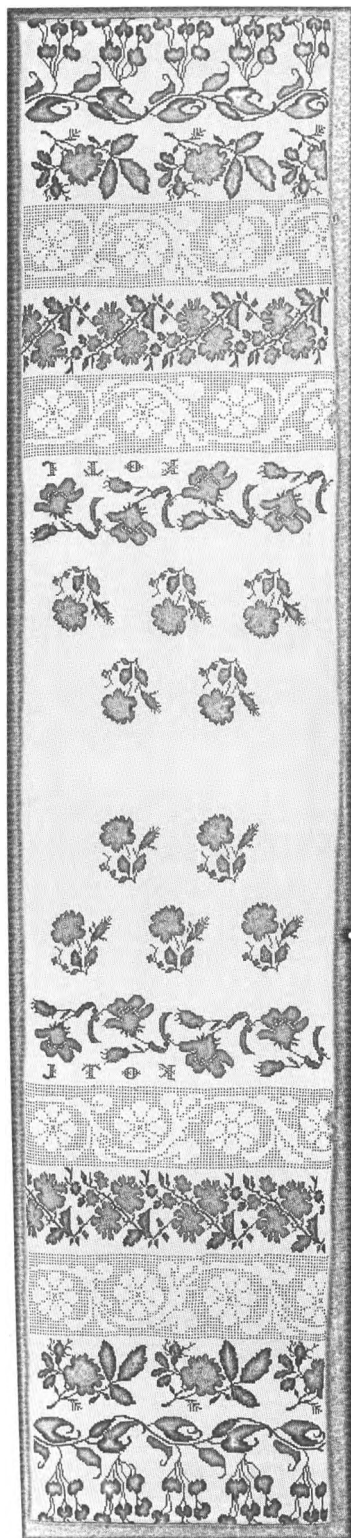
Сорочка додільна з домотканого конопляного полотна.

Техніка вишивки: хрестик.

Нитки: червона та чорна заполич.

Уставка оздоблена мережкою, до рукава пришита з'єднувальною мережкою.

Харківська область.

Харківські коци

Пухнастий, м'який, теплий? – Так, так, Ви здогадались, – це коц.

Чудовий витвір людських рук, на жаль, давно забутий. На згадку лишилась тільки назва вулиці в Харкові – Коцарська.

Археологічні знахідки свідчать, що килимарство на теренах сучасної України поширене з глибокої давнини.

Розквіт килимарства припадає на другу половину X – XII ст., до цього періоду відносяться останні згадки про килими Київської Русі.

Починаючи з XIV ст., жодних відомостей про виробництво килимів чи ввіз їх в Україну немає. Лише з XV ст. зустрічаються згадки про іноземні, частіше східні, килими, що завозили купці. Наприкінці XV ст. і на початку XVI ст. уже почали виробляти килими і в Україні.

У XVII ст. було кілька килимових фабрик. У XV – XVII ст. і особливо у XVIII ст. килими виготовляли в багатьох поміщицьких майстернях, килимарських цехах, фабриках. У панських майстернях килими виробляли кріпаки. Великі килимарські майстерні засновуються у м. Батурині, с. Черняхівці, у маєтку чернігівського полковника Павла Полуботка. Виготовленням килимів займалися також монахи в монастирях та містечкові ремісники.

На Лівобережжі та Центральній Україні також надзвичайно розвинулось килимарство.

Килими використовувалися досить різноманітно. Ними прикривали ослони, столи, скрині, ліжка, підлоги, сани, завішували стіни. Килими були необхідним атрибутом приданого. Їх використовували для покриття труни.

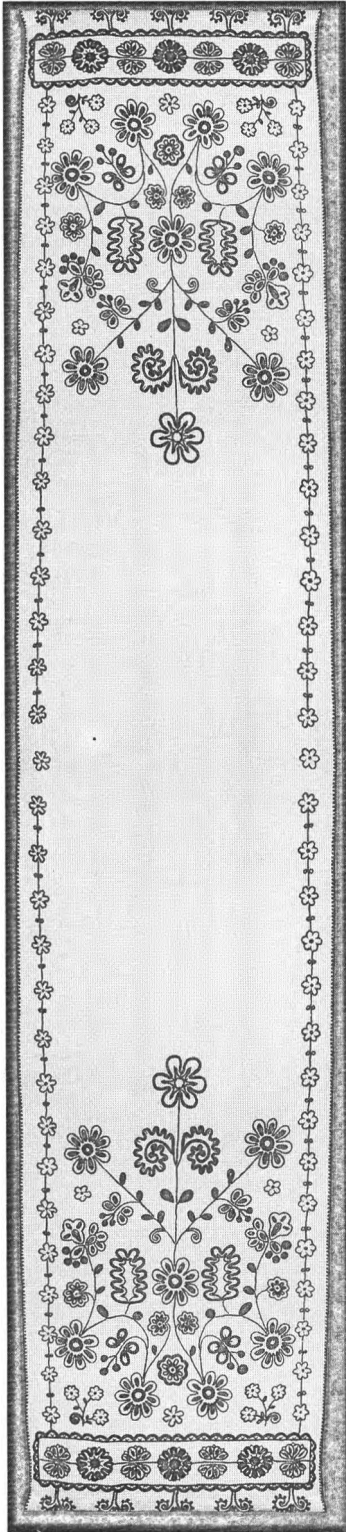
Килими виготовляли на горизонтальних і вертикальних верстатах. На горизонтальних верстатах узори ткалися відразу на всю ширину килима, внаслідок чого набирали прямолінійних східчатих обріїв. Такі килими мали геометричний характер.

На вертикальних верстатах килим ткався вручну, шляхом переплетення ниток утка неповними рядками. Техніка ткання на вертикальних верстатах давніша за горизонтальну.

Вертикальний верстат складався з двох стоячих стовпів і двох поперечних брусків. Поперечні бруски продівалися в кінці стовпів в отвори і закріплялися клинцями. Вертикальні верстати, які в центральній Україні мають назву «кросна», а в Західних областях – «розбої», застосовувалися для виготовлення гладких двосторонніх і ворсових килимів.

З другої половини XVI ст. з'являється назва «коц», яка означала окремий вид килима. Коц – грубе вовняне однотон-

не вкривало з начісками; ворсовий пристрижений, однобічний килим.

Відмінну техніку ткацтва на вертикальних верстатах і пов'язаний з нею характер оформлення виробу мали українські односторонні ворсові килими – коци. Їх виробництво у XVIII – XIX ст. дуже поширене в Харкові та Києві. У 50-х роках XIX століття тільки в Харкові виготовлялось близько 25 тис. коців на рік.

Багато тисяч коців вивозили до Петербурга, Москви на продаж у великі міста Європи та Америки. Але в другій половині XIX ст. коцарство помітно зменшилось, а на початку XX ст. зовсім занепало. У 1879 році в Харкові залишилось тільки 75 коцарок, які випускали лише 4 тис. килимів на рік. Отже, виробництво коців за порівняно короткий строк значно скоротилось, і лише зрідка їх ткали на замовлення.

У 1902 році дослідник А.П. Бабенко відшукав у Харкові лише одну коцарку.

Підготовка пряжі, фарбування, ткацтво потребувало складної і трудомісткої праці. Для виготовлення коців використовували овечу вовну з довгим ворсом і прядиво. Вовну з овець стригли навесні. Настрижену вовну знежирювали, добре промивали, сушили і перебирали руками – скупбли, били і вичісували на дерев'яних гребнях – «драчках». Ліпшу, мілку вовну прядли. Прядли вовну з кужеля або дерев'яного гребня на веретені чи на прядці.

На уток прядли товсту нитку, не скручуючи. Для основи використовували льняну або конопляну пряжу, нитку якої скручували удвоє для надання килиму пружності та міцності.

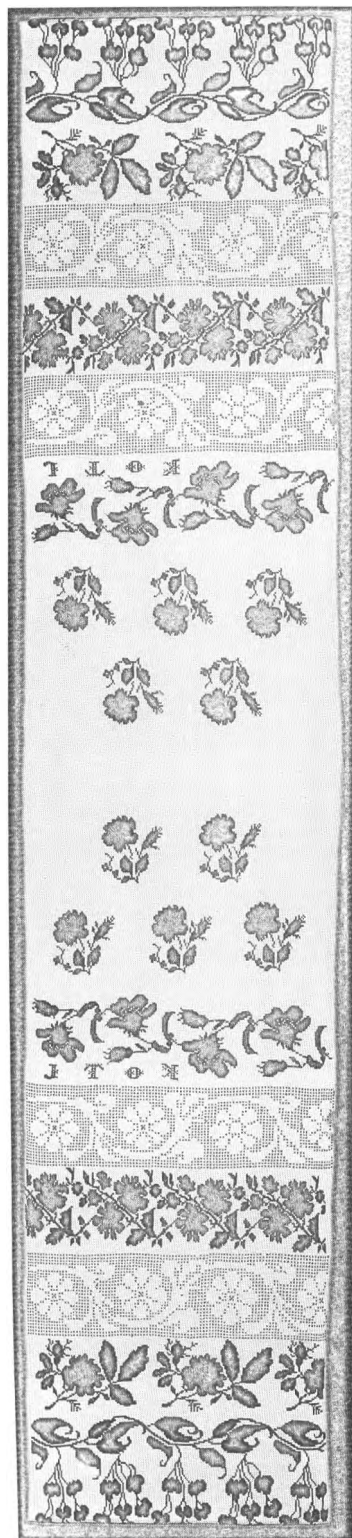
Важливим процесом у виробництві коца було фарбування вовни. Вживались лише природні барвники, виготовлені з місцевих рослин.

Лушпиння цибулі давало жовту фарбу, ягідки крушини – жовту, зелену і червону, спориш – яскраво-зелену, вільхова кора – коричневу, а дубова – чорну. Червону фарбу виробляли з комах червицю, а синю – з привізної рослини індиго. Закріплювали кольори сіллю та природними кислотами: капустаєм і огірковим розсоллом, сироваткою. Рослинні фарби давали приємні, м'які тони і майже не линяли.

Для виготовлення коца ткали смужку завширшки 2-3 см з лляної або конопляної нитки. Нитки на уток мали бути визначеної товщини.

Коли виткана полоса починала створювати ворсовий узор, тоді нав'язували на нитку основи вузли з кольорової вовни.

Для виготовлення ворсу вовняну пряжу ріжуть на шматки 10-15 см довжиною. Петля вузла («ворсинка») – складена удвоє вовняна нитка, накидається зверху на дві нитки основи, обгортає їх, а пара кінчиків випускається поміж цих ниток основи.

Після кожного ряду вузлів прокладається ґрунтове піткання (2-5 рядків) на всю ширину килима, яке зв'язує полотно коца і закріплює кінці вузлів.

Для надання коцу рівної поверхні і відповідної товщини ворсини в процесі в'язання «стриглися» – кінчики рівно підрізалися.

Висота ворсу коца сягала 5 см.

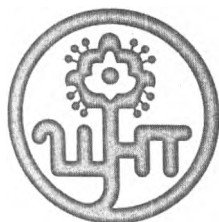
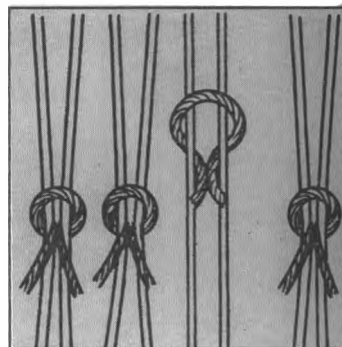
Ворс у коцах прилягав начосом до основи, прикриваючи у такий спосіб ґрунтове піткання – вільні від вузлів місця.

Узор килима творили за зразком чи по пам'яті. Завдяки висоті ворсу узор коца не був дрібним і детальним.

М'який довгий ворс, приємний колорит, що створювали рослинні барвники, надавали коцу неповторного вигляду.

Дуже мало збереглося коців. Маємо лише кілька зразків, що зберігаються в музеях: Полтавському краєзнавчому, Львівському етнографії та художнього промислу та Харківському історичному.

Скористайтесь нагодою, зайдіть і подивіться на цей надзвичайно багатий витвір народної фантазії – не пошкодуєте!

Зміст

Вступ	5
Пам'яті подвижниці	6
Слобожанські рушники	9
Українські жіночі сорочки Лівобережної України	92
Харківські коци	159

Науково-популярне видання

ВІДБІЛЕНЕ СЛЪОЗАМИ ПОЛОТНО МЕРЕЖИЛА, ЖИЛА, ПЕРЕЖИВАЛА...

Упорядник *С.В. Телегіна*

Підписано до друку 10.12. 2005. Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Гарнітура Копіппа. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 19,07. Наклад 300 прим. Зам. № 78.

Видавничий відділ фірми «Регіон-інформ».
Друк фірми «Регіон-інформ».
Свідоцтво Держкомітету інформаційної політики України
серія ДК № 31 від 04.04.2000.
61082, Харків, пр. Московський, 144, оф. 706,
тел. 392-10-82.